

Avdeling for lærerutdanning og naturvitenskap

Anne Marit Jota

Masteroppgave

Miljø- og klimakrise i Lars Mæhles
Bouvetøya 2052:

En økokritisk lesning

Environmental crisis in Lars Mæhle's *Bouvetøya 2052*: an ecocritical reading

Master i kultur og språkfagenes didaktikk med fordypning i norsk

2018

Samtykker til tilgjengeliggjøring i digitalt arkiv Brage JA NEI

Forord

Jeg vil rette en stor takk til min veileder Anne Skaret. Din veiledning har vært tydelig, konstruktiv og ærlig. Takk til Brigitte og Marit for korrekturlesning, og en stor takk til gode studievenner på Hamar, det trengs en kaffekopp innimellom slagene.

Anne Marit Jota

Rogne, mai 2018

Innhold

Forord	3
Innhold	4
Norsk sammendrag	6
Engelsk sammendrag (abstract)	7
1 Innledning	8
1.1 Tema	8
1.2 Bakgrunn for oppgaven	8
1.3 Problemstilling og mål	11
1.4 Teoretiske perspektiver og metodisk tilnærming	12
1.4.1 Økokritiske perspektiver	12
1.4.2 Litteratur og danning	13
1.4.3 En hermeneutisk metode	14
1.5 Tidligere forskning	15
1.6 Om utvalg og presentasjon av studienes materiale	16
1.6.1 Begrunnelsen for valget av Bouvetøya 2052	16
1.7 Oppgavens disposisjon	18
2 Teori	20
2.1 Økokritikk	20
2.1.1 Ulike forståelser av økokritikk	21
2.1.2 Barn og økokritikk	22
2.2 Miljøkritikk og miljøtekster	23
2.2.1 Miljøteksters forestillingspotensiale	26
2.2.2 Apokalypse i miljøtekster - det største forestillingspotensialet	27
2.3 Dystopiske miljøtekster i barnelitteratur	29
2.4 Miljøtekster og dannelsingspotensialet i litteratur for barn og unge	31
2.5 Fra teori til analyse	33
3 Analyse	34
3.1 Bouvetøya 2052 som en miljøtekst	34
3.2 Miljø- og klimakrise - en tematikk på individ- og samfunnsnivå	40
3.3 Romanens spenningsoppbygging og presentasjon av de ulike konfliktene	42
3.4 Roland som miljøforkjemper og forbilde	46

3.5	Fortellerperspektiv	51
3.6	Miljøskildringer	54
3.7	Formidling av miljø- og klimakrise gjennom TVèn	56
3.8	Avsløring av antroposentriske holdninger	59
3.9	En skremmende framstilling av miljø- og klimakrise	64
3.9.1	Den giftige diskursen	65
3.9.2	De skremmende intertekstuelle referansene	66
3.9.3	Romanens skremmende realistiske budskap	68
3.10	Et dannelsingspotensial i romanens paratekster	70
4	Drøfting	75
4.1	Litterære virkemidler som benyttes for å fremstille miljø- og klimakrise	75
4.2	Leserens innbydelse til refleksjon og tanker omkring miljø- og klimakrise	79
4.3	Danningsperspektivet	82
5	Avslutning	85
6	Bibliografi	87
7	Litteraturliste	88

Norsk sammendrag

Denne masteroppgaven omhandler en studie av romanen *Bouvetøya 2052* (2015) av Lars Mæhle. Temaet i denne masteroppgaven er hvordan miljø- og klimakrise blir framstilt i en ungdomsroman, og hvilket dannelsesperspektiv dette kan implementere. *Bouvetøya 2052* benytter interessante litterære virkemidler, og inviterer leseren til å reflektere og tenke omkring miljø- og klimakrise.

De teoretiske perspektivene er i hovedsak knyttet til det økokritiske fagfeltet. Et særlig viktig teoretisk bidrag har jeg funnet i Buell (1995) sin forskning knyttet til miljøtekster og det miljømessige forestillingspotensialet. Hans forskning belyser hvordan miljø- og klimakrise kan analyseres i skjønnlitteraturen, i tillegg til hvordan slike type tekster kan få leseren til å ta gode miljømessige hensyn og valg. Når det gjelder økokritisk forskning knyttet til barnelitteraturen har forskningen til Massey og Bradford (2010) vært sentral i min undersøkelse, både som en inngang til hvordan barnelitteratur kan analyseres i et økokritisk perspektiv, men også hvordan ungdomslitteratur med et fokus på miljø- og klimakrise kan være med på å utvikle unge økoborgere.

Ved å benytte meg av en hermeneutisk metode, finner jeg at *Bouvetøya 2052* framstiller miljø- og klimakrise på ulike måter. Blant annet ved at handlingen foregår i en dystopisk framtid, lagt til tre kontrasterende steder. Dette gir rom for interessante framstillinger av miljø- og klimakrise i de litterære virkemidlene; miljø- og tidsskildringer, fortellerperspektiv og spenningsmomenter og konflikter. I tillegg blir leseren i stor grad invitert til å reflektere og tenke omkring hvordan det vil være å leve i en klimaforandret framtid, og ikke minst hvordan de bør leve i dag for å unngå at miljø- og klimakrise vil eskalere i samme grad som det blir framstilt i romanen. Slik har *Bouvetøya 2052* også et stort dannelsespotensiale.

Engelsk sammendrag (abstract)

This thesis discusses the 2015 novel *Bouvetøya 2052* by Lars Mæhle. It explores the depiction of environmental crisis in this Young Adult (YA) novel, and what kind of growth narrative it implements. *Bouvetøya 2052* (2015) employs interesting literary devices, and invites the reader to reflect upon environmental crises.

The ecocritical field is the main theoretical background for this thesis. Buell's (1995) research on environmental texts and their potential for imagination is a particularly important contribution. It sheds light on how environmental crisis can be analyzed in fiction, as well as how this type of text can inspire readers to make environmentally friendly choices. With regards to ecocritical perspectives on children's fiction, Massey and Bradford's (2010) research is central to my own analysis. It provides an entry into an ecocritical view of children's and YA fiction, as well as an idea of how YA literature with environmental themes may help educate young, ecoconscious citizens.

By using a hermeneutic method, I find that *Bouvetøya 2052* depicts environmental crisis in several ways, by setting the narrative to a dystopian future, in three contrasting locations. Diverse literary devices provide diverse understandings of environmental crisis; descriptions of different times and places, different narrators and conflicts. The reader is invited to reflect upon the prospect of living in a future where the climate has changed to a devastating degree, and how one should act in order to avoid such a future. As such, *Bouvetøya 2052* has a great educational potential.

1 Innledning

1.1 Tema

Temaet for denne oppgaven er framstillinger av miljø- og klimakrise i ungdomslitteratur. Miljø- og klimakrise som tematikk i ungdomslitteratur presenterer ofte et dystert framtidsbilde, og tematiserer hvordan mennesker skal overleve og samhandle i en klimaforandret fremtid (Aalstad, 2014). I bøkene ligger det ofte en tydelig moral; mennesker må ta vare på klimaet for å unngå en klimakrise. Formidlingsleder ved Norsk barnebokinstitutt, Birgitte Eek (2016), skriver at det er vanlig at ungdomslitteratur gjenspeiler samtiden. Ifølge Eek (2016) byr ungdomslitterære fortellinger som tematiserer miljø- og klimakrise på utfordringer fordi det påvirker ikke bare individet, men også hele samfunnet. Hun skriver at fortellingene slik får en etisk dimensjon, fordi det er menneskehetens eksistensgrunnlag som står på spill.

Skjønnlitteratur av denne typen, skrevet med ungdom som målgruppe, har et potensial for å fremme danning. Åsfrid Svensen (2001, s. 194) skriver i boken *Å bygge en verden av ord* om barnets perspektiv på verden: "Litteraturen kan altså bidra til mottakerens utvikling og tilpasning, både gjennom bøkens mer og mindre eksplisitte moral og ved at de styrker leserens eller tilhørerens erkjennelsesapparat". Svensens sitat viser at skjønnlitteraturens moraler gir rom for utvikling og ny innsikt. En tematisering av miljø- og klimakrise i ungdomslitteratur vil i lys av Svensens sitat kunne gi leseren innsikt i utfordringene som menneskeheten står ovenfor, og bidra til leserens utvikling og tilpasning.

1.2 Bakgrunn for oppgaven

Verden står i dag ovenfor store miljø- og klimautfordringer. De forespeilede klimaendringene vil føre til tap av biologisk mangfold og store sosiale forskjeller. Klimaendringene kommer som et resultat av en menneskehet som i lenger tid har hatt et overforbruk av naturens ressurser.

I samtidens kultur og medier er klimaendringer, klimaspørsmål og økokritikk fremtredende. Referanser til fagfeltet trer frem overalt, for eksempel i Ingerid S. Straumes bok, *En menneskeskapt virkelighet – Klimaendring, sosiale forestillinger og pedagogisk filosofi* (2017) og Espen Stuelands *700-årsflommen – 13 innlegg om klimaendringer, poesi og*

politikk (2016). Jeg kan også nevne NRKs hyllede serie for voksne ”Planet plast”, og serien ”Planetpatruljen” for barn. I den populære dramaserien ”Mad Men” leser Betty, hovedpersonens kone, ”*Silent Spring*”. Nasjonale medier publiserer ukentlig reportasjer som presenterer miljø- og klimakrise. Blant miljøforkjempere er det et stort behov for å få folk til å forstå konsekvensene av hvordan dagens levesett påvirker naturen på en negativ måte. En rekke klimareportar fra FN kommer med en sterk oppmoding om å gå fra ord til handling, for ifølge FN er det nå en må handle. En ny del av læreplanen i skolen har implementert ’respekt for natur og miljøbevissthet’ på lik linje med blant annet; demokrati, menneskeverdet, identitet, og kulturelt mangfold (utdanningsdirektoratet, 2017, s. 8).

Det nye Kunnskapsløftet som skal stå ferdig høsten 2020 har involvert klima og miljø i en større grad enn tidligere læreplaner har gjort. ’Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen’ er en del av læreplanverket, og denne ble fastsett ved kongelig resolusjon 1. September 2017. Den overordnede delen utdyper verdigrunlaget og de overordnede prinsippene for opplæringen. Det interessante for denne avhandlingen er at klima og miljø får en stor plass i denne delen. Vi kan blant annet lese:

Respekt for naturen og miljøbevissthet

[...] Skolen skal bidra til at elevene utvikler naturglede, respekt for naturen og klima- og miljøbevissthet. Barn og unge skal håndtere dagens og morgendagens utfordringer, og vår felles framtid avhenger av at kommende generasjoner tar vare på kloden. Globale klimaendringer, forurensning og tap av biologisk mangfold er blant de største miljøtruslene i verden. Disse utfordringene må løses i fellesskap. Vi behøver kunnskap, etisk bevissthet og teknologisk innovasjon for å finne løsninger og gjøre nødvendige endringer i levestilten vårt for å ta vare på livet på jorda.

Bærekraftig utvikling

[...] Gjennom arbeid med temaet skal elevene utvikle kompetanse som gjør dem i stand til å ta ansvarlige valg og handle etisk og miljøbevisst. Elevene skal få forståelse for at handlingene og valgene til den enkelte har betydning [...] (Utdanningsdirektoratet, 2017, s.8).

Dette betyr at alle fag nå får et ansvar for å fremme respekt for naturen og miljøbevissthet, i tillegg til bærekraftig utvikling. I norskfaget har det kanskje ikke tidligere vært naturlig å knytte dette feltet til undervisningen, men denne nye overordnede delen fordrer at dette er en tematikk som skal inn i alle fag. Norskfaget kan slik få en viktig rolle med tanke på litteraturredidaktikken, der en kan velge tekster som belyser nettopp miljø- og klimakrise. På denne måten kan tekster der miljø- og klimakrise tematiseres være med på å legitimere litteraturundervisningen. Med de store klimautfordringene verden står ovenfor kan skjønnlitteratur være en inngangsport for å kunne forestille seg en ny framtid.

Ungdom er framtiden og det er de som skal bygge morgendagens samfunn. I denne oppgaven undersøker jeg en bok som faller inn under kategorien ungdomslitteratur. Ungdomslitteratur er en del av barnelitteraturen, skriver Svein Slettan i boken *Ungdomslitteratur* (2014, s. 9). Han definerer ungdomslitteratur som litteratur som er skrevet for målgruppen ungdom. Ungdom i denne sammenhengen blir avgrenset til å være de som er i tenåringsalderen. Slettan (2014, s. 17) skriver: "Ungdomsboka inviterer lesaren inn i ei umiddelbar kjensle av det å vere ung, ei kjensle av å vere midt i det [...]"; i tillegg til at ungdomsboka kan ha en bevisstgjørende funksjon. Fra den moderne ungdomslitteraturen ble formet på 1970-tallet og frem til i dag har identitetssøking og livsmestring vært en viktig del av ungdomslitteraturens hovedtematikk. Slettan (2014, s. 31) skriver videre at i en prosess med å utvikle identiteten møter hovedpersonen ofte utfordring, konflikter og motgang, og at disse faktorene er med på at karakteren kan forstå både seg selv og omverdenen bedre.

Geraldine Massey og Clare Bradford (2010) skriver i artikkelen; *Children As Ecocitizens: Ecocriticism and Environmental Texts*, at det er viktig for ungdom å lese miljøtekster. Miljøtekstbegrepet bringer frem to ulike funksjoner. Teksten skal for det første tematisere moderne økologiske problemer, og for det andre skal den sosialisere unge til å bli økoborgere som velger bærekraftige løsninger og tar et globalt ansvar for naturen. De skriver videre at litteratur gjenspeiler en tendens i det lokale og globale samfunnet og at det er verdiene til de voksne som produserer miljøtekster rettet mot barn som setter premissene for hvordan barn skal forstå og tolke budskapet (Massey & Bradford, 2011, s. 110). Buell (1995) presenterer begrepet 'environmental text' som rommer at en ikke isolerer mennesket fra naturen eller setter mennesket i sentrum, men at det er en tekst som uttrykker en økosentrisk holdning, i stedet for antroposentrisk. Når en skal analysere en økokritisk roman, betyr dette at en må forholde seg til tekster som kan befinne seg i et skjæringspunkt mellom økosentrisk og antroposentrisk. Forskjellen på disse begrepene er naturen i sentrum, kontra mennesket i sentrum.

Samfunnets fokus på miljø- og klimakrise speiles i litteratur som blir skrevet for ungdom. Da uprisen – ungdommenes egen litteraturpris - skulle deles ut i 2012, var tre av fem bøker apokalypser. Bøkene *Høsten* (2011) av Jan Henrik Nielsen, *Solstorm 1: Himmelslør* (2011) av May Grethe Lerum og *Dystopia 3* (2011) av Terje Torkildsen er alle bøker som presenterer bekymringer for smittsomme sykdommer og naturkatastrofer. Også kjente forfattere som Klaus Hagerup og Jostein Gaarder har skrevet litteratur som presenterer utfordringene ved

klimakrise. Klaus Hagerups *Regnmakerne* (2004 - 2006) er en triologi som har blitt produsert i samarbeid med Enova som jobber for en miljøvennlig omlegging av energibruk og energiproduksjon. Bøkene har blitt delt ut i klassesett til skoler, og skal fungere som en spennende introduksjon til energi- og klimafaglige tema. *Anna. En fabel om klodens klima og miljø* er Jostein Gaarders (2013) bidrag til litteratur som omhandler klimakrise. Boken presenterer en fremtid der klimaendringer er tema. I boken er naturen og økosystemene i ferd med å bryte sammen, og romanen gir påminnelser om hvordan dette kan skape konsekvenser for planeten. Utvalget ovenfor er et lite knippe av mengden av nyere bøker som presenterer miljø- og klimakrise. I denne undersøkelsen har jeg valgt å undersøke en bok som belyser miljø- og klimakrise på flere måter, nemlig, *Bouvetøya 2052*. *Bouvetøya 2052* er en roman der handlingen er lagt til en dyster fremtid. Dette gjør at leseren får innsikt i hvordan det er å leve i en klimaforandret verden, der alt har gått galt

1.3 Problemstilling og mål

Med bakgrunn i miljø- og klimakrise i skjønnlitteratur, skrevet med ungdom som lesergruppe, blir problemstillingen i denne undersøkelsen:

Hvordan blir miljø- og klimakrise framstilt i Lars Mæhles *Bouvetøya 2052* (2015), og hvilket dannelsesperspektiv finner vi i romanen?

For å kunne svare på problemstillingen har jeg valgt å konkretisere den ytterligere gjennom to påfølgende forskningsspørsmål: *Hvilke litterære virkemidler benyttes for å framstille miljø- og klimakrise i Bouvetøya 2052? På hvilken måte inviteres leseren til å reflektere og tenke omkring miljø- og klimakrise?* Det første forskningsspørsmålet fordrer en undersøkelse av romanens formtrekk. Her vil jeg belyse hvordan miljøskildringer, fortellerperspektiver spenningsoppbygging blir benyttet for å framstille miljø- og klimakrise. Det andre forskningsspørsmålet handler om romanens innhold og formål, og vil i denne masteroppgaven belyses med økokritiske begrep for å undersøke hvorvidt romanen inviterer leseren til å reflektere og tenke omkring miljø- og klimakrise.

Masteroppgavens mål er å framstille hvordan miljø- og klimakrise blir belyst i romanen. Dette kan bidra til å øke kunnskapen om hvordan opplysninger om klimaendringer kan ta form i en skjønnlitterær bok. Økt kunnskap om hvordan miljø- og klimakrise blir framstilt i *Bouvetøya*

2052 kan vise hva slags potensial som ligger i miljøtekster med et dannelsesformål i utfordringen med å opplyse menneskeheten om klimaendringer. Den nye overordnede delen av ny læreplan 2020 har også et tydelig klimabudskap, og denne undersøkelsen kan fremme en større bevissthet rundt bruken av miljøtekster i skolesammenheng.

1.4 Teoretiske perspektiver og metodisk tilnærming

Jeg vil her presentere og gjøre rede for de teoretiske perspektivene som er bakgrunnen for undersøkelsen. Jeg velger å først redegjøre for de økokritiske perspektivene før jeg gir plass til dannelsesperspektivet. Dette betyr likevel ikke at disse begrepene er atskilt fra hverandre (Andersen, 2014; Buell, 1995; Garrard, 2012). Jeg avslutter dette kapitlet med å beskrive hvordan jeg skal benytte meg av en hermeneutisk metode for å analysere romanen.

1.4.1 Økokritiske perspektiver

Forskning på hvordan miljø- og klimakrise spiller en rolle i litteraturen har bakgrunn i den forholdsvis nye litteraturvitenskapelige retningen, økokritikk. Litteraturforskere som posisjonerer seg innenfor økokritikk, analyserer tekster som belyser miljøhensyn, tekster som framstiller menneskets forhold til naturen og undersøker de ulike måtene litteratur behandler natur på (Garrard, 2012, s. 5). Det økokritiske bidraget implementerer også en forståelse av at litteratur kan berøre leseren på en slik måte at en kan ta bedre vare på naturen. Dette har bakgrunn i Buell (1995) sin forskning om en miljømessig forestillingsevne. Slik blir tekstens hva sentralt i analysen. I tillegg belyser analysen hvordan klima og klimakrise kommer til uttrykk i romanen og hvilke perspektiver på miljø- og klimakrise romanen tilbyr.

Til tross for at økokritikk er en fersk litteraturvitenskapelig retning, har flere forskere tatt til ordet for å legitimere ulike faser av retningen, blant annet Glotfelty som i introduksjonskapittelet til *The ecocriticism reader* (1996) identifiserer tre faser. Den første fasen var opptatt av å studere naturforestillinger i kanonisk litteratur. I den andre fasen var det litteratur utenfor kanon som i hovedsak skulle studeres, og i den tredje fasen var det viktig å utvikle teorier om litteratur som omhandler natur. Mens Glotfelty klassifiserer utviklingen av økokritikk i tre ulike faser, presenterer Buell (2005) to ulike bølger av økokritisk forskning.

Den første bølgen presenterer han med et fokus på den pastorale diktingen, og at denne forskningen baserer seg på kanon av kjente naturforfattere. De litterære verkene blir slik tolket ut ifra et perspektiv om miljøbevissthet. Buell (2005) skriver at den andre bølgen implementerer både urbane og landlige miljøer, økofeminisme, miljørettferdighet og menneskets innvirkning på miljøet, som en kan spore i moderne tekster. Min undersøkelse vil plassere seg i det Buell omtaler som 'den andre bølgen' og Glotefeltys 'andre fase', da analysen i stor grad vil se på hvordan miljø- og klimakrise er et resultat av menneskets innvirkning på klimakrisen i en roman som plasserer seg utenfor kanon.

Innenfor det økokritiske fagfeltet blir begrepene klima og miljø brukt litt om hverandre, noe en også vil merke i denne masteroppgaven. Miljø er en betegnelse som brukes om de ytre livsvilkår for en organisme, populasjon eller samfunn, og de påvirkninger de blir utsatt for (Ratikainen, 2018), mens klima er observasjoner av været over tid (miljødirektoratet, 2017). Klima og miljø er altså to begrep som ikke nødvendigvis er identiske. I denne undersøkelsen vil begge begrepene brukes med bakgrunn i teoretikerens ordvalg, men med en forståelse av at i klimabegrepet ligger det spesielt en referanse til været, mens begrepet miljø favner både menneskelige livsvilkår og hvordan været kan være med på å påvirke samfunnet.

1.4.2 Litteratur og danning

Innenfor det norsksdidaktiske fagfeltet eksisterer det lange tradisjoner for å legitimere norskfaget med et dannelsesperspektiv. Premisset for denne oppgaven er at miljø- og klimakrise i miljøorienterte tekster rettet mot ungdom, har et dannelsesperspektiv (Aase, 2005a; Massey & Bradford, 2010).

Flere forskere har definert begrepet danning, og det som går igjen i de ulike definisjonene er at danning og kultur henger tett sammen (Hellesnes, 1969; Bruner, 2003; Klafki, 1996). Jeg vil i denne oppgaven benytte meg av Laila Aases definisjon, da hun er en av de didaktiske forskerne som har arbeidet mest med dannelsesbegrepet i norskfaget i de siste årene. Hun definerer danning som: "En sosialiseringssprosess som fører til at man forstår, behersker og kan delta i de vanlige, oppvurderte kulturformer. Dette innebærer både tenkemåter, handlingspotensial og kunnskaper innenfor et variert felt" (Aase, 2005b, s. 13). En betraktning av danning på denne måten kan forstås som at danning ikke bare handler om hva man har, men også hva man er. Dette fordrer at jeg implementerer tankemåter,

handlingspotensial og kunnskaper innenfor det økokritiske feltet for så å kunne si noe om hvilken danningsfunksjon miljø- og klimakrise i litteraturen kan ha for leseren. Aase (2005b, s. 8) mener dessuten at danning er: ”både [et] kollektivt og et individuelt prosjekt som dreier seg om den enkeltes praksis i forhold til de verdier kulturen har å tilby oss”. Dette forstår jeg som at danning er en del av sosialiseringsspraksiser både på samfunnsnivå og på individnivå.

Aase (2005a) skriver at danningsprosessen er avhengig av et møte mellom fagstoff og eleven. Det er hensiktsmessig at eleven blir berørt og utfordret av fagstoffet. Om en leser noe som passer bra med egne tankemåter, skjer det ingenting, du må presses ut av din egen komfortsone. Slik mener (Aase, 2005a) at det ligger et stort danningspotensial i å forvalte og fortolke tekster. Dette mener også filosofen Martha Nussbaum (1997) som mener at et formål med danning er at individet skal bli en nyttig borger for staten. Et sentralt argument hun presenterer er at fellesskap ikke bare søkes i nasjoner eller i politiske forum, men også blant en menneskehet som søker mot et felles mål. Nussbaum mener at språk- og litteraturfag kan gi grunnlaget for dette felles målet. Også Buell (1995) mener at skjønnlitteratur kan berøre mennesker, men han kobler inn naturtematikk, og sier at skjønnlitteraturen kan skape bedre borgere som tar gode økologiske valg som kan være til nytte for jordklodens klimautfordringer.

1.4.3 En hermeneutisk metode

Ved at jeg har valgt å analysere *Bouvetøya 2052* med økokritiske metoder, implementerer dette en oppfatning om forfatterens intensjoner og formål med teksten. Jeg antar at forfatteren har en bevissthet rundt danningsaspektet til tematikken miljø- og klimakrise i romanen. Innledningen, teorikapitlet og analysen baserer seg derfor i hovedsak på de økokritiske teoriene som implementerer en forståelse av at klimaendringene er menneskeskapt.

Økokritikk og danningsperspektivet er i hovedsak knyttet til romanens innhold og formål, men disse punktene er også tett knyttet til romanens form, og dette vil også være sentralt for min analyse. Hans H. Skei skriver i boken *Å lese litteratur* (2006), at når en skal analysere litteratur er også en viktig del å se på romanens form og struktur. Min analyse rommer derfor også en undersøkelse av; miljø- og tidsskildringer, fortellerperspektiver der jeg implementerer språklige virkemidler og spenningsoppbygging og momenter, som belyser de ulike konfliktene. I en anvendelse av den hermeneutiske metode skriver Skei:

En hovedsak ved litterær analyse blir da å gripe teksten som et overordnet hele, for så å beskrive forholdet mellom deler og helhet og vurdere hvor virksom ordningen er gjennom analyser av bilder, sammenligninger, gjentakelser, og ved å se på spenninger og motsetninger, sammenheng og motstand i teksten (Skei, 2006, s. 35).

En nærlesing av *Bouvetøya 2052* fordrer slik at jeg ser på tekstens ulike bestanddeler, for å kunne si noe om hvordan disse virker sammen i en helhet. For å kunne si noe om de ulike bestanddelene i denne romanen benytter jeg meg i stor grad av barnelitteraturforskeren Maria Nikolajeva sin forskning og utdyping i *Barnbokens byggklossar* (1998).

1.5 Tidligere forskning

De fleste teoretikerne jeg har skissert ovenfor bidrar fortsatt til det økokritiske fagfeltet. I norsk sammenheng ble det hittil største økokritiske vitenskapelige arbeidet presentert i 2011 da Henning Fjørtoft presenterte og forsvarte sin doktoravhandling; ”Jordsanger. Økokritiske analyser av Inger Christensens lange dikt”. I senere tid har det også kommet flere masteroppgaver som belyser temaet og flere kjente barnelitteraturforskere fra Skandinavia har i de senere årene forsket på tematikken i barne- og ungdomsbøker knyttet til natur og klima. Jeg kan blant annet nevne forskere som Tone Birkeland, Kjersti Lersbryggen Mørk, Åsa Nilsson Skåve og Nina Goga.

Nina Goga (2017b, s. 75) skriver at om vi ser til den internasjonale forskningen har det vært en viss kontakt mellom den barnelitterære forskningsdiskursen og økokritikken. Om vi derimot ser til dette feltet i norsk sammenheng, skriver hun at det har vært lite kontakt. Goga skriver:

Det er vanskelig, og kanskje ikke hensiktsmessig, å forsøke å tidfeste når økokritiske perspektiv på barnelitteratur dukket opp i forskningslitteraturen. Kanskje har det vært der uten at de bar merkelappen økokritikk eller andre merkelapper som delvis kan føres inn under den, som stedsteori, ‘animal studies’ eller posthumanisme (Goga, 2017b, s. 75).

Goga (2017b) skriver videre at økokritisk litteratur, både når det gjelder den allmenne litteraturen og barnelitteraturen, er betydelig forsinket om en sammenligner med utviklingen innenfor den internasjonale litteraturforskningen. Forskningsgruppen Nature in Children`s Literature and Culture (NaChiLitCul), med lederen Nina Goga, er igangværende med å undersøke fremstillinger av natur i nordisk barne- og ungdomslitteratur. Dette er et

omfattende forskningsprosjekt med mange bidragsyttere, og de har bidratt og skal bidra med nyere forskning på dette feltet.

1.6 Om utvalg og presentasjon av studienes materiale

1.6.1 Begrunnelsen for valget av *Bouvetøya 2052*

Det er flere grunner til at jeg har valgt å undersøke *Bouvetøya 2052* (2015) i mitt prosjekt. Forfatteren Lars Mæhle har blitt nominert og vunnet flere priser for sine ungdomsbøker tidligere, blant annet opprøret i 2010 for sin spenningsroman *Landet under isen* (2009). *Bouvetøya 2052* tar opp et samfunnsaktuelt tema, og på hjemmesiden til forfatteren kan vi lese at han brukte fire år på å forske og undersøke klimaendringer for å kunne klare å ferdigstille romanen (Mæhle, 2015). Til *Vårt Land* sa Lars Mæhle i 2015 at han ønsker å skrive denne boken for å øke klimaengasjementet blant unge og at det er derfor han skriver en spenningsroman om en verden som er på randen av økologisk sammenbrudd (Buset, 2015). Åsa Nilsson Skåve har forsket på hvordan dystopier kan skape ettertanke og engasjement hos en leser:

Det implicit didaktiska och ideologiska syftet med dystopier er allmänhet, och de som riktar sig till yngre i synnerhet, är vanligen att mana till eftertanke och engagemang för exempelvis miljöfrågor och en hållbar livsstil. Inte sällan knyts detta engagemang, i den mån det explicit skildras inom fiktionen, också till en konstnärlig, öppen och kritisk hållning hos karaktärerna (Skåve, 2017, s. 105).

Bouvetøya 2052 (2015) med det dystre framtidsbildet ser jeg derfor på som interessant å analysere, med bakgrunn i Skåve (2017), for å kunne si noe om hvordan romanen kan gi leseren ettertanke og ikke minst engasjement i klimasaken.

Et annet aspekt som gjør romanen interessant er at *Bouvetøya 2052* har klare fantastiske trekk, samtidig som den forsøker å fremtre som realistisk. Romanen befinner seg slik et sted mellom flere sjangerfelter og dette gjør den interessant å undersøke. I den nye utgaven av *Norsk barnelitteraturhistorie* (2018) skriver Tone Birkeland, Gunvor Risa og Karin Beate Vold om dette nye fenomenet i barnelitteraturen, og de henvender seg til den danske litteraturforskeren Anna Karlskov Skyggebjerg som definerer fantastiske romaner som et møte mellom realitet og magi. ”Dette mødet eller sammenstødet mellom forskjellige virkeligheter og virkelighedsoppfattelser kan være strukturert på forskjellige måder” (Birkeland, Risa og Vold, 2018, s. 582). Birkeland, Risa og Vold (2018) skriver at fantastisk litteratur i de senere

årene har gått i dialog med andre type sjangere og trekker fram dystopi som et eksempel. Siden 2000-tallet skriver de at: ”fantastisk og realistiske litteratur [er] fleksible kategoriar som finst i mange og ureine blandingsformer” (Birkeland, Risa og Vold, 2018, s. 582) og de presenterer dystopi som en slik sjangerhybrid. Framtidsskildringene i Science Fiction er i slekt med dystopien, men de trekker også fram at sjangeren låner trekk fra grøssere og fantasy. *Bouvetøya 2052* blir av Birkeland, Risa og Vold trukket fram som nettopp en dystopi, og her presenterer de også Lars Mæhles egen kommentar til hvorfor han har valgt å skrive ut en dystopi med klimatematikk:

En dystopi er i mine øyne egentlig mer en samtidsroman enn en framtidsroman fordi det den virkeliggjør, er å ta tendensene ved vår tid – og blåse dem opp og dermed synliggjøre dem i en tenkt framtid. Dystopien setter slik ting på spissen, og er en effektiv og tankevekkende måte å ta opp dagsaktuelle tema på (gjengitt i Birkeland, Risa og Vold, 2018, s. 602).

En samtidsrealistisk ungdomsroman skriver Solbjørg Tormodsdotter Nes (2014, s. 30) at: ”Kort sagt etterliknar realistisk litteratur den verda vi lever i. Det betyr likevel ikkje at realistisk litteratur står i noko slags ein-til-ein-forhold til verkelegheita”. Nes (2014, s. 30) skriver vidare at et viktig aspekt er at samtiden sin forståelse av virkeligheten må presenteres på en slik måte at leseren anerkjenner at dette kunne ha skjedd under gitte omstendigheter. At handlingen i *Bouvetøya 2052* utspiller seg i en futuristisk verden som tematiserer miljø- og klimakrise gjør at boken kan sies å ha samtidsrealistiske trekk. På den andre siden er det flere elementer i boken som kan kategoriseres som så dystopiske at en kanskje ikke klarer å forestille seg at dette kan skje i fremtiden.

Bouvetøya 2052 handler om sytten år gamle Roland som bruker store deler av sin fritid på kafèkonseptet Mench, der han kan ruse seg på det digitale dopet Stimuli. Den sentrale konflikten i romanen er kampen mellom det gode og det onde, representert med klimavokterne og oljetriangelet (som den norske regjeringen er en del av). Roland er en del av den ulovlige organisasjonen klimavokterne, som kjemper en livsfarlig kamp for verdens klima og miljø. Det viser seg fort at klimavokterne er infiltrert av fienden, og under en demonstrasjon på Youngstorget går alt galt. Regjeringens trygghetspoliti dreper demonstrantene og slår hardt ned på demonstrasjonen. Roland slipper på mystisk vis unna, og det viser seg at han er plukket ut til å delta i nettrealitetskonseptet *Bouvetøya 2052*. Roland er plukket ut som konseptets Joker, og han er en av fem ungdommer som over en periode på tre døgn skal kjempe en kamp på liv og død. I potten ligger store rikdommer og en mulighet til å redde verden fra klimakatastrofen.

Ute på Bouvetøya får deltagerne tre hovedoppgaver som skal løses knyttet til klima, miljø og energi. I den første oppgaven er temaet bosteder og energiforbruk. Den andre oppgaven går over to dager, og omfatter å starte et minikraftverk som skal kunne produsere nok strøm til å lade opp en elektrisk gummiått. De er avhengige av å løse denne oppgaven for å kunne løse den tredje og siste oppgaven, som er å komme seg bort fra øya med el-båten til skipet "Hanse Explorer". Etter hver dag vil de to som har fått minst poeng havne i en tvekamp, der taperen må forlate konkurransen. De to som har høyest poengscore etter den siste dagen, vil møtes i finalen. Rundt øya seiler skipet "Hanse Explorer". Skipet skal hente opp de deltagerne som ryker ut av konkurransen og stå i beredskap ved eventuelle farer. Leserne får tidlig innsikt i at alt ikke er som det skal være fordi skipet er okkupert, og kapteinen tatt til fange.

På båten får vi vite at det er to korruperte klimavoktere, Manuela og John, som har fungert som dobbeltagenter for Oljetriangelet (Norge, Danmark og Skottland). De har tatt over styringen på båten og tatt Wu Lo til fange. Men det går ikke som planlagt for agentene, skipperen har slitt seg løs og kommer Wu Lo, Katarina og Roland til unnsetning.

Boken slutter med at Katarina og Roland befinner seg i Kina. Den virkelige nettrealiteten blir erstattet av en førprogrammert hologram-utgave, som presenterer Manuela som vinner, og at resten av deltagerne er døde. Roland får møte familien sin, men skjønner etter hvert at det er etterligninger, og at han er fanget i en stimuli skapt av Wu Lo Productions. Wu Lo kan ikke risikere at nettseerne forstår at to agenter fra Norge har klart å hacket seg inn i nettgründerens verden. Vi forlater Roland likevel med et håp, da noen klimavoktere klarer å hacke seg inn i stimulien. Hackerne overbringer en beskjed om at de jobber med å få Roland hjem, da de har klart å se den ekte utgaven av dramaet som har utspilt seg på Bouvetøya, og ser på Roland som en stor helt og den viktigste personen i den videre klimakampen.

1.7 Oppgavens disposisjon

Etter dette innledningskapitlet som presenterer undersøkelsens tema, bakgrunn, problemstilling og andre innholdselementer, følger et teorikapittel som redegjør for det teoretiske bakteppet for oppgaven. I teorikapitlet presenterer jeg først økokritikk som forskningsfelt, der jeg legger vekt på hvilket bidrag feltet har gitt litteraturvitenskapen. Jeg trekker inn sentrale bidragsyttere til det økokritiske fagfeltet slik som Glotfelty (1996), Garrard (2012) og Kerridge (1998). Videre skriver jeg om Buells (1995) bidrag til å analysere

miljøtekster, før jeg videre presenterer hans teori om 'the environmental imagination', der jeg underbygger hans teori med Nussbaums (1997) teori om 'the narrativ imagination'. I teorikapitlet implementerer jeg også apokalypsens særlige forestillingspotensial, og hvordan dystopiske trekk i romaner for barn har en særegen funksjon. Jeg avslutter teorikapitlet med å greie ut om de didaktiske dimensjonene med miljøkrise som motiv i barnelitteratur.

I kapittel 3 Analyse, gjør jeg en litterær undersøkelse av *Bouvetøya 2052* hvor jeg analyser både romanens form- og innholdsside. Sentralt i denne analysen er hvordan miljø- og klimakrise blir belyst i romanen, hvordan romanen kan belyses som en miljøtekst jamfør Buell (1995), og hvordan romanen inviterer leseren til å forestille seg en annen verden. Hvordan de dystopiske trekkene i romanen er med på å understreke forestillingsevnen blir også sentralt i min analyse.

I kapittel 4 drøfter jeg mine funn ved å bruke forskningsspørsmålene: Hvilke litterære virkemidler benyttes for å framstille miljø- og klimakrise i *Bouvetøya 2052*? Og på hvilken måte inviteres leseren til å reflektere og tenke omkring miljø- og klimakrise? Jeg har også valgt å ha et eget delkapittel der jeg drøfter dannelsesperspektivet som jeg kommenterer gjennomgående i hele analysen. Jeg avslutter denne masteroppgaven med å oppsummere funnene fra analysen, presentere de viktigste bidragene fra drøftingen og gi eksempel på videre undersøkelser av miljø- og klimakrise i ungdomsromaner.

2 Teori

I denne delen av oppgaven presenteres teorigrunnlaget for den videre undersøkelsen. Økokritikk er et viktig bidrag i den nyere litteraturforskningen, og jeg vil først presentere deler av dialogen som foregår mellom ulike forskere innenfor feltet. Noen sentrale spørsmål i denne debatten er hva økokritikkbegrepet rommer og hvordan barn blir implementert i økokritikkbegrepet. Dette er interessant for min undersøkelse fordi det overordnet skiller økokritisk litteratur skrevet for voksne og for barn. Videre vil jeg redegjøre for hva miljøkritikk er, hvilke tekster som blir omtalt som miljøtekster og hvordan miljøtekster inviterer til en miljømessig forestillingsevne. Dette gir viktige perspektiver inn mot analysen, spesielt med tanke på det didaktiske perspektivet. Jeg vil deretter presentere teorier om apokalypsens særlige forestillingspotensiale i litteratur som belyser miljø- og klimakrise, i tillegg til å se på dystopiske miljøtekster i barnelitteraturen. Jeg vil avslutte teoridelen med å se på miljøtekster og dannelsespotensialet i litteratur for barn og unge. Til sammen vil dette danne grunnlaget for analysen jeg vil gjøre av *Bouvetøya 2052* for å kunne svare på hvordan miljø- og klimakrise blir framstilt, og hvilket dannelsesperspektiv vi finner i romanen.

2.1 Økokritikk

Økokritikken oppsto som en reaksjon på miljøkrisen i verden. Retningen tidfestes gjerne til 1990-tallet, med de store økokritiske utgivelsene, *Romantic Ecology* (1991) av Jonathan Bates, *The Environmental Imagination* (1995), antologien *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology* (1996) av Cheryll Glotfelty og Harald Froom og *Writing the Environment* (1998) av Richard Kerridge. Ifølge Glotfelty (1996) startet retningen å utvikle seg allerede på 1970-tallet med publisering av økologiske essay og kritiske teorier, men de startet ikke å organisere seg som en gruppe før senere. Termen økokritikk ble første gang brukt av den amerikanske litteraturforskeren William Rueckert i 1978 i essayet "Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism". Utover 1980-tallet utviklet økokritikken seg videre. Flere og flere litteraturvitere ønsket å gi sitt bidrag til klimakampen ved å undersøke ulike representasjoner av natur i litteratur. I 1992 ble "The Association for the Study of Literature and Environment", ASLE, grunnlagt på et møte i "The Western Literature Association". ASLE er hovedorganisasjonen for økokritikk. I dag er økokritikk anerkjent som et litteraturvitenskapelig felt (Glotfelty, 1996). Både lokalt og globalt blir tekster analysert ved hjelp av økokritisk teori.

2.1.1 Ulike forståelser av økokritikk

Glotfelty (1996) presenterer en forståelse av økokritikk som blir mye brukt for å definere det økokritiske fagfeltet. Hun definerer økokritikk som: "[...] the study of the relationship between literature and the physical environment [taking] an earth-centered approach to literary studies" (Glotfelty 1996, s.18). Glotfeltys definisjon er vid, og rommer mange ulike forståelser av økokritikk. Økokritikk blir her beskrevet som et litteraturstudium, der tilnærming til jordkloden og naturen er i fokus. Det handler om å lese litteratur med et økokritisk blikk, og som vi kan se fra sitatet, er det ikke en bestemt måte dette skal leses på. En kan derav forstå det slik at om en tekst handler om natur, kan den leses med et økokritisk blikk, uavhengig av hvordan teksten tar stilling til natur- og klimaspørsmål. Glotfelty (1996) forklarer at en økokritisk lesnings viktigste oppdrag er å undersøke hvilket syn på natur som formidles i tekst og bilder, og hun mener en må se på hvordan den estetiske helheten gjennom samspillet mellom natur og tekst, kan påvirke leserens oppfatning av og holdning til naturen (Goga, 2017a, s. 20).

Hvordan menneskene har satt sitt preg på naturen, har også Greg Garrard implementert i sin forståelse av økokritikken: "Indeed, the widest definition of the subject of ecocriticism is the study of the relationship between the human and the non-human, throughout human cultural history and entailing critical analysis of the term 'human' itself" (Garrard, 2004, s. 5). Garrard foreslår altså at en økokritisk lesing må foregå i en bred forstand, jamfør Glotfelty (1996), men han bringer også inn en forståelse av hvordan relasjonen mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige representeres i litteraturen. En slik forståelse av hva et menneske er, og hva som er menneskelig, er også en del av samtidskulturen og posthumanistiske problemstillinger. I doktoravhandlingen "Jordsanger - Økokritiske analyser av Inger Christensens lange dikt" (2011) av Henning Fjørtoft, skriver han at en svakhet ved økokritikken er den store bredden og mangfoldet: "Feltet mangler en felles teoretisk basis, og enkelte har derfor argumentert for at økokritikk er en felles betegnelse for et bredt spektrum av vitenskapelige aktiviteter" (Fjørtoft 2011, s. 19-20). Videre viser Fjørtoft (2011) til Garrards (2004) definisjon og skriver at hans vide definisjon er med på å imøtegå kritikken, og slik er Garrard med på å snu en svakhet i forskningsfeltet om til en styrke.

Garrards og Glotfeltys definisjoner er åpen og åpner opp for mange ulike tilnærminger innenfor økokritikk. I boken *John Hopkins guide to literary theory & criticism* (2005) trekker Anne Milne fram Glotfeltys definisjon som en viktig brikke i å legitimere økokritikken som

en del av litteraturvitenskapen. Hun skriver: "Glotfelty`s definition has led to a fluidity and openness that allows for the number of ecocriticism`s practitioners to grow; this has in turn facilitated a more broad-based acceptance within the larger literary-studies establishment" (Milne, 2005, s. 280). Innenfor denne romslige oppfatningen av økokritikken har også teoriene om miljøendringer sin plass. Jeg har derfor valgt å trekke inn Kerridge sin forståelse av økokritikk

The ecocritic wants to track environmental ideas and representations wherever they appear, to see more clearly a debate which seems to be taking place, often part-concealed, in a great many cultural spaces. Most of all, ecocriticism seeks to evaluate texts and ideas in terms of their coherence and usefulness as responses to environmental crisis (Kerridge, 1998, s. 5).

Begrepet økokritikk blir her beskrevet som både åpent og inkluderende, uavhengig av hvilke tekster det omfatter, her ser vi en likhet til Garrards og Glotfeltys definisjon. Kerridge implementerer i tillegg klimakrise i sin forståelse av økokritikk. Han mener at det økokritiske feltet har et ansvar for å analysere tekster for å kunne se på hvordan teksten kan brukes som svar på klimakrisen.

2.1.2 Barn og økokritikk

I antologien *Wild things: Children's culture and Ecocriticism* (2004) beskriver Sidney I. Dobrin og Kenneth B. Kidd samfunnets forståelse av forholdet mellom barn og natur som todelt. På den ene siden finner vi den romantiske tradisjonen etter Jean-Jacques Rousseau, som så barnet som uskyldig og rent, og i ett med den naturlige verdenen. På den andre siden finner vi det empiriske synet i tråd med John Locke, som mener at barnet og naturen ikke er naturlig koblet sammen. Barn blir født uten forståelse og erfaringer med naturen og må derfor læres opp til å kunne analysere og verdsette naturen. Dobrin og Kidd (2004) skriver at en slik forståelse krever at en lærer barn hvordan en skal ta vare på og behandle naturen, og dette er kunnskap barn kan lære fra de er svært små. De skriver videre at flere barn har begrensede muligheter for å kunne utvikle denne kunnskapen i dag fordi mange av barns aktiviteter foregår ikke lenger i naturen. De ser derfor til skjønnlitteraturen som en måte å utvikle barns kunnskaper om naturen. Dobrin og Kidd (2004, s, 7) inkluderer begge sidene i sin forståelsene av barn og natur og skriver: "[...] include here underscore the consensus belief across narrative genres that even if the child has a privileged relationship with nature, he or

she must be educated into deeper - or at least different – awareness”. Fortellingene kan altså bidra til at barn kan lære mer om naturen for slik å kunne bli mer bevisste samfunnsborgere.

Når jeg har gitt en redegjørelse av økokritikk ganske stor plass, er dette for å vise at trekk ved økokritikken generelt, også er relevant i en studie av ungdomslitteratur. En roman som tematiserer miljø- og klimakrise i en voksenroman vil skille seg fra samme type litteratur for ungdom. Dette gir noen perspektiver inn mot analysen når det gjelder det didaktiske perspektivet, som at litteratur kan være med å utvikle ungdommers kunnskaper om natur, miljø- og klimakrise.

2.2 Miljøkritikk og miljøtekster

I de senere årene har dette litteraturvitenskapelige feltet gått fra økokritikk til miljøkritikk i større grad. Dette betyr at kritikken retter blikket fra den pastorale diktningen jamfør Buell (1995) sin beskrivelse av den første økokritiske bølgen, mot de menneskeskapte endringene i naturen, og mot samspillet mellom natur og mennesket. Buell (1995) har basert sin forskning på menneskeskapte endringer i naturen og han ser på hvordan litteratur belyser disse endringene. Jeg vil videre se på en del av hans bidrag til økokritikken.

Innenfor miljøkritikken er det sentralt å skille mellom antroposentrisme og økosentrisme, og dette utgjør et sentralt element i mange økokritiske tekstanalyser. Antroposentrisme beskriver Mads B. Claudi i boken *Litteraturteori* (2013, s. 248) som en holdning som setter mennesket i fokus. I antroposentrismen har ting verdi i den grad om det har verdi for mennesket, og det er menneskets behov og ønsker som blir prioritert framfor andre hensyn. Claudi (2013, s. 248-249) skriver videre at i økokritikk er det en viktig målsetting å avsløre antroposentriske holdninger eller påvise økosentriske holdninger i litteraturen. Å avsløre disse holdningene i litteraturen, kan legge grunnlaget for å vurdere tekstens økologiske ”verdi”, og den kan brukes som et ledd i en analyse for å forstå hvilke holdninger, verdier og maktstrukturer som råder i en bestemt kontekst i en litterær diskurs.

Claudi (2013, s. 249) trekker fram Buells fire kriterier til en ‘environmental text’, heretter omtalt med norsk oversettelse, miljøtekst, som et eksempel på at skillet mellom antroposentrisme og økosentrisme kan danne grunnlaget for en økokritisk lese måte. Buells fire kriterier til en miljøtekst er:

1) naturen skal være til stede som mer enn bakteppe for handlingen; 2) mennesket har ingen verdimeessig forrang i forhold til andre levende vesen innenfor tekstens univers; 3) menneskets ansvarlighet for miljøet er en del av tekstens etiske horisont; og 4) teksten formidler en forståelse av det fysiske miljøet som prosess mer enn som et statisk system (Buell 1995, s. 7-8, oversatt av Birkeland, 2017, s. 3).

Buell's første punkt betyr at det er naturen og fremstillingen av naturen som må være i sentrum for fortellingen. Buell (1995) trekker fram Edward Morgan Forster sin roman *Passage to India* som et eksempel. I følge Buell presenterer Forster naturen som kunst, med egen oppførsel og følelser. I det andre kriteriet henviser Buell til diktet *Out of the Cradle Endlessly Rocking* av Walt Whitman, som et godt eksempel. I dette diktet er det en gutt som viser empati med en fugl som har mistet vennen sin. Whitman's symbolske fugl har et eget habitat, en historie, i tillegg til en egen fortelling han vil fortelle (Buell, 1995, s. 7). For å beskrive hva Buell mener med det tredje kriteriet ser han til diktet *Nutting* av William Wordsworth, der fortelleren ser tilbake med anger mot hvordan han har gjort naturen urett. Buell beskriver det siste kriteriet med boken *Pioneers* av James Fenimore Cooper, og skriver at dette er en bok som presenterer samfunnsutviklingen fra villmark til by. Birkeland (2016) peker på at Buell's andre kriterium kan være vanskelig å oppfylle, og hun henviser til historien, der menneskene i over 2000 år har vært tillagt høyere moralsk status enn dyrene. Hun ser også til religionen og oppfattelse av at mennesket ble skapt i Guds bilde og slik har fått en selvfølgelig plass i sentrum.

Buell (1995) mener at en miljøtekst må være en tekst som uttrykker en økosentrisk holdning, snarere enn en antroposentrisk holdning. Miljøtekster er altså en tekst der naturen ikke bare er et symbol for menneskelige aktiviteter eller ideer, men en dynamisk prosess som påvirker mennesker, og omvendt. Buell (1995) hevder ifølge Claudi (2013, s. 249) at en teksts miljømessige orientering vil kunne vurderes ut i fra disse kriterier og at det er graden av overensstemmelse med kriteriene som skal ligge til grunn. Med dette som utgangspunkt kan litteraturforskere: "undersøke litteraturens evne til å artikulere det ikke-menneskelige miljøet og forsøke å finne ut hva slags diskurser, hvilke forestillinger om menneskets forhold til naturen, som er årsak til at denne evnen ofte er mangelfull eller manglende" (Claudi, 2013, s. 249). Buell (1995) trekker fram Rachel Carsons *Silent Spring* som et eksempel på en god miljøtekst. Boken kom ut i 1962, og det er allment akseptert at den moderne miljøtenkningen innenfor litteraturen starter med denne fabelen (Garrard, 2012). Boken starter med at vi blir tatt med inn til en liten by i hjerte av Amerika, der alt virker meget harmonisk. Denne pastorale freden glir brått over i en katastrofal ødeleggelse: "Then a strange blight crept over

the area and everything began to change. Some evil spell settled on the community: mysteriousmaladies swept the flocks of chickens; the cattle and sheep sickened and died. Everywhere was a shadow of death” (gjengitt i Garrard, 2012. s. 1-2).

Fabelen konkluderer med at det ikke er trolldom som kan ha fått fuglene til å slutte å kvitre og ødelagt sjansene for nytt liv - dette må være menneskeskapt. Den skyldige var ifølge Carson det nye organiske plantemiddelet som DDT¹, aldrin og dieldrin. Gjennom en skjønnlitterær framstilling formidlet hun en rekke vitenskapelige bevis for å vise at disse plantemiddelene utgjorde en alvorlig trussel mot dyrelivet og menneskenes helse. *Silent Spring* og andre lignende litterære verk er viktige i økokritikken fordi de kan gi oss kunnskaper om naturen og klimaet på en annen måte enn naturvitenskapen. Buell (2005) sier at grunnen til at denne boken blir trukket fram som viktig innenfor økokritikken er Carsons evne til å fortelle historien og hvordan bildene setter seg på netthinnen. Den store oppslutningen som denne boken fikk, mener Buell sier noe om betydningen av miljøtekster.

I senere år har også Buell sett tilbake på sine kriterier for en miljøtekst og han skriver i boken *The Future of Environmental Criticism* (2005, s. 25):

Once I thought it helpful to try to specify a subspecies of "environmental text" now it seems to me more productive to think inclusively of environmentally as a property of any text - to maintain that all human artifacts bear such traces, and several stages: in the composition, the embodiment, and the reception.

Buell skriver her at de kriteriene han satte i 1995 er med på å begrense økokritikkens omfang og potensial og at en nå må tenke miljø som en egenskap som kan inntreffe i hvilken som helst tekst. Økokritikken har bidratt med å aktualisere tekster og sjangre som tidligere ikke har vært en del av kanon (Fjørtoft, 2011). Buell (1995) setter fokus på hvordan litteraturen åpner opp for refleksjon rundt de etiske spørsmålene som vi finner i miljøtekster, og mener at disse kan få leseren til å ta større ansvar for omgivelsene.

I tillegg til begrepet miljøtekster, som kan brukes om alle type tekster, fins begrepet klimalitteratur. Nina Goga (2016) skriver i artikkelen ”Miljøbevissthet og språkbevissthet – Om ungdomsskoleelevers møte med klimalitteratur” at: ”med klimalitteratur menes blant

¹ DDT ble utviklet like før og under andre verdenskrig og er en forkortelse av diklor-difenyl-triklorethan. Det var et svært mye brukt insektmiddel fra 1940-årene og fram til 60-årene. Det ble også brukt for å redusere luseplager. Det ble etter hvert mistanke om at dette stoffet kunne ha uheldige langtidsvirkninger, både i miljøet

annet litterære fremstillinger av global oppvarming forårsaket av menneskers utslipp av drivhusgasser”. Den danske kulturforskeren Gregers Andersen (2014) skriver at klimalitteratur har både et kritisk og et imaginativt potensial.

2.2.1 Miljøteksters forestillingspotensiale

Flere litteraturvitenskapelige forskere har sett på skjønnlitteraturens forestillingspotensiale. En av dem er Buell (1995) som mener at mennesker i dag trenger å finne en ny måte å forestille seg naturen på:

If, as environmental philosophers contend, western metaphysics and ethics need revision before we can address today`s environmental problems, then environmental crisis involves a crisis of the imagination the amelioration of which depends on finding better ways of imagining nature and humanity`s relation to it (Buell, 1995, s. 2).

Buell (1995) mener altså at mennesker må finne nye måter å takle dagens miljø- og klimakrise på, og han ser til litteraturens forestillingspotensiale som en mulig løsning for å opplyse befolkningen om krisen. Han skriver at hans forskning i hovedsak handler om hvordan en kan forsøke å forestille seg en mer økosentrisk måte å leve på. Han beskriver forestillingsformen i miljø- og klimakrise som 'environmental imagination' heretter omtalt med norsk oversettelse, miljømessige forestillingsevne. Buell (1995) mener at en må plassere naturen i den vestlige historiske tankegangen for å kunne se på hvilke konsekvenser naturen og klimaet har for de litterære- og humanistiske studiene. For Buell (1995) er den miljømessige forestillingsevnen viktig fordi den kan gi leseren en forståelse av at verden er i en klima- og miljøkrise og at kunnskap om miljø- og klimakrise kan gi en relevant etisk kunnskap som forplikter en som borger. Buell (1995) mener at det handler om menneskets etiske tankesett, og at det er bildene og fortellingene som kan være med på å trene opp en mer reflektert væremåte knyttet til menneskeskapte naturendringer. Buells miljømessige forestillingsevne kan forstås som en vei mot det Massey og Bradford (2010) omtaler som økoborgere. Altså borgere som tar valg som er til naturens, miljøets og klimaets beste.

Nussbaums (1997) teori om 'the narrative imagination' viser også til skjønnlitteraturens forestillingspotensiale. Nussbaums teori om fortellingenes forestillingspotensiale, er en teori som handler om hvordan litteraturen kan åpne dørene til å gi mennesker kjennskap og kunnskap om andre menneskers liv. Som Buell (1995), mener hun også at gjennom litteratur kan leseren oppøve en forestillingsevne, men der Buell ser til menneskers forhold til natur, ser

Nussbaum på forholdet til andre mennesker. Nussbaum (1997) mener at det er gjennom litteraturen en får muligheten til å føle på hvordan det ville være å gå i andres sko, drømme andre menneskers drømmer og forstå verden fra synsvinkelen til et annet menneske. Hun mener at for å bli en god verdensborger, må en kunne ha evnen til å forestille seg andre menneskers liv, og at litteraturen står i særstilling for å kunne gi mennesker den innsikten. Hun skriver:

[...] to become world citizens we must not simply amass knowledge; we must also cultivate in ourselves a capacity for sympathetic imagination that will enable us to comprehend the motives and choices of people different from ourselves, seeing them not as forbiddingly alien and other, but as sharing many problems and possibilities with us (Nussbaum, 1997, s.85).

Litteraturen kan altså være behjelpelig når vi skal lære oss å sympatisere med andre mennesker, og vi kan bli kjent med andre menneskers problemer og muligheter. Nussbaum (1997) mener at det ikke er alle tekster som kan bidra til at leseren blir en bedre verdensborger. Hun skriver at en må utenfor den litterære kanoen for å finne litteratur knyttet til andre kulturer og minoriteter, i tillegg til at tekstene må leses kritisk. Hvis en lett kan sympatisere med en karakter, har boken lite moralsk verdi. Litteraturen må forstyrre leseren både i innhold og form. Nussbaums teorier er interessante selv om hun ser til menneskelige relasjoner, fordi dette viser noe med potensialet i skjønnlitteraturen og er dermed med på å legitimere Buell sin miljømessige forestillingsevne.

Andersen (2014) skriver i artikkelen "klimakrise i litteraturen" om det imaginative potensialet i klimalitteratur. Andersen (2014, s. 111) skriver: "En af litteraturens mest grundlæggende funktioner er netop at være et sted, hvor fantasien kan afprøve forskellige handlingsmuligheder for derved at belyse deres værdi". Slik mener Andersen (2014, s. 111) at litteraturen kan eksperimentere rundt alternativer for eksistens- og samfunnsmodeller i en klimaforandret fremtid.

2.2.2 Apokalypse i miljøtekster - det største forestillingspotensialet

I *Litteraturvitenskapelig leksikon* (2007) kan vi lese at apokalyptisk litteratur er litteratur som ved fremstilling av en åpenbaring eller visjon, forutsier menneskehetens skjebne. Det kan også betegne litteratur som skildrer en avgjørende katastrofe (Lothe, Refsum & Solberg, 2007, s. 12). Ordet kommer fra det greske apokalyptein, og betyr å avsløre. Apokalypsefortellingene vokste fram i den jødiske og kristne litteraturen som handlet om verdens undergang, og historien om syndefloden er en fortelling som Åsa Nilsson Skåve

(2015) trekker fram som tidlig apokalyptisk, i artikkelen ”*När det tar slut och börjar om igen*” - *Ekokritiska perspektiv på Stefan Castas ungdoms- dystopier*”. Fjørtoft (2011) skriver at apokalypse ifølge Greg Garrard er en proleptisk sjanger som vokser fram i krisetider, og sjangeren blir ofte brukt i miljøaktivisme, til politiske ideologi og kulturelle uttrykk.

Buell (1995) mener at apokalypsen i kunsten har det største potensialet for å oppøve en miljømessig forestillingsevne:

Apocalypse is the single most powerful master metaphor that the contemporary environmental imagination has at its disposal. Of no other dimension of contemporary environmentalism, furthermore, can it be so unequivocally said that the role of the imagination is central to the project; for the rhetoric of apocalypticism implies that the fate of the world hinge on the arousal of the imagination to a sense of crisis. (Buell, 1995, s. 285)

Buell skriver her at apokalypse gir rom for at fantasien skal kunne komme miljøet til gode. I den hensikt at ved å forestille seg en verden der apokalypsen er nær, vil dette kunne føre til at mennesket tar større ansvar for naturen. Også Garrard beskriver hvordan apokalyptisk retorikk har en viktig rolle i økokritikken. Han bruker et sitat fra Thompson (1997) for å definere hva apokalypse er:

Apocalypticism has been described as a genre born out of crisis, designed to stiffen the resolve of an embattled community by dangling in front of it the vision of a sudden and permanent release from its captivity. It is underground literature, the consolation of the persecuted (gjengitt i Garrard, 2012. s. 94)

Garrard (2012) skriver videre at apokalypsen kan knyttes til jordens utfordringer mot menneskeskapte miljøendringer, fordi den gir oss rom til å forestille oss en verden i fremtiden. Noen av de mest innflytelsesrike bøkene i det Garrard (2012, s. 102-105) omtaler som ”the environmentalist canon” brukes apokalypse for å få fram sine poeng. Han henviser til bøker som *Silent Spring* og *The Population Bomb*. Begge bøkene setter jordkloden foran mennesket, og Garrard påpeker at ”... rethorical strategies have provided the green movement with some of its most striking successes” (Garrard, 2012, s.93). Han skriver at apokalypseforestillinger har bidratt til noen av miljøbevegelsenes viktigste suksesser, og kan dermed ha den effekten å påvirke både politisk og kommersielt. Men han skriver også at det er utfordringer med den apokalyptiske retorikken: ”It tends to polarize responses, prodding sceptics towards scoffing dismissal and potentially inciting believers to confrontation and even violence” (Garrard, 2012, s.114). Selv om Garrard mener at det er en bakside med den apokalyptiske retorikken, understreker han at denne litteraturen kan gjøre en forskjell om

leseren kan skimte et håp. "Only if we can imagine that the planet has a future, after all, are we likely to take responsibility for it" (Garrard, 2012, s. 116)

Dette å kunne forestille seg verden med fremtidsscenarioer, er det flere litteraturforskere som har skrevet om. Blant annet Andersen (2014) skriver også om forestillingspotensialet som en finner i skjønnlitteraturen. Leserens fantasi blir satt på prøve når en blir tatt med til en klimaforandret fremtid, og Andersen mener at det er her forestillingspotensialet ligger, da leseren må forestille seg verden på ny. Litteraturen blir på denne måten et rom, der en kan forestille seg en verden slik den kan bli. En har også i litteraturen mulighet til å teste ut ulike scenarioer som en kan forestille seg at kan skje. Andersen (2014) skriver at det ikke er litteraturen alene som har ansvaret for å gi mennesker muligheten til denne forestillingen, det er kulturen som spiller en sentral rolle.

Flere av bøkene som er skrevet med en miljøtanke har handlingen lagt frem i tid, slik at leseren på den måten kan spå inn i fremtiden. Andersen (2014, s. 109) skriver: "Det kan litteraturen på den måte, at den i udpræget grad engagerer sig i klimakrisen ved at give nutidens menneske et par langsynede briller på, så dets nærsynethed forsvinder." Han skriver at i mange av klimaromanene blir leserne sendt frem i tid, der de får oppleve et ekstremt klima. Felles for disse romanene er at en får følelsen av at de gode tidene er forbi. Klimalitteratur med et dystopisk preg har i følge Andersen (2014, s. 110) den evnen at den kan gi leseren et forvarsel, i tillegg til å gi leseren en mulighet til selvransakelse og selvkritikk. Videre i kapitlet når jeg tar for meg miljøtekster, vil jeg redegjøre mer utførlig hvordan denne type tekster kan virke inn på barne- og ungdomsleseren.

2.3 Dystopiske miljøtekster i barnelitteratur

I *Bouvetøya 2052* foregår handlingen i en klimadyster fremtid. Det blir derfor viktig å se på hvilke grep forfatteren gjør med tanke på de dystopiske trekkene. Hvordan det skremmende blir skildret og hvordan dette kan påvirke en ung leser, er spørsmål som blir viktige i analysen. I mastergradsprosjektet er dette viktig å undersøke fordi skildringene av grusomhetene og ondskapen i roman har en stor plass, i tillegg til at de har et realistisk preg.

Garrard (2012) skriver at som en forlengelse av apokalyptiske fortellingene oppstår sjangeren dystopi utover 1800-tallet. Dystopi er det motsatte av utopi og blir brukt som betegnelse om et

oppdiktet, fremtidig skrekksamfunn (Lothe, Refsum og Solberg, 2015). Skåve (2017) skriver at begrepet dystopi har blitt brukt på ulike måter opp igjennom tiden, men i sin artikkel definerer hun sjangeren dystopi: ”som en framtidsskildring med skrämmande förtecken” (2017, s. 95). Hun skriver videre at en i dag finner flest dystopiske fortellinger der samfunnskritikk og menneskers relasjon til naturen er i fokus. Samfunnskritikken i dette tilfellet er knyttet til hvordan mennesker har forårsaket klima- og klimakatastrofer. Skåve (2017, s. 96) skriver at slike katastrofer og trusler som vi daglig blir påminnet om i mediene også har sin plass i fiksjonen. Fasinasjonen for det skremmende og uroen for fremtiden mener Skåve (2017) at også blir avspeilet i litteraturen. Det som er spesielt med ungdomsdystopien, er i følge Skåve at de eldre får ansvaret for det som har gått galt og at det er de unge som må leve med konsekvensene, og prøve å skape en ny fremtid.

Victoria Flanagan (2014, s.2) skriver at siden 1980-tallet har mange av de miljøorienterte utgivelsene rettet mot barn vært preget av dystopiske elementer. Skåve (2015, s. 2-3) skriver at dystopisk litteratur kan spores tilbake til de eldre historiene i *Bibelen* og henviser til Syndefallet som et eksempel. Denne sjangeren har utviklet seg fram til i dag, og bærer preg av å ha svartmalt mange katastrofer opp igjennom. Skåve peker på industrialisering, verdenskriger, sultkatastrofer og en verden etter en atomkrig som motiv eller temaer i flere dystopiske bøker fra 1800-tallet og frem til i dag. De siste tiårene har flere av de dystopiske bøkene hatt menneskeskapt klima og miljøendringer i fokus. Ifølge Andersen (2014) hadde science fiction-sjangeren omtrent monopol på dystopi, men med klimaendringer som tema har også andre sjangere begynt å bruke denne effekten. Han skriver: ”Dystopien har her mange ansigter fra den langsomme, udmagrende forværring af de hverdagslige omgivelser til det pludselige livstruende sammenbrud i de klimatiske forhold, der holder den menneskelige civilisation oppe” (Andersen, 2014. s. 109).

Skåve (2015) skriver at det i de fleste dystopiske fortellingene er forskjell på hvordan naturen blir fremstilt før og etter det store vendepunktet. Hun henviser til Buell, som i økokritikken har kalt dette for ”toxic discourse”, heretter omtalt som giftig diskurs. Buell (2001, s. 31) beskriver den som: ”expressed anxiety arising from perceived threat of environmental hazard due to chemical modification by human agency”. Buell (2001, s. 37-41) beskriver tre kjennetegn for denne diskursen. Det første kjennetegnet er at det blir skildret et opprinnelig paradisi som har blitt ødelagt. Det andre kjennetegnet er at det er en oppfatning om at det ikke er mulig å unnsnippe ”giften”, og det siste kjennetegnet er troen på at makten i landet står i

opposisjon mot miljøforkjempere og muligheten til å leve i et rent miljø. Skåve skriver at ”giften” her må forstås i en vid forstand:

Dels handlar det om skadliga ämnen som har en direktpåverkan på miljön och människors hälsa, inte bara när de släpps ut industriellt, utan också genom att de är en del av vårt dag- liva liv, det vi äter och har på oss. Dels rör det sig om, delvis andra, ämnen vars effekter på klimatet i grunden förändrar människors levnadsvillkor (Skåve, 2015, s. 4).

Med denne forståelsen av ”giften” gir det rom for at en også kan se på klimaendringer som ”giften”, da den i stor grad rammer menneskers livsvilkår.

Om vi ser til den norske barnelitteraturen, skriver Mørk (2011, s. 82) at litteraturen er merket av globaliseringen. I dag har barn erfaringer med migrasjon, og de elektroniske mediene og globaliseringen, er med på å utvide den norske horisonten for barns forståelse. Mørk (2011, s. 82) skriver at slike grenseløse fortellinger kan skape angst, hos gammel som ung, men at det viktige er at den kan gi ny innsikt. Skåve (2017) skriver at svenske ungdomsdystopier ofte er basert på en realistisk tradisjon. Skåve (2017) skriver at forfatteren ofte velger å basere sine bøker på kjente forutsetninger, selv om en plasserer handlingen fram i tid. Handlingen blir slik en forlengelse av dagens virkelighet. I denne oppgave er det interessant å se hvordan Mæhle skildrer en forlengelse av dagens virkelighet, og hvordan den giftige diskursen kommer til uttrykk i romanen. Hvilke virkemidler som tas i bruk for å beskrive en klimaforandret fremtid er også interessant å undersøke, i tillegg til den faktoren at leserne faktisk er barn og ungdom.

2.4 Miljøtekster og danningspotensialet i litteratur for barn og unge

Økokritikkens didaktiske dimensjon er i stor grad knyttet til litteraturens danningspotensial. Jamfør Nussbaum (1996) og Buell (1995), har fortellinger et stort potensiale for å kunne forestille seg andres oppfattelse av verden, og med denne kunnskapen kan en også forestille seg en bedre verden. Fra Carson ga ut *Silent spring* i 1964 og frem til i dag, har det vært en stor vekst av skjønnlitterære verk knyttet til miljøproblematikken. Dette gjelder også skjønnlitteratur for barn og unge. Massey og Bradford (2011) definerer miljøorienterte tekster rettet mot barn slik: ”Children`s environmental texts – that is, texts which thematize contemporary ecological issues – reflect shifting global agendas and predict future

possibilities” (s.109). Denne definisjonen legger til grunn at det må være dagsaktuelle miljøproblemer som teksten problematiserer og at tekstene forutser miljøets fremtidige muligheter. Massey & Bradford (2011) skriver videre: ”In this way children`s literature respond to environmental issues and attempts to enlist readers in taking action, encouraging them to reflect on the world as it is, and to imagine future scenarios if environmental degradation proceed unabated” (s. 110). Med miljøkrisen og et voksende engasjement for økokritisk litteratur skriver Birkeland (2017) at en ser at økokritisk litteratur oftere inntar en kritisk og problematiserende holdning til naturen. Hun trekker særlig fram dystopisk ungdomslitteratur og skriver at det er et iøynefallende antall bøker som har blitt produsert de siste årene. Dette sier noe om hva slags miljøtekster som blant annet skrives for barn og unge i dag. Birkeland skriver at: ”denne litteraturen inviterer til flere lese måter, som naturproblematiserende, som nostalgisk lengsel etter noe rent og urørt, eller som et varsko om hva som kan skje om vi ikke handler eller tar vare på naturen” (Birkeland, 2017, s. 3) .

Fjørtoft (2011, s. 18) skriver at "hvis økokritikk legitimeres med didaktiske formål, kan [...] litteraturen reduseres til et nyttig medium for mer virkelige problemer utenfor tekstens verden". De virkelige problemene utenfor teksten som Fjørtoft refererer til her er de menneskeskapte miljøproblemene i verden. Massey og Bradford (2011, s. 109) skriver at hovedoppgaven til slike litterære tekster er å bevisstgjøre barn, slik at de kan bli empatiske og ansvarlige voksne. Det er gjennom skjønnlitteraturen at de får muligheten til å føle på et globalt ansvar og slik bli ”økoborgere”, som tenker bærekraftig både lokalt og globalt. Det er voksne som skriver miljørettede tekster mot barn, og meningen med disse tekstene er at barna skal kunne adoptere de gode tankemåtene. Inger Kathrine Hansen (2014) reflekterer i sin avhandling, *Det tvetydige i apokalypsen – En økokritisk lesning av Afrodites basseng av Gert Nygårdshaug*, rundt økokritikkens didaktiske dimensjon. Hun skriver at det didaktiske er knyttet til hvordan tekstene presenterer livsvilkår som viser at alle er forbundet sammen. En økokritisk tekst kan bidra med å utvikle bevissthet rundt naturen, og at naturen er forbundet med menneskenes levesett. Hansen (2014, s. 58) mener at en økokritisk tekstkompetanse kan gjøre eleven klar over sitt eget forhold til naturen og hvilke konsekvenser våre forestillinger om naturen kan ha for vår fysiske virkelighet.

2.5 Fra teori til analyse

I det neste kapittelet vil jeg presentere analysen av *Bouvetøya 2052*. Analysen vil inneholde undersøkelser av både romanens innhold og forside. Det overordnede målet for analysen er å undersøke hvordan miljø- og klimakrise blir fremstilt i romanen, og hvilket dannelsesperspektiv vi finner i romanen. Det sentrale i analysen vil derfor være å se på hvilke litterære virkemidler forfatteren bruker for å framstille miljø- og klimakrise. Som jeg presenterer i teoridelen omhandler en økokritisk lesning å se på tekstens ulike holdninger, verdier og problemer knyttet til naturen (Glotfelty, 1996; Garrard, 2004; Kerridge, 1998). Dette vil jeg i analysen undersøke ved å se på hvordan miljø- og klimakrise blir presentert i romanen som en tematikk på individ- og samfunnsnivå. Jeg vil også se på romanens konflikter og spenningsmomenter, og vil i analysen knytte dette til hvordan det trer frem på samfunns- og individnivå. Miljøskildringene og fortellerperspektivet er også viktige elementer i tekstens framstilling av miljø- og klimakrise. Måten romanen blir fortalt på sier noe om hvordan leseren blir invitert til å lese seg inn i hendelsene, det viser altså om romanen legger opp til identifikasjon og innlevelse med hovedpersonen.

Den største delen av analysen vil belyse romanens innholdsside. For å kunne si noe om hvordan leseren inviteres til å reflektere og tenke omkring miljø- og klimakrise, er det flere aspekter jeg finner relevant å undersøke. Hovedpersonens dannelsesreise blir viktig for å kunne si noe om hvorvidt ungdomsleseren blir engasjert i klimasaken ved å følge hovedkarakterens reise. En annen spennende undersøkelse blir å analysere romanen etter Buells (1995) karakteristikk av en miljøtekst. Dette vil kunne si noe om romanens framstilling av miljø- og klimakrise, i tillegg til at det legger grunnlaget for å videre kunne undersøke hvordan romanen inviterer til en miljømessig forestillingsevne. Parateksten har også en viktig funksjon i romanen, fordi den gir en forståelse av at det en leser er sant, og at romanen presenterer en fortelling i en forlengelse av dagens klimasituasjon (Massey og Bradford, 2011; Skåve, 2016; Andersen, 2014). Romanens oppgaver i nettrealitetskonseptet har jeg valgt å bruke for å kunne påvise eller avvise antroposentriske holdninger som ifølge Claudi (2013) er en viktig del av økokritikken. Jeg vil også se på romanens skremmende framstilling av miljø- og klimakrise ved å undersøke hvordan romanens dystopiske trekk kan være med på å skremme ungdommer til å ta større klimahensyn. Disse ulike komponentene vil til sammen gi en oversikt over dannelsesperspektivet i romanen.

3 Analyse

Denne analysen starter med en undersøkelse av hvorvidt *Bouvetøya 2052* er en miljøtekst jamfør Buell (1995) sine fire kriterier. Videre presenterer jeg tematikken i romanen og hvordan romanens er bygget opp med tanke på spenning, og ulike konflikter. Roland som miljøforkjemper og forbilde velger jeg å presentere innimellom de formmessige delene, fordi jeg ser det som relevant å presentere hvordan han fremstår i romanen som miljøforkjemper og forbilde, før jeg presenterer fortellerperspektivene. Deretter kommer det en undersøkelse av tids- og miljøskildringene der jeg retter fokuset mot de tre kontrasterende stedene Oslo, Bouvetøya og Kina. Videre presenteres en undersøkelse av hvordan formidling av miljø- og klimakrise gjennom nettrealiteten kan bidra til å få mennesker til å distansere seg fra klimaendringene. Jeg ser også på hvordan miljø- og klimakrise blir fremstilt på en skremmende måte ved å belyse den giftige diskursen, de skremmende intertekstuelle referansene og romanens realistiske budskap. Denne analysen blir avsluttet med at jeg ser på et dannelsespotensial i romanens paratekst.

3.1 *Bouvetøya 2052* som en miljøtekst

Utgangspunktet for denne analysen er at *Bouvetøya 2052* kan belyses med tanke på klimalitteratur begrepet til Andersen (2014) og Buell (1995) sitt miljøtekstbegrep. Klimalitteraturen viser til at det i romanen er en litterær fremstilling av global oppvarming på grunn av menneskeskapt utslipp. Miljøtekstbegrep viser til at teksten uttrykker økosentriske holdninger, i tillegg til at begrepet implementerer klimalitteraturbegrepet ved at det også favner en framstilling av global oppvarming basert på menneskeskapt utslipp. Denne første delen av analysen vil presentere hvorvidt *Bouvetøya 2052* kan omtales som en miljøtekst, da dette danner grunnlaget for videre analyse. Målet for en slik undersøkelse er å kunne si noe om hvilke virkemidler som brukes for å framstille miljø- og klimakrise i romanen. Jeg vil her ta utgangspunkt i Buell (1995 s. 8-7) sine fire kriterier for en miljøtekst: (1) naturen er hovedaktøren i handlingen og viser at menneskets historie er forbundet med naturhistorien. (2) Mennesket har ingen forrang ovenfor andre levende vesener. (3) Mennesket er ansvarlig for miljøet. (4) En forståelse av at miljøet ikke er noe statisk men i en prosess. En analyse av disse fire punktene i *Bouvetøya 2052* vil kunne si noe om hvilke forestillinger om menneskets forhold til naturen som foreligger i teksten og hvordan teksten beskriver det ikke-menneskeskapt.

Det første kriteriet Buell (1995, s. 7-8) legger til grunn for en miljøtekst er at naturen skal være hovedaktøren for handlingen, og ikke ligge i bakgrunnen av den historien som blir fortalt. Begrepet natur i det første kriteriet forstår jeg som noe som ikke er menneskeskapt. Vi møter først hovedpersonen i Oslo, der været blir beskrevet som grått og yrende. Et moment som bygger opp om at naturen er i bakgrunnen er at vi i Oslo nesten ikke får beskrivelser av naturskildringer, bortsett fra været. Denne mangelen på naturskildringer er likevel med på å understreke byens klimautfordringer, nettopp ved at natur ikke blir nevnt. Vi skjønner tidlig i boken at den norske regjeringen ikke er spesielt interessert i klimaendringer, og dette fraværet av naturskildringer kan være med på å bygge opp den likegyldigheten som regjeringen representerer. På tross av få naturskildringer kommer likevel naturen indirekte til syne ved at byen huser klimaflyktninger, i tillegg til at det er en uro mellom oljetriangelet og klimavoktere. En får derav en belysning av naturen gjennom mennesket, en vri forfatteren kan ha brukt for å vise hvordan mennesker i denne romanen hever seg over naturen. Det er altså en eksplisitt klimatematikk i romanen som har sitt utspring i utnyttning av naturressurser, som for eksempel at oljetriangelet fortsetter å pumpe opp olje fra havet for å bruke det til å skape energi. Den største delen av handlingen er lagt til Bouvetøya, der naturen blir omtalt som fortsatt urørt av klimaendringer, og så godt som uberørt av menneskehender. Et moment som bygger opp om at naturen er hovedaktør. Miljøet på Bouvetøya er preget av is, snø og kraftige vinder. En kan likevel stille seg spørsmålet om Bouvetøya egentlig er urørt og uberørt, da den har blitt tilrettelagt for realitykonseptet Bouvetøya 2052. Deltakernes største utfordring på øya er været. Det er kraftige vindkast, store is- og snømengder. Dette fører til at deltakerne må holde seg i skjul mot slutten av konkurransen og heller konsentrere seg om å overleve. Naturen er fremstilt som rå og farlig, og er med på å understreke hvilke krefter en finner i naturen. I tillegg til at naturkreftene er ekstremt farlige, er de også redningen for de siste realitydeltakerne og årsaken til at de kommer seg bort fra den værutsatte øya. De velger vindmølle som energikraft og båten får nok energi til å kunne ta deltakerne bort fra øya. I følge Statkraft (s.a.) er vindkraft en av de mest miljøvennlige formene for storskala kraftproduksjon en har tilgjengelig i dag. På den måten kan dette også vise til at om en bruker naturkreftene riktig, så vil det gagne menneskeheten godt. Går vi tilbake til Buells første kriterium, vil jeg si at naturen fungerer som noe mer enn et bakteppe for handlingen. Den er i stor grad med på å drive hele handlingen fremover. Fra Norge der landet er på randen av borgerkrig på grunn av en ulik oppfatning av hvordan naturen skal behandles, til Bouvetøya der naturkreftene får konsekvenser for realitykonseptet, og tilslutt fremstår som redningen for de gjenlevende deltakerne.

Det andre kriteriet Buell (1995, s. 7-8) bruker som et kriterium på en miljøtekst er at mennesket ikke har noen verdimesig forrang framfor andre levende vesen i teksten. I romanen blir oljetriangelet med den norske regjeringen i spissen presentert på en slik måte at vi forstår at de mener selv at de har en forrang framfor andre levende vesener. Den norske regjeringen velger å fortsette å hente opp olje i 2052, selv om de vet at dette er med på å skape enda større klimaendringer og klimakatastrofer. En får også et inntrykk av menneskenes forrang i de retrospektive pekene tilbake til tidlig 2000-tallet, som for eksempel her: ” [...] den beste forma for miljøpolitikk var å handle klimakvotar, at rike land kunne betale for å redusere CO₂-utslepp i andre, fattigare land – og samtidig auke klimagassutsleppa i sitt eige. Ein strategi som var både umoralsk og mislykka” (Mæhle, 2015, s. 176). Selv om den norske regjeringen, og valgene som blir tatt tidlig på 2000-tallet er tydelige handlinger som setter mennesket over andre levende vesener får leseren en forståelse av at dette var umoralsk og ikke ønskelige handlinger, jamfør sitatet. På denne måten får vi inntrykk av at teksten presenterer en holdning som ikke setter mennesket i en verdimesig forrang over andre levende vesen. Motvekten til hvordan menneskene fremstår med en verdimesig forrang i forhold til andre levende vesener, er klimavokterne. Disse kjemper for klimaet og naturens beste. De fremstilles som de gode, og forfatteren legger opp til at de har et budskap som en må lytte til. I slutten av boken får vi også høre at oljetriangelet er på vei ned fra sin storhetstid, og vi får et inntrykk av at det er lysere og mindre klimautslipp-vennlige tider i møte.

Om vi derimot ser til handlingen som utspiller seg på Bouvetøya kan vi få et litt annet inntrykk. Deltakerne blir fraktet i helikopter fra båten og inn til øya. Her oppdager deltakerne at det bor noen på øya fra før, nemlig pelssele: ”Tusentvis! Trengde saman på eit lite område. Helikopteret skapte tydelegvis full forvirring der nede. Den piskande vinden frå rotorblada fekk pelssele til å flykte i alle retningar” (Mæhle, 2015, s. 97). I romanen får vi vite at pelssele er det eneste dyret som lever her nede, og at de har fortrent den eneste andre skapningen som kunne ha levd på land, pingvinene. I det helikopteret letter kommer pelssele nærmere og ønsker å se hvilke gjester de har fått på øya: ”Vi treng stokkane for å halde selhelvetne unna. Roland vende seg mot mylderet av selar. Det var sommar og paringstid her nede no, og stanken frå ekskrement og selkadaver som hopa seg opp i rotnande haugar, var knapt til å halde ut” (Mæhle, 2015, s. 107). Pelssele blir her omtalt som ”selhelvetne”, og deltakerne viser ingen forståelse for at det faktisk er de som har trengt inn i deres territorium.

”Det kvilte ei aggressiv stemning blant selane, og det var knapt mogleg å røre seg ein meter på øya utan å støyte på dei. Roland måtte motvillig innrømme at stokkane nok

ville bli svært nyttige. Alt no var dei blitt innringe av dei første og største pluggane, hannar som truleg ville markere revir. Den aller største var ubehageleg nær. Han måtte vege nesten eit tonn, og vralta seg sakte framover på luffane, sniffa ut i lufta, for deretter å skjere ut i fryktelege grimasar. Det glinsa i skarpe tenner og vêrhår-skyer av frostrøyk kom i støytar ut frå kjeften. Roland heldt seg for nasen. Selane velta seg i gjørme og møkk. Den digre hannen ålte seg enda lenger fram, var berre to-tre meter unna no. Roland løfta stokken. Enden var berre centimeter unna selen. Dyret lente seg nærmare, snusa ut i lufta. I same sekund stupte Briggs forbi Roland og stakk sin stökk inn i selen, like under hovudet. Brølet fekk alle til å skvette. Men til alt hell rygga hannselen. Det digre dyret stansa på eit klippeutspring litt lenger bak og blei ståande og grynte rasande mot dei. Roland eksploderte. Idiot! Briggs trekte på skuldrene. Vi må vise dei at vi er alfahannar. Elles tar dei rotta på oss (Mæhle, 2015, s. 107-108)

Deltakerne gjør for så vidt her det de kan for å ikke bli angrepet av selene. Likevel er det tydelig at de mener at de har en forrang ovenfor pelsselene, selv om de nå er i selens territorium. Briggs bruker blant annet uttrykket ”alfahanner” som viser til at det er de som skal være sjefene over selene.

Skildringene på Bouvetøya viser også hvordan fuglene klamrer seg til livet på Bouvetøya:

”Fuglelivet var meir intenst her nede. Havfuglar svevde i sirklar, både over land og lenger ute over ope hav. Roland lét blikket gli vidare over klippene og berga på land. Dei kara seg fast overalt, fuglane, sjølv på den aller minste fjellhulle. Ein vrimmel av fjør og skrik. (Mæhle, 2015, s.120).

Fuglene blir her beskrevet som at de karer seg fast overalt og en får inntrykket av at de gjør det de må for å overleve på værutsatte Bouvetøya. Birkeland skriver: ”I kampen for tilværelsen er små dyr sårbare og utsatte, de inviterer til identifikasjon, vekker empati og appellerer til beskytterinstinkt” (Birkeland, 2016, s. 1). Vi får slik en følelse av at mennesket ikke står i rang over disse fuglene, men at det heller kanskje vekker et beskyttelsesinstinkt. Fuglene har sitt naturlige sted her på øya, og ettersom de ikke er en plage eller i veien for menneskene er det helt greit at de oppholder seg her. Fugler har også en spesiell symbolikk og spiller en rolle i mange religiøse og mytologiske fortellinger. I store norske leksikon kan vi lese: De symboliserer gjerne sjel eller ånd, tanke, forestillingsevne eller evne til å komme i kontakt med det overnaturlige (fugler-symbolikk, 2009). På denne måten kan fuglene symbolisere at de har en forrang overfor mennesket.

Dyrelivet på Bouvetøya viser at mennesket har en verdimesig forrang framfor selene, men også at fuglene har en forrang framfor mennesket. Boken presenterer også en kamp mellom det gode og det onde, oljetriangelet mot klimavokterne. Jeg forstår denne konflikten som at oljetriangelet representerer mennesket over naturen, og at klimavokterne representerer mennesket som en del av naturen. Det er Klimavokternes budskap som står igjen for leseren

som det viktigste, og slik viser romanen at mennesket ikke har noen verdimeslig forrang i forhold til andre levende vesen i tekstens univers. Teksten har dermed heller en appell til leseren om å kjempe for en bedre klimapolitikk, slik at natur og menneske kan gå i hånd i hånd.

Buells (1995, s. 7-8) tredje kriterium er at den etiske orienteringen er rettet mot menneskets ansvar for miljøet. I dette kriteriet ligger det at teksten presenterer mennesket med ansvar for det miljøet en lever i, blant annet ved at mennesket blir ansvarliggjort for de menneskeskapt klimaendringene som presenteres i teksten. Dette kriteriet er veldig tydelig på mange nivå i romanen. I *Bouvetøya 2052* blir mennesket framstilt som den skyldige når det gjelder klimaproblematikken, og mennesket blir også ansvarliggjort for å finne løsninger. Dette ser en på mange plan i realityshowet der oppgavene er å løse klimautfordringer som verden står ovenfor. En deloppgave har følgende tekst: ”Moder Jord er ei tikkande klimabombe. Du har eit minutt på deg til å reparere henne før ho detonerer. Kva vel du? Å prøve å stanse eksplosjonen? Eller å rømme?” (Mæhle, 2015, s. 122). I dette eksempelet trenger jordkloden litt kjærlighet for å ikke gå i oppløsning. Dette med å ta vare på jordkloden kommer også til syne i de andre deloppgavene. Deltakerne må finne en plan på menneskers boforhold og energiforbruk, bruk av fossil energi vs. grønn, klimavennlig energi og energi og CO₂-utslipp i forbindelse med transport og kjøretøy. Menneskers krav til egen komfort blir også belyst i romanen:

Kravet til egen komfort er en av hovedgrunnene til dagens klimakrise og temperaturauke. For kombinert med økt folketall har kravet om komfort indirekte ført til en eksplosiv øke i energiforbruket – og dermed CO₂ utslipp – på jorden. (Mæhle, 2015, s. 129)

Menneskers behov for komfort blir her satt opp som en direkte årsak til klimakrisen og en økende temperatur på kloden. Det er tydelig at med de oppgavene romanen legger opp til, må menneskene selv finne miljømessige løsninger, et scenario som også er en realitet. Romanens oppgaver legger også skylden i retrospeksjon, og spesielt på den tidligere regjeringen som hadde Jens Stoltenberg som statsminister.

Vi skal fram til ein politikar. Han – det er ein mann – var statsminister i Noreg i første del av hundreåret. Han var utdanna sosialøkonom. Frå dette studiet tok han med seg krontanken om at den beste forma for miljøpolitikk var å handle klimakvotar, at rike land kunne betale for å redusere CO₂-utslepp i andre fattigare land- og samtidig auke klimagassutsleppa i sitt eige. Ein strategi som var både umoralsk og mislykka. Same person innførte i 2010 høg avgift på biodrivstoff og hindra dermed ei offensiv satsing på alternativ, grønn energiteknologi i Noreg. Under heile perioden som politikar gjekk han i bresjen for å bore etter meir olje – noko som genererte enorme CO₂-utslepp. Kven snakkar vi om? (Mæhle, 2015, s. 176-177)

Det vi kan lese ut av dette sitatet er at teksten ansvarliggjør politikere på tidlig 2000-tallet for den miljø- og klimakrisen som karakterene i boka blir utsatt for i 2052. Dette å legge mye av skylden til begynnelsen av 2000-tallet er med på å også ansvarliggjøre dagens ungdom for miljøet. De hendelsene som det refereres til ovenfor, er hendelser som faktisk har skjedd, det er en fremtredende person som ungdommen har kjennskap til, i tillegg til at det er mer nærliggende til leserens tid. Vi skal også se i ett senere analysekapitel at også parateksten ansvarliggjør menneskeheten for miljøutfordringene. Forfatteren presenterer i etterordet ulike nettsider som leseren kan finne for å få større kunnskap om miljøutfordringene, politiske dokumenter og hvordan en kan leve på den beste måten for miljøets skyld. Det kommer tydelig fram i romanen at miljø- og klimakrisen som karakterene og naturen får føle på i 2052, er på grunn av de menneskeskapte klimaendringene. Teksten fremmer en holdning om hvordan vi kan tenke moralske spørsmål knyttet til miljø- og klimakrise, og slik får også Buells tredje kriterium et danningsaspekt. Mennesker må ta ansvar for naturen, for at ikke klimaendringene skal eskalere, slik som i denne romanen.

Det siste kriteriet Buell (1995, s. 7-8) legger til grunn for en miljøtekst er at den formidler en forståelse av det fysiske miljøet som en prosess, mer enn som et statisk system. Buell (1995, s. 8) skriver at samfunnet har utviklet seg, fra villmark til by, og slik er også det fysiske miljøet i utvikling, det er ikke uforanderlig eller i ro. En forståelse av det fysiske miljøet som prosess blir i denne romanen fremstilt som utvikling gjennom stadier, og det er i hovedsak hvordan de menneskeskapte klimaendringene som blir belyst. Det at handlingen er lagt frem til 2052, med tilbakeblikk til tidlig 2000-tallet, gjør at romanen viser eksplisitt hvordan det fysiske miljøet har utviklet seg. Gjennom å presentere konsekvensene av klimapolitikken som blir ført i dag, og formidle hvordan dette preger mennesker 35 år frem i tid, gir dette et tydelig budskap om årsak-virkning i en prosess. Naturen i Oslo og Bouvetøya byr på to ulike verdener. I Oslo har menneskene rådd i mange tusen år, mens Bouvetøya står fremdeles ganske så uberørt. Slik viser skildringene av Oslo tydelig at klimaendringene har vært en del av en prosess, mens på Bouvetøya fremstår skildringene som mer statiske fordi øya preges av orkaner og store værøst og vi får ingen tilbakeblikk på hvordan øya var før.

Å undersøke denne teksten med Buells fire kriterier har gitt meg et utgangspunkt for å kunne si noe om hvorvidt *Bouvetøya 2052* kan omtales som en miljøtekst. Undersøkelsen viser at det er naturen som står i sentrum for teksten, og at mennesker både har og ikke har noen forrang overfor naturen. Tekstens etiske budskap viser at en må ha en moralsk holdning knyttet til

miljø- og klimakrise, for ellers vil klimaendringene få fatale konsekvenser for naturen og mennesker. Gjennom romanen får vi også en forståelse av at miljøet er i en stadig prosess, Det vil skje endringer i naturen, det er en naturlig del av det fysiske miljøet. De menneskeskapte klimaendringene er ikke en naturlige del av de naturlige endringer i naturen, og slik må teksten også forstås med et dannende budskap. Mennesker må ta ansvar for naturen. I teoridelen har jeg skrevet at Buell (2005) selv tar forbehold om disse fire kriteriene han tidligere konkluderte med at måtte være til stede i en miljøtekst. Buell (2005) mener at det nå i større grad er hensiktsmessig å tenke hvilke spor en kan finne fra miljøet i enhver tekst, både i sammensetningen, utførelsen og hos mottaker. Med tekstens sammensetning og utførelse forstår jeg dermed miljøtekstbegrepet som at det også er av interesse å se på hvilke spor av miljøet vi kan finne i de litterære virkemidlene. Hvordan teksten kan forstås av mottakeren forstår jeg som at Buell også her implementerer et dannelsesperspektiv og at dette også er av interesse når en skal tolke teksten i lys av et miljøtekstbegrepet.

3.2 Miljø- og klimakrise - en tematikk på individ- og samfunnsnivå

En økokritisk lese måte fordrer å se på forholdet mellom mennesker og natur. I *Bouvetøya 2052* blir dette belyst på flere måter, blant annet gjennom hovedtemaet miljø- og klimakrise. Miljø- og klimakrise blir i romanen presentert slik at vi får innsikt i ulike problemer, holdninger og verdier knyttet til samhandlingen mellom mennesker og natur. Jeg vil her undersøke hvordan tematikken kommer til syne på samfunns- og individnivå.

Temaet miljø- og klimakrise har en tydelig samfunnskritisk appell i romanen. I *Bouvetøya 2052* blir vi tatt med til en klimaforandret fremtid der de menneskeskapte klimaendringene er bakgrunnen for alle vanskelighetene som menneskene opplever i 2052. Fattigdoms- og ulikhetstematikk blir belyst i romanen gjennom klimaflyktninger og økonomiske vanskeligheter for karakterene. Tematikk knyttet til et svekket biologisk og naturmangfold² blir presentert i romanen gjennom beskrivelser av for eksempel snø og is som smelter på

² I følge miljødirektoratet er naturmangfold summen av biologisk mangfold som omhandler det landskapsmessige- og det geologiske mangfoldet. Det biologiske mangfoldet er knyttet til økosystemene og herunder finner vi ulike arter og de genetiske variasjonene innenfor artene (miljødirektoratet, 2016).

polene og fisker som ikke lenger finnes i Nordmarka i Oslo. På denne måten tematiserer romanen ulike utfordringer menneskene står ovenfor i den reelle verden. Vi er redde for hvordan miljø- og klimakriser vil utvikle seg i fremtiden, fordi ingen vet hva morgendagens samfunn vil bringe. Slik blir miljø- og klimakrise i romanen en tematisering av de reelle eksistensielle spørsmålene menneskeheten står ovenfor i dag. I romanen blir ulike holdninger, problemer og verdier knyttet til miljø- og klimakrise presentert. På den ene siden finner vi oljetriangelet som blir fremstilt med problematiserende holdninger til miljø- og klimakrise. På den andre siden finner vi klimavokterne som vil gjøre alt for å bedre klimaet i verden. Dette gjør at romanens tematikk belyser to sider av klimautfordringene som vi kjenner oss igjen i om vi trekker paralleller til den reelle verden.

Romanen presenterer miljø- og klimakrise som en tematikk også på individnivå. Miljø- og klimakrise er en viktig del av hovedkarakterens dannelsingsprosess og utvikling som ”økoborger”, altså borgere som tenker bærekraftig både lokalt og globalt. På grunn av klimakrisen velger hovedkarakteren Roland å bli en del av Klimavokterne. Tematikk som blir belyst på individnivå er også knyttet til holdninger, problemer og verdier som hovedkarakteren står ovenfor. Karakteren går fra å være en ukjent klimavokter i Norge, til å være klimaforkjempernes ansikt utad i verden. Gjennom denne reisen fra anonym til offentlig får leseren ta del i tematikk knyttet til karakterens identitets- og dannelsesreise. Gjennom Roland blir leseren introdusert for hvordan en kan være med på å motvirke klimakrise på et individnivå. På denne måten er hovedkarakteren en viktig brikke i å sette i gang tankeprosesser hos leseren knyttet til romanens hovedtematikk. Romanen viser at utfordringer med miljø- og klimakrise i ytterste konsekvens er en kamp på liv og død. Overlevelse er slik en tydelig tematikk i boka. Om vi først ser på individnivå, så blir hovedkarakteren satt på flere prøver, blant annet i dette eksempelet fra en tvekamp på Bouvetøya: ”Dei to deltakarane som skal gå i tvekamp, skal slåst – på liv og død. Det einaste våpenet som er lov å nytte, er nevane – eiga, rå muskelkraft. Elles er alle middel og knep lovlege” (Mæhle, 2015, s. 139). På individnivå belyses overlevelsesaspektet ved at hovedkarakteren må gjennom kamper på liv og død. På samfunnsnivå handler det i ytterste konsekvens om å unngå dommedag, at jorda går under på grunn av de menneskeskapte klimaendringene i verden. Gjennom overlevelsesmotivet forenes samfunns- og individnivået. Miljø- og klimakrise setter slik holdninger, problemer og verdier på prøve både for det enkelte men også for enkelt nasjoner og hele menneskeheten.

Jeg vil videre trekke fram hvordan dette kommer til syne i romanens komposisjon med utgangspunkt i de ulike konfliktene vi finner i romanen, og hvordan disse utvikler seg.

3.3 Romanens spenningsoppbygging og presentasjon av de ulike konfliktene

Fortellingen foregår over fem dager, fra 21. til 25. desember i 2052, i tillegg har boken en epilog som er lagt til 28. desember. Hendelsene i boka blir kronologisk fremstilt og bygger på en klassisk spenningskurve, med flere spenningstopper underveis i handlingen. Vi følger to parallelle handlinger i romanen, og Nikolajeva (1998) skriver at det er vanlig i litteratur for litt eldre barn at det er en hovedhandling og en sidehandling. Hovedhandlingen er knyttet til Rolands opplevelser i Oslo, på Bouvetøya og i Kina. Sidehandlingen er knyttet til Kaptein Grols opplevelser på Hanse Explorer, frakteskipet som seiler seg rundt Bouvetøya. Fortellingen starter in medias res på isbryteren Hanse Explorer. Allerede her introduseres det en konflikt som er viktig med tanke på spenningsoppbyggingen. Kapteinen oppdager at noen har skrudd på lyset i hytta på Bouvetøya, et lys han er sikker på at han skrudde av sist han var på øya. Som leser skjønner vi at noe faretruende er i vente, og spenningen stiger med tanke på det andre handlingsplanet og ungdommene som skal delta i realityen. Sidehandlingen blir gjennomgående presentert som et foruroligende frampek og hovedhandlingen dyrker dette frampeket i presentasjon av den videre handlingen. De to parallelle handlingene møter hverandre i spennings klimaks på Hanse Explorer, der Roland og Grol møtes for første gang. Opptakten til spennings klimaks er at Grol er fanget i lasteskipet, men han vet ikke hvem som har fanget han. Roland og den siste deltakeren Kathrina har lenge skjønt at noe ikke er som det skal, men kommer seg til slutt ut til lasteskipet der de øyner et håp om å bli reddet fra det store uværet. På lasteskipet finner de Wu Lo, mannen bak realityen, bundet og kneblet. Det viser seg at oljetriangelet med den norske regjeringen i spissen har klart å infiltrere Wu Lo sitt nett og slik fått til at en av de fem deltaker i nettrealiteten er på deres side i klimakonflikten. Grol klarer å slippe løs fra lasterommet og redder Kathrina, Roland og Wu Lo.

Jeg har valgt å plukke ut fire spenningstopper i romanen. Den første jeg vil nevne er klimamøte på Youngstorget, den andre er tvekampene på Bouvetøya, den tredje er

kjærligheten Roland føler for Stefi og den siste er kampen for å komme seg bort fra Bouvetøya.

Den første spenningstoppen i romanen er klimamøte på Youngstorget. Klimavokterne har smuglet inn en av de fremste klimafilosofene i Europa, Volker Lord. Han skal holde appell og det er varslet om store opptøyer. I romanen kan vi lese: ”Spørsmålet var i grunn ikkje om Tryggingspolitiet ville slå til under opptøyane, men når og kor valdeleg det ville bli” (Mæhle, 2015, s. 30). Da Roland kommer seg frem til møtestedet får han en melding om at Klimavokterne har blitt infiltrert og at han må komme seg bort fra stedet fortrest mulig. Alle klimavoktere skal fengsles og motstanden til Oljetriangelet skal smadres for alltid. Roland flykter for livet mens skudd hviner ved ørene hans. Roland hører etter hvert skritt bak seg og han merker seg en politimann som bare har han for øyet. Han kaster seg inn i en blindvei og blir etter hvert tatt igjen av politimannen. Spenningen tar en annen vending da Roland tror at han skal bli tatt til fange eller drept av politimannen, men i stedet tar politimannen opp et brev: ”Sakte brettar han ut brevarket. Det minner om ... Ein handskriven invitasjon? Han les: *Roland Makowski – Du er jokeren*. Arket dalar i handa. Roland forsøker å finne blikket til politisoldaten. Da kjem støyten” (Mæhle, 2015, s. 63).

En annen spenningstopp i romanen er knyttet til målet om å ikke bli en av de to med lavest poengsum etter endt dag i realityen. De to deltagerne med færrest poeng må ut i en kamp som skal kjempes på liv og død mot hverandre etter prinsippet: ”den sterkaste sin rett” (Mæhle, 2015, s. 139). Roland ender etter første dag med lavest poengsum, og må ut i tvekamp mot Samuel Briggs, den sterkeste deltakeren i realityen. Også denne spenningstoppen får et uventet utfall ved at Briggs taper med vilje (uten at de andre deltakerne forstår det), og slik lar Roland vinne tvekampen. Roland må ut i en tvekamp til, mot deltakeren Marshall, som følger det samme spenningsmønsteret som den første.

Det er også en spenningstopp som er basert på kjærlighet i romanen der. Tidlig i romanen møter Roland Stefi, gjennom en stimuli. Han synes at hun er fantastisk og hun kommer tilbake til ham gjennom store deler av boken både i stimulier som en nettutgave og som en reell person. På øya møter Roland deltakeren Manuela. I starten synes Roland at hun er veldig sjefete og irriterende. En natt det blåser opp på øya kommer Manuela inn i teltet til Roland, og vi kan lese:

Manuela ålte seg enda tettare inntil. Leppene deira møttest. Først eit lett kyss. Deretter fann tunga hennar vegen inn i munnen hans, og han lèt henne komme. Tungene deira

kverna rundt kvarandre, igjen og igjen, i ein lang, leikande sirkeldans. Og han merka at han gav katten i om det blei fanga opp av noko kamera (Mæhle, 2015, s. 208)

Roland forstår etter dette møtet at Manuela er Stefi, at Manuela var virkelig og Stefi bare en stimuliutgave av Manuela. Roland oppnår her en ny innsikt og forstår at han har blitt lurt. Spenningen tilspisses ved at det viser seg mot slutten av boka at Manuela har vært i ledtog med John på Mensch, og at de var blitt leid inn som agenter på oppdrag for oljetriangelet og den norske regjeringen.

Den fjerde spenningstoppen som jeg vil nevne i denne sammenhengen, er kampen om å komme seg bort fra Bouvetøya. Den andre dagen velger de å sette i gang et vindkraftverk som skal kunne lage nok elektrisitet til å lade el-båten som skal frakte dem bort fra øya. I løpet av natt til tredje konkurransedag blåser det opp til storm. En av deltakerne, Manuela, blir borte, og Roland finner Briggs og Marshall døde i vannkanten. Den siste deltakeren, Kathrina, har fått kraftig feber og klarer ikke å komme seg til båten ved egen hjelp. Roland prøver å sende opp nødbluss, men skjønner etter hvert at ingen vil kunne se det i uværet, samtidig synes han at det er rart at det ikke har kommet hjelpemannskap til øya allerede, med tanke på det fryktelige uværet. Roland klarer etter hvert å hjelpe Kathrina over i båten og sammen kommer de seg til lasteskipet Hanse Explorer.

Det er også en åpen avslutning som jeg velger å ikke kalle en spenningstopp, men et spenningsmoment. En åpen slutt har de senere årene blitt mer vanlig i ungdomslitteratur. Nikolajeva (2004, s 40-41) skriver: ”Det öppna slutet tillåter läsaren att bestämma vad som ska hända med personen härnäst [...] Ett öppet slut stimulerar läsarens tankar på ett sätt som en traditionell avrundning inte gör”. På slutten av romanen er Roland fanget i en forhåndsskapt stimuli, programmert av nettgründerne til Wu Lo. Dette betyr at Roland opplever verden som autentisk, uten at den er det. Måten Roland avslører dette på er når han får møte ”familien” sin: ”Roland ruska veslebroren i håret, før han merka at faren mønstra han med eit underleg, glasaktig blick. Roland stivna. Det blikket. Det var liksom ingen nyanser i det” (Mæhle, 2015, s. 310). I tillegg til at han reagerer på øynene til familien merker også Roland at de ikke husker minner de har hatt sammen:

Hugsar du den gongen vi telta i Østmarka? Julian skein opp. Ja! Hugsar du dei sju svære åborane vi fekk? Broren lo. Ja, fy søren så mykje bein det var i dei åborane. Det gjekk kaldt nedover ryggrada. Og dei fire feite aurane dei hadde landa på telturen, steig opp frå bevistheita, dei som han og veslebroren verkeleg fekk den gongen. Julian ville aldri ha gløymt det. Sjølv ikkje no, midt i søkelyset frå kameraa (Mæhle, 2015, s.311).

Slik bygger spenningen seg opp mot den åpne avslutningen. I det de skal gå ut på Himmelfredsplassen får klimavokterne sneket inn et brev til Roland der det står, som han har tenkt, at han er fanget i en stimuli, men at de arbeider med å få han ut. I brevet kan vi lese:

Det er der håpet ligg. I det umoglege, men einaste moglege opprøret. Fråd ei som skal overta den verda som dagens politikarar er i ferd med å øydelegge. Ver klar til di tid kjem, Roland. Snart vil vi vekke deg. Snart skal du stå opp frå søvnen, og atter vere blant dei levande. Og da er det tid for å handle (Mæhle, 2015, s. 317).

Som leser får vi aldri vite hvordan det går med Roland eller hvordan klimaendringene vil fortsette på jordkloden. Men avslutningen gir rom for at leseren slik kan tenke og reflektere til hvordan det går videre.

De fire spenningstoppene bygger seg opp på grunn av ulike konflikter. Nikolajeva (1998, s. 34) trekker fram fire ulike konflikttyper; person mot person, person mot samfunnet, person mot naturen og person mot seg selv. Ifølge Nikolajeva (1998) er hendelsene i litteraturen ofte bygget opp på kausalitet, og er dermed avhengige av hverandre. I *Bouvetøya 2052* er det flere konflikttyper som kommer til syne og jeg vil bruke Nikolajevas fire ulike konflikttyper i analysen, i tillegg til en femte, der jeg presenterer natur mot samfunn. Hovedkonflikten i romanen er Rolands kamp mot naturen, jamfør Nikolajeva (1998) person mot natur, i denne forståelsen implementeres det at Roland er i en kamp mot klimaendringer. Roland representerer i denne boka klimavokterne og ønsker at mennesker og folk skal ta større ansvaret for klimaet. En delkonflikt er knyttet til konflikttypen person mot person. Roland får kjærlighetsfølelser for Stefi som kommer til han i en stimuli på Mench. Gjennom romanen oppnår Roland ny innsikt og forstår at Stefi er en nettutgave av Manuela (en annen deltaker i *Bouvetøya 2052*) og at hun har onde hensikter. Her havner Roland i en konflikt mellom hjerte og hode, og han velger til slutt å stole på hodet, og han tar etter hvert et oppgjør med Manuela. En annen konflikt kommer tydelig til syne i Rolands delaktighet som klimaaktivist. Hans delaktighet i klimasaken står i kontrast til den norske regjeringens ønsker, og familien er også i mot hans klimaengasjement, jamfør Nikolajevas person mot samfunn. Roland er i et evig dilemma: skal han kjempe for klimasakens beste eller skal han velge det trygge å velge bort å være klimaforkjemper? Det finnes også flere konflikter i romanen som ikke passer inn under Nikolajevas fire punkter. En av disse konfliktene er konflikten mellom Oljetriangelet og Klimavokterne, og egentlig kan dette kategoriseres som en konflikt mellom samfunn og natur. Denne konflikten er mellom de som ikke ønsker å gjøre noe med de menneskeskapte klimaendringene, blant annet ved å bruke olje som en energikilde, og de som kjemper imot de menneskeskapte klimaendringene. Det er også en konflikt i romanen mellom Wu Lo og

sabotørene, som egentlig er en forlenging av konflikten mellom Oljetriangelet og Klimavokterne. Wu Lo har som hensikt å gjennomføre realityen for å opplyse verdens befolkning om de klimavanskene verden er i. Sabotørene i denne konflikten er agenter fra Oljetriangelet og den norske regjeringen, og de har klart å hacke seg inn på Wu Los database og slik infiltrert nettrealiteten.

3.4 Roland som miljøforkjemper og forbilde

I bøker med ungdom som målgruppe skriver Åsfrid Svensen (2001) i boken *Å bygge en verden av ord – lyst og læring i barne- og ungdomslitteratur* at det ofte er et identitetsbyggende handlingsforløp både for bokens hovedperson og leser. Hun skriver:

Vegen fram mot målet fører til utvikling og modning fram mot en mer eller mindre grunnfestet identitet som hovedpersonen tar med seg fram mot og inn i det voksne livet. Forløpet kan også føre personer og lesere inn i et miljø, en kultur, med sterkere tilhørighet og større omverdensforståelse som resultat (Svensen, 2010, s. 207)

Også i boken *Ungdomslitteratur – ei innføring* kan vi i introduksjonskapitlet til Svein Slettan (2014) lese at hovedtematikken i ungdomslitteratur ofte er identitetssøking og livsmestring.

Han skriver:

Identiteten – biletet av kven ein er eller vil vere – er noko som er underlagt justering og reforhandling. Vi kan utvikle ein nokonlunde stabil personlegdomskjerne over tid, men i ein moderne kultur med store og raske endringar i tenkje- og levesett, blir vi stadig utfordra til sjølvrefleksjon og må ta normer og verdiar opp til vurdering (Slettan, 2014, s. 22).

Svensen (2001) og Slettan (2014) gir oss en forståelse av at ungdomsromaner ofte har et identitetsbyggende handlingsmønster for karakterene i romanen og for leseren. Forståelsen av identitet kan også omhandle et bilde av hvem vi er eller ønsker å være, og identitetsbegrepet favner også å utfordre sin egen selvrefleksjon. Med dette som grunnlag vil jeg videre se hvordan *Bouvetøya 2052* handler om hovedkarakterens identitets- og dannelsesreise. Jeg vil også se på hvordan leseren blir invitert til å følge hovedkarakterens reise mot å bli en økoborger.

Bokens hovedperson er 17 år gamle Roland Makowski. Roland vokser opp i Gråbeinskvartalet på Tøyen i Oslo sammen med far, storesøster og lillebror. Rolands mor døde av fugleinfluenza da han var 14 år. Familien går usikre økonomiske tider i møte fordi

faren nylig er blitt permittert fra IKEA. Familien bor i en liten leilighet, og pengene strekker bare så vidt til. I starten av boken kan vi lese ”Gud, så bitande kaldt det var i leiligheita! Dei hadde berre råd til varmerasjon 1-programmet og hadde begynt å vinterspare allereie” (Mæhle, 2015, s.32). På store norske leksikon kan vi lese at Gråbeingårdene ble bygget på 1880 – 1890 på Tøyen, og fikk tidlig ett dårlig rykte (Storsletten, 2015). En som har skildret oppvekstkårene i disse gårdene er Oskar Braaten, i boken *Ulvehiet* (1919). En leser som kjenner til denne intertekstuelle forbindelsen, vil i større grad kunne forstå Rolands vanskelige oppvekstsvilkår selv om handlingen er lagt frem i tid. I *Ulvehiet* (1919) møter vi gutten Jonny, som Roland vokser han opp med en aleneforsørgende forelder og under fattige kår. Det eneste Jonny ønsker, er å komme seg bort fra Gråbeingårdene. Han drømmer om en bedre tilværelse et annet sted. Da Oskar Braaten skrev *Ulvehiet*, besto en leilighet av ett kjøkken og en stue, og do ble delt mellom fire-fem familier. I tillegg huset gråbeingårdene rundt 4000 beboere, noe som tilsvarer en befolkningstetthet på mer enn det dobbelte av det som var vanlig på den tiden (Storsletten, 2015). Oslo i 2052, slik det blir presentert i romanen, er full av klimaflyktninger. Det gjør at denne intertekstuelle forbindelsen som speiler tilbake på fortiden, også viser fram Oslo i framtiden. Dette forfattergrepet gjør at framtiden for leseren oppleves nærere. Norge har faktisk opplevd en høy befolkningstetthet før, og Mæhle gir leseren en måte å kunne forestille seg morgendagens samfunn med bakgrunn i tidligere litteratur og faktiske historiske hendelser.

Roland tilbringer mesteparten av sin tid utenfor leilighetens fire vegger. Han søker til kafèkonseptet Mensch, dit folk kommer for å kjøpe nettstiumlier med nettkroner. De stimulerende programmene blir presentert som noe som kobler seg til det ubevisste, og gjør de dystopiske hverdagsbildene utopiske, og etterlater mottakeren i en rus av herlige, svevende følelser. Selve kafeen Mensch er en ulovlig kafè som ofte dukker opp i nye lokaler og under andre dekknavn, og det er kun stamgjester og de som abonnerer på nyheter og stimulipakker via ulovlige sidekanaler av nettet, som vet hvor de skal gå. Det er på Mensch Roland blir vervet som klimaaktivist, og det er her hans danningsreise mot en bevisst økoberger begynner. Rolands begeistring for klimaaktivismen blir ikke delt av familien. Søsteren hevder at stimuliene har gjort ham hjernevasket, og at klimaaktivismen vil plassere ham i fengsel:

Du har liksom blitt så raddis. Men egentleg er du berre ein naiv klimaromantikar. Ein etterdiltar og etterapar. Du skrik og skråler og hissar deg opp. Seier du er individualist, at du vil frigjere deg frå ’oljemafian’ – og handle ut frå omsynet til kloden og fellesskapet. Samtidig gjer du ikkje ein skit sjølv. Sit berre nede på dei bulene og bruker opp alle nettkronene noko stimuli. (Mæhle, 2015, s. 36–37).

Rolands karakter kan betegnes som rund og dynamisk, og Nikolajeva (1994, s. 65) beskriver runde karakterer slik: ”karakterer har flere ulike egenskaper, både positive og negative. De er fullt utvecklade som människor. Vi lær känna dem under historiens gång, men vi kan ändå inte alltid förutse deras beteende”. Roland er både modig og pysete, og han er både lat og handlingsvillig. Det er John på Mensch, en forræder blant klimavokterne, som verver Roland som klimaaktivst. Vi får senere i boken vite at han ble vervet fordi han (som John sier det), er lett påvirkelig for falske stimulier, en svak sjel og en håpløs romantiker, forkledd som idealist og individualist (Mæhle, 2015, s. 292). I starten av romanen er ikke Roland den som kjemper hardest for klimasaken, og vi kan lese: ”Roland var sjølv motstandar av alt som hadde med CO₂-utslepp å gjere. I alle fall i prinsippet. Men han hadde vel ikkje akkurat vore fremst i demorekkene av klimaaksjonistar, som risikerte fridom og helse i eit forsøk på å redde verda” (Mæhle, 2015, s. 26). Selv om han ikke er den fremste i rekkene av klimaaktivistene, er det gjennom hans engasjement for klimasaken at han blir plukket ut som *jokeren* i nettrealiteten, *Bouvetøya 2052*. Roland ønsker ikke å være med, men faren skriver under papirene uten Rolands samtykke, i håp om at dette skal føre til en større økonomisk frihet for den fattige familien. I starten av boken bryr Roland seg om miljøet, men ikke nok til å selv gjøre endringer av betydning.

Svensen (2001) skriver at i den fantastiske fortellingen har hovedpersonen et forutbestemt kall: ”en oppgave som han eller hun er utvalgt til å løse” (Svensen, 2001, s. 70)”. Hun skriver videre at denne oppgaven krever ferdigheter og helteegenskaper, og at dette kallet samtidig er tilskyndelse til vekst og modning. Slik kan hovedkarakteren utvikle mot og handlekraft som en tidligere ikke hadde. Roland får etter hvert beskjed om at han skal være Europas representant i nettrealiteten: *Bouvetøya 2052*. Som deltaker i realityen viser det seg at Roland må trekke frem mot og handlekraft, som han tidligere ikke hadde i sitt hjemmemiljø. Den første dagen av nettrealiteten er Roland usikker på sin rolle blant de andre deltakerne, og i den første deloppgaven blir han trukket 50 poeng for dårlige holdninger. Etter hvert som konflikten eskalerer og været blir dårligere, fremstår Roland som en helt. Han redder Kathrina fra døden og oppnår ny innsikt:

No var han fullstendig overlaten til seg sjølv, og det for aller første gong, slo det han med ei stadig meir skakande kraft. Han som alltid hadde sett på seg sjølv som nettopp sjølvstendig og sterk, ein tilhengar av individualitet – nærmare bestemt: individets rett og kraft til å gjere val som var til det beste for fellesskapet. Og så hadde han ikkje fatta bæret av kva det innebar. Å vere seg sjølv var lett om situasjonen låg til rette for det. Heime i Oslo hadde han familie, eit vist minimum av pengar, i alle fall samanlikna med dei fleste individ i verda, enda om han levde i eit slags diktatur. Og sjølv om alle

handlingane hans sprang ut av aldri så ideelle hensikter, så var det heile tida med vissa i bakhovudet om at han hadde ei slags sosial livbøye å gripe fatt i – om ting skulle gå riktig ille. Og denne erkjenninga låg bak alle hans faktar og handlingar, bevisst eller ubevisst, enten han ville eller ikkje. For same kor mykje han forsøkte å frigjere seg frå fellesskapet eller ta avstand frå felles styre og stell og forfekte individets rettar og moglege val, så var dette i seg sjølve in premiss dei fleste menneske i 2052 ikkje kunne ta for gitt. Han hadde valt den individuelle vegen fordi han – til ein viss grad – kunne (Mæhle, 2015, s. 279 – 280).

Rolands nye innsikt handler i hovedsak om at han forstår at en må handle på individnivå, og at det er de med ressurser som har mulighet til dette. Rolands dannelsingsprosess handler i tillegg om utfordringene i ungdomstilværelsen, der identitet er en viktig brikke. Han starter med å handle på en måte som andre mennesker forventer av han, gjennom sin gruppetilhørighet til klimaaktivistene. Videre utvikler han seg til å få en forståelse av at det er han som enkeltindivid som kan gjøre en forskjell. Denne identitetsreisen er viktig for målgruppen *Bouvetøya 2052* er skrevet for og belyser steget fra barn til voksen. Rolands reise handler også om hvilke muligheter en som ungdom i Norge har. I romanen går Roland fra å være en ukjent klimavokter i Norge til å bli kjent for hele verden, gjennom nettrealiteten: ”De må spreie ordet til alle unge sinn som finst der ute, i alle land, i alle krokar, store som små, alle som framleis ikkje kjenner – eller som fornektar – klimasanninga. Live. Via Nettet. I alle kanalar. Det er du, Roland, som er håpet” (Mæhle, 2015, s. 317). Roland blir her av de andre klimavokterne pekt ut til å være fremtidshåpet, og en person som kan fronte klimakrisen offentlig for folk i verden, ettersom han nå er en offentlig kjent person fra nettrealiteten. Roland er fremtidshåpet for menneskene i romanen, men Roland som en representant for ungdomsgruppen er også et håp for den reelle fremtiden, det er de unge en må sette sin lit til.

Avslutningen av boken er også en sterk oppfordring til leseren om å følge i Rolands spor.

Det vi treng, er flokkar av deg, av unge menneske som tør å rope ut mot myndigheiter og politikarar som tør å seie at nok er nok. At det snart er for seint. At politikarane må handle. No. Det er der håpet ligg. I det umoglege, men einaste moglege opprøret. Frå dei som skal overta den verda som dagens politikarar er i ferd med å øydelegge (Mæhle, 2015, s. 317).

Leseren blir her i stor grad invitert inn som klimaforkjemper, og appellen er tydelig. Skåve (2017) skriver at dystopi skrevet med ungdom som målgruppe ofte har som mål å skape ettertanke og engasjement hos leseren. Gjennom Rolands dannelsingsprosess og erkjennelse legger forfatteren opp til en oppfordring om engasjement til leseren. Gå ut og gjør en forskjell, som Roland, før det er for sent. Du som leser kan være med på å redde verden.

I Birkeland & Mjør (2012) kan vi lese at den mest grunnleggende strukturen i barnebøker der en skal skaffe seg erfaring og utvikle seg, har en struktur som er bygget opp rundt komposisjonen hjem – ute – hjem. I tillegg til at boken ender med en lykkelig slutt der hovedpersonen kommer hjem til det trygge og stabile. Birkeland & Mjør (2012, s. 50) skriver: ”Reisa blir ikkje sjeldan eit uttrykk for indre utvikling, reisa kan brukast til å fortelje om korleis ein person blir forma og danna. Hovudpersonen er ein annan etter reisa enn han eller ho var før”. *Bouvetøya 2052* bryter på flere måter med denne grunnleggende strukturen. For det første så er ikke Oslo som hjemby et trygt sted for han å være på grunn av regjeringens kamp mot å kjempe ned klimavokterne. Det som i størst grad skiller denne romanen fra den tradisjonelle hjem-ute-hjem-komposisjonen, er at hovedpersonen aldri kommer hjem. De to gjenlevende deltagerne blir reddet av Wu Lo og havner i en evig stimuli. I romanen kan vi lese:

Alt er kopiar av kopiar. Akkurat. [...] Dette, det han opplevde akkurat no, det var ikkje verkeleg. Det var ein del av ein stimuli, ei førprogrammert røynd, ein happy ending der han skulle vandre rundt og vere lykkeleg og fornøgd [...] Resten av verda trudde i dette augeblikket faktisk at han var død (Mæhle, 2015, s. 311–313).

Boken avsluttes med at Roland fortsatt befinner seg i denne forhåndsskapt stimuli, men det finnes likevel et håp. Den åpne slutten gjør at leseren får et inntrykk av at det skal gå bra med Roland. Klimavokterne har fått sneket inn en beskjed til Roland via en ulovlig sidekanal på nettet, der de lover å bringe han hjem og i sikkerhet. På samme tid har ikke boken en lykkelig løsning med tanke på klimaproblematikk, og som leser blir vi sittende igjen med noen spørsmål. Hvordan vil samfunnet i 2052 ta tak i klimautfordringene? Og er det mulig å redde jordkloden fra de allerede store menneskeskapt klimaendringene som har blitt påført naturen?

Gjennom Rolands voksende engasjement for klimasaken, får leseren innsyn i hans utvikling og dannelsesreise mot å bli en bedre økoborger. I løpet av romanen oppnår han ny innsikt, og forstår at han som enkeltindivid er en del av noe større, og at han slik kan være med på å minske de menneskeskapt klimaendringene. Roland inviterer slik leseren til å selv ta tak i de klimaendringene verden står ovenfor. Miljø- og klimakrise er noe vi opplever også i den reelle verden. Roland gir slik ungdommene en stemme, og oppfordrer leseren til handling for å bedre miljøet.

3.5 Fortellerperspektiv

Romanen blir fortalt som en tredjepersonsfortelling med et sentralperspektiv. Det er en ekstern forteller, med intern fokalisering. Jeg vil først greie ut om disse ulike begrepene før jeg ser på hvordan dette kommer til uttrykk i romanen, og videre hvordan dette fortellerperspektivet er med på å underbygge dannelsesreisen som Roland og leseren blir invitert inn i.

I følge Per Thomas Andersen, Gitte Mose og Thorstein Norheim (2012) i boken *Litterær analyse – En innføring* kan vi lese at en tredjepersonsfortelling er en fleksibel form:

Tredje-persons-fortelleren med sentralperspektiv er eksternt plassert i forhold til fortellingens personer, men ser og sanser verden gjennom en utvalgt synsvinkelinstans, det vil si en handlende person i fortellingsverdenen. Fortelleren har adgang til denne personens indre, men kan ikke vite hva de andre personene tenker og føler. Fortelleren har samme begrensninger som den valgte synsvinkelbæreren. Til gjengjeld kan fortelleren velge å skifte sentralperspektiv og dermed komme til å se og sanse verden gjennom en annen synsvinkelbærer” (Andersen, Mose og Nordheim (2012, s. 51).

En tredjepersonsfortelling med sentralperspektiv er altså en fortelling der fortelleren ikke er aktiv som person i handlingen, men har adgang til handlingen gjennom fortellingens personer. Om vi ser videre til begrepet intern fokalisering handler dette i følge Andersen, Mose og Norheim (2012, s. 49) om hvem sine sanser vi får tilgang på fortellingsverdenen gjennom. Slettan (2015) skriver også at med en tredjepersonsforteller kan perspektivet utvides og at en kan følge flere personer i handlingen. Han skriver videre at en i tredjepersonsfortellinger kan bruke indre monologer: ”og slik komme temmeleg tett på inntrykket av det nære og umiddelbare som vi finner hos eg-forteljaren (Slettan, 2015, s. 14).

Romanen blir fortalt med en hovedhandling og en sidehandling. I hver handling ser og sanser vi gjennom en av de deltakende personene i fortellingen (Andersen, Mose og Nordheim (2012). I hovedhandlingen er det ungdommen Roland som er fokusert. I sidehandlingen er det kapteinen på Hanse Explorer, Grol som er fokusert. Boken rommer totalt åttito kapitler, og i fem av kapitlene er Grol fokusert. Bytte i synsvinkel blir markert ved at leseren får oppgitt sted, dato og noen ganger klokkeslett i kapitteloverskriften. Boken starter med at vi blir tatt med inn i Grols synsvinkel fra ”Hanse Explorer”. Vi følger Grol sin synsvinkel fram til midten av boken, etter dette er det kun Roland vi følger. Grol sin synsvinkel er også viktig for spenningsoppbyggingen av romanen. Grol sine kapitler fungerer som en prolepse til Rolands opplevelser. I første kapittel kan vi lese: ”Dei skulle førebu ein klimakonkurranse på liv og død, der fem ungdommar, ein frå kvar verdsdel, skulle delta. [...] Han blei rykt ut av

tanketrådane av ein smell. Grol skvatt og sende eit raskt blikk bak aksla. [...] Eit isnande kaldt vinddrag strauk over nakken” (Mæhle, 2015, s. 7 og 8). Dette er et tydelig frampek på at det er noe som ikke stemmer med nettrealiteten på Bouvetøya, og er med på å sette stemningen for romanen.

Det er ikke første gang at forfatteren Lars Mæhle velger å legge synsvinkelen til en voksen og en ungdom i en bok. Det samme forekommer i boken *Landet under isen* (2010) der synsvinkelen veksler mellom unge Leo Rubin og kriminaletterforskeren Magne Jerstad. Det at fortellingen har en voksen- og ungdomssynsvinkel, kan ha flere effekter på leseren. Den voksnes stemme er i dette tilfellet plassert på skipet ”Hanse Explorer” som går i ring rundt Bouvetøya. Grol skjønner at det er noe som er galt, men har ikke innsikt i hva som egentlig skjer på øya. Roland er på den andre siden i fortellingens sentrum, på Bouvetøya. Denne vekslingen i synsvinkelen kan også være et stikk i siden til de voksne der ute, som går i ring rundt miljøproblemene uten å ta tak i kjernen til problemet, og rydde opp i de klimautfordringene verden står overfor i dag. Det at Grol er med i starten, før så å ”miste” sin stemme, kan være et forfattergrep for å vise at det er de unge som skal vokse opp i denne verden, og det er de en må ha sin lit til

Roland er romanens hovedperson og det er også han som blir fokalisert i flest kapitler. I en ungdomsroman skriver Slettan (2014, s. 31) at det er mest vanlig å ha perspektivet hos en ung hovedperson. Gjennom Rolands øyne og indre tanker blir ungdomsleseren invitert inn i romanen. I flere av replikkvekslingene finner vi låneord fra engelsk, som for eksempel: ”Det er bra du er her. Du er ikke så full av bullshit som dei andre” (Mæhle, 2015, s. 117), og ”Sorry. Det er den sterkaste sin rett her” (Mæhle, 2015, s. 121). I tillegg finner vi også ordvekslinger som er tillagt en ungdommelig ’slang’: ”Det er nettopp dette eg meiner. Du køyrer ditt eige løp. Kult, broder” (Mæhle, 2015, s. 118). Denne ordvekslingen gjør at samtalene mellom ungdommene føles autentiske, og Slettan (2014) skriver at det er rimelig at språket blir farga av målgruppens språkbruk. Han skriver: ”At språket blir opplevd som ’ungt’, kan gjere at det fortalde i større grad kan kjennast autentisk eller heilt ut ’ekte’” (Slettan, 2014, s. 31). Dette gjør dermed at ungdomsleseren får en større sympati og føler større tilhørighet til hovedpersonen. I boken finner vi også flere indre monologer, og dette gjør at leseren kommer tett innpå hovedkarakteren. Et eksempel er alle Rolands indre monologer med Stimulien Stefi:

Dei rolege, brune auga som forstod alt. Stefi. [...] No. Var ho. Her. Inni han. Ho skein så sterkt at det nesten gjorde vondt. Latteren. Dei kvite tennene. Fingrane som i det eine augeblikket tvinna seg rundt det farga, raude håret, og som i det neste kunne strekke seg fram mot han og sende strålar av elektriske støytar gjennom kroppen (s. 17-18).

Det er disse indre monologene som tilfører romanen kjærlighetstematikken, og hans indre monologer med Stefi kan være med på å gjøre boken spennende for en større målgruppe av ungdomslesere.

Den fortellerteknikken som blir brukt i romanen fungerer godt med tanke på målgruppen, og budskapet som skal formidles i teksten. Det er i hovedhandlingen at miljøbudskapet formidles, og her er det som nevnt kun Roland som blir fokusert. I starten av romanen har Roland førstehåndsinformasjon om hvordan det er å leve i en klimaendret verden, likevel er han tilbakeholden på engasjementet. Etter hvert som han oppnår ny innsikt forstår han at en må forholde seg til klimasaken også på et personlig nivå. Funksjonen av å ha Roland som det fokuserte objektet blir dermed at leseren får se hvordan Roland går igjennom denne prosessen, og vi sympatiserer hans rolle og tror på hans budskap gjennom måten romanen blir fortalt på. Om vi trekker parallellen til den reelle verden, så vet vi at verden står ovenfor klimaendringer, som vi enda ikke vet omfanget av. Fordi en ikke vet omfanget av klimakrisen gjør dette at en kanskje ikke tar tak selv på individnivå, på tross av mye informasjon om klima og miljø. Gjennom måten Rolands fortelling blir belyst i romanen får vi tiltro til hans voksende engasjement for klimasaken, og slik kan romanens karakter også fungere som et forbilde for leseren.

Måten boken er fortalt på gir rom for leseren å ta del i Rolands dannelsesreise og hans etiske tankesett. Hans fortellerstemme er tydelig, og gir rom for det Buell (1995) omtaler som miljømessig forestillingsevne. Roland reflekterer over miljøet og forteller åpenlyst og tydelig til leseren at de kan være med på å ta del i klimaforkjempingen som i appellen til deltakeren Manuela i nettrealiteten:

Du kan ikkje skilje enkeltindividet frå samfunnet. Alt heng saman. Det store finst i det vesle, og det vesle i det store. Men sjølve hovudnøkkelen til å løyse klimakrisa, den ligg faktisk hos politikarane, i alle verdas land, i ein ny vilje til å satse på grøn teknologi – ja, akkurat det Oljetriangelet har forbode borgarane sine å snakke om, og... (Mæhle, 2015, s. 131)

Denne du-formen som Roland her bruker, kan også ha en dannelsesfunksjon, ved at leseren føler at Roland snakker direkte til dem. Gjennom fortellerteknikken får vi en relasjon til

hovedkarakteren, og dette gjør at vi tror på hans budskap og kanskje ønsker å følge i hans spor.

3.6 Tids- og miljøskildringer

I *Bouvetøya 2052* er handlingen lagt frem i tid, til året 2052. Skåve (2017) skriver: ”Även om det är en tänkt framtid som skildras väljer författarna oftast att utgå från välbekanta förutsättningar och skapa fiktiva världar som är en tylig förlängning av den nutida verkligheten” (2017, s.100). En forlenging av nåtidens virkelighet finner vi i romanens skildringer av Oslo. En leser som er kjent i byen vil for eksempel kjenne igjen Youngstorget, som er kjent som et demonstrasjonssted i dag, og Roland bor som nevnt i en av Gråbeingårdene. Dette er med på å sette stemningen i fortellingen. Norge er på randen av borgerkrig, og skildringene fra Oslo bærer preg av dette: ”Stormande troppar av uniformer. Så mange. Panser og elektrovåpen. Blenkande skot. Kroppar blir meia ned, kryp og skrik og kravlar. Å, Moder Jord” (Mæhle, 2015, s. 61). I boken får vi inntrykk av at Oslo er en forurenset by, der menneskene i Oslo får kjenne klimaendringer på kroppen. Vi får vite at det kommer mange klimaflyktninger til Norge fra middelshavs- og tropeland, der temperaturene øker til det ulevelige. Disse klimaflyktningene bærer med seg epidemiske sykdommer, noe som offisielt er hovedgrunnen til at myndighetene i Norge praktiserer nulltoleranse for klimainnvandring. Skildringene av Klimavokterne og Oljetriangelet er også med på å belyse miljøet i boken.

I boken blir vi presentert for en verden der det digitale har utviklet seg mye fra 2015. Folk har head- og fingersett, i tillegg til en chip i håndflaten som de bruker for å kunne kommunisere med hverandre. Mannen i gata har prosjektor i stua der hologrammer av 3D-figurer stiger fram i stedet for vanlig TV. Slettan (2014) skriver at digitalisering i ungdomsbøker har blitt veldig normalt, og at det hadde vært rarere om en ikke fant digitale spor. I denne boken, som er lagt fram i tid, har Mæhle sett for seg det neste skrittet i digitaliseringen.

Som en sterk kontrast til Oslo er nettrealiteten lagt til *Bouvetøya*. *Bouvetøya* en faktisk øy og den regnes som verdens mest avsidesliggende ubebodde øy. På *Bouvetøya* har ikke klimaendringene rukket å inntreffe enda. Det er snø, kaldt og mye vind. Vi får høre at grunnen til at *Bouvetøya* er valgt som konkurransested, er fordi Wu Lo (en av verdens mektigste menn og mannen bak nettrealiteten) ser på øya som den perfekte scenografiske rammen for en

klimakonkurransen. Øya ligger i ett av de få områdene som ikke er like hardt rammet av klimaendringer som resten av verden, og vi får vite at de største temperaturøkningene har vært på den nordlige halvkulen der det dermed har vært mest omfattende skader. Grunnen til dette, er at det finnes flere landområder i nord enn på den sørlige halvkulen, og oppvarmingen er sterkere over land enn over hav. I romanen er Bouvetøya ett av de få stedene der det fremdeles finnes snø og is i lavfjellsområdene. I denne klimasona er det havstrømmene og lavtryksbeltet som har gjort det mulig å bevare disse lave temperaturene. Nikolajeva (1998) skriver at miljøskildringer kan ha et pedagogisk aspekt, ved å konstruere en fortelling som bygger på skildringer som er ekte: ” För en välkonstruerad historia är det mycket viktigt att miljön beskrivs korrekt, eftersom detta bland annat har ett pedagogisk syfte. Detaljer i miljön kan med andra ord innehålla kunnskaper om platser och historiska epoker som går utöver den unga läsarens erfarenhet” (s. 51). De miljøskildringene som gis av øya gjengir det reelle klimaet som finnes der. Selv om Bouvetøya i virkeligheten er et norsk biland, er det nok et sted som ikke er kjent for leseren. Gjennom miljøskildringene får leseren et innblikk i klimaforholdene og stedsnavn på øya. Nikolajeva (1998, s. 51) påpeker at miljøskildringer som viser til faktiske steder ikke trenger å være historiens hovedinnhold, men at det ligger i bakgrunnen og den nye kunnskapen får leseren på kjøpet. I *Bouvetøya 2052* blir denne andre verdenen på mange måter et paradoks. Deltakerne er plassert på et sted der klimaendringene enda ikke har inntruffet, og slik sett er det en utopi, på den andre siden er leveforholdene så vanskelige og utfordrende at det er en dystopi. I Norge og i vesten har menneskene herjet med naturen og skapt store klimaendringer, på Bouvetøya er det ennå motsatt, her er det naturen som herjer med mennesket.

Både Oslo, som er på randen av borgerkrig, og Bouvetøya kan omtales som ekstreme i ulike forstander. I Oslo blir vi kjent med Norge som et diktatur, der klimaflyktninger strømmer til byen og det blir slått hardt ned på klimaaktivisme. På Bouvetøya er det været som er den største faren, i tillegg til overlevelsesaspektet. Nikolajeva (1998, s. 52) skriver:

Genom att placera personen i en ”extrem” miljö – som kan variera från ett krig till en liten avvikande situation hemma hos en släkting – kan författaren initiera och påskynda en mognandsprocess hos personen, som kanske inte skulle vara så trovärdig i en vanligare omgivning. Miljön fungerar därmed som en katalysator för en utveckling.

Dette ekstreme miljøet som Roland blir utsatt for, finner en altså både i Oslo og på Bouvetøya. Det er dette ekstreme miljøet som fører til at Roland tar valget om å bli en

klimavokter i Oslo, og det er også årsaken til at han gjennomgår den utviklingen han gjør i romanen.

Romanens epilog er lagt til Kina. Kina blir tidlig i boken omtalt som et trygt land der demokratiet og gode økologiske løsninger er i fokus og ingen torturerer eller dreper klimaflyktninger. Det som er spesielt med epilogen, er at Roland befinner seg i en Stimuli, skapt av nettgründeren Wu Lo. I Stimulien virker miljøskildringene autentiske for Roland, men han forstår at han er i en Stimuli når familien hans kommer på besøk. ”Dei stod der rett framfor han, med krampeaktige smil. Herregud, så forandra dei var. Som om dei hadde sett på heilt nye ansiktsmasker for å tekkast kamera [...] faren mønstra han med eit underleg, glasaktig blikk (Mæhle, 2015, s. 310). Her havner altså Roland i et dataskapt miljø, som skal virke autentisk for han, men som han gjennomskuer ved å se på øynene til faren. Det er altså menneskelige egenskaper som datateknologien fortsatt ikke klarer å gjenskape til det fulle i stimulien.

3.7 Formidling av miljø- og klimakrise gjennom nettrealiteten

Jeg vil i denne delen av undersøkelsen bruke artikkelen ”Lek og lidelse – Unge stemmer om ekstrem-tv”, skrevet av Kjersti Lersbryggen Mørk (2014). I hennes artikkel presenterer hun hvordan barnas stemme kommer til syne i dystopiske barnebøker, skrevet med en handling der nettrealitet er i fokus. I *Bouvetøya 2052* er det ikke bare naturen som blir overkjørt av maktstrukturer og de voksne, det er også barna og de kommende generasjoner. Jeg vil i analysen se på hvordan konseptet nettrealitet kan være med på å avsløre passive holdninger, ofte kalt en tilskuerkultur knyttet til miljø- og klimakrise. Videre vil jeg undersøke hvordan barnas stemmer blir overkjørt av voksne som står dem nær, og voksne som er mer i periferien.

I de siste årene har det kommet flere barnebøker der barn blir plassert i et realityshow (ofte mot sin vilje). Vi har eksempler som triologien *The Hunger Games* av Suzanne Collins (2008-2010), *Barneregjeringen* av Alexander Melli (2008) og *Darlah - 172 timer på månen* av Johan Harstad (2008). Mørk (2014) skriver at likheten for disse bøkene er at barna blir både bødler og ofre for groteske overgrep i tv-underholdningens navn. Mørk (2008) presenterer filosofen Susan Sontags meninger om de etiske utfordringene som mediasamfunnet bringer med seg. Sontag (2004) er kritisk til vår tids distanserte tilskuerkultur og hevder at menneskers ondskap i stor grad har skapt verdens lidelse. I erkjennelsen av dette mener hun at

medienes bilder står sentralt (gjengitt i Mørk, 2014, s. 199). Det er neppe tilfeldig at Mæhle har valgt å skrive ut en nettrealitiy i denne boken, fordi han på denne måten trekker inn tilskuerkulturen. Nettrealitiyen i romanen er med på å distansere tv-seerne fra det ungdommene opplever på Bouvetøya. Vi ser dette blant annet med Wu Lo som er mest opptatt av å opplyse seerne til nettrealitiyen om klimautfordringene, og mener at forskning også i stor grad handler om formidling. Wu Lo sier: "The medium is the Message", et uttrykk fra den kanadiske forfatteren Marshall McLuhan, som ville vise verdens massemedias innflytelse på samfunnet. Vi hører ingen voksenpersoner i romanen som er imot å sende fem barn til verdens mest avsidesliggende øy. For de voksne i romanen fremstår realitiyen som underholdning, men for barna som er en del av realitiyen er det på alvor. Mørk (2014) skriver at tv-en gjør det vanskelig å opprettholde de grunnleggende etiske forskjellene mellom sant og usant, rett og galt, godt og ondt. Hun trekker videre fram filosofen Jean Baudrillard som omtaler tv-en som "a cold medium" og begrunner dette med at tv-en utsletter de virkelige konsekvensene av verdens katastrofer (Mørk, 2014, s. 199). På denne måten er nettrealitiyen i denne boken med på å distansere seerne både fra ungdommene på *Bouvetøya 2052* og klimakatastrofer.

Mange mennesker i dag er gledelig tilskuere til en nettrealitiyserie, på samme måte som en er tilskuer til klimaendringer og tenker at dette gjelder ikke meg. På TV kan vi se de mest skremmende og groteske filmer, og slik blir en nettrealitiy også mindre sant og sannsynlig nettopp fordi det blir vist på TV. På samme måte som at vi som bor i Norge i liten grad kjenner klimaendringer på kroppen, vi ser det på TV og slik blir det mindre sant.

Realitiykonseptet i romanen har det samme navnet som tittelen, *Bouvetøya 2052*, og slagordet er "Klimarapporten som vil redde verda". Deltakerne skal løse oppgaver hver dag knyttet til klima og miljø. De to deltakerne med færrest poeng må hver kveld ut i en duell der de kjemper med knyttnever, og den sterkeste vinner. Premien for å stå igjen tilslutt er en pengepremie spesifikt knyttet til deltakerens verdensdels klimautfordringer, i tillegg til en privat pengesum som deltakeren kan bruke på det den vil. Roland synes *Bouvetøya 2052* er noe tull: "Ikkje sei at de følgjer med på dette Bouvet-tullet. Kva var slagordet igjen? Jo, 'Klimarapporten som vil redde verda'. Særleg!" (Mæhle, 2015, s. 34). Mot sin vilje blir han likevel nødt til å delta i nettrealitiyen.

I romanen er det en gjennomgående tendens til at de voksne overstyrer barnas ønsker. Vi ser dette med tanke på Rolands far, politikerne og Wu Lo, gründeren bak realitiyen. Roland blir

plukket ut som konseptets joker, og faren til Roland skriver under på papirene. Faren til Roland spør ikke om det er greit at han signerer på papirene, han bare gjør det, han bestemmer. Det er også den voksne generasjonen som i boken får skylden for de klimautfordringene en står ovenfor i 2052, et tegn på at de voksne kan ta kjappe avgjørelser, uten å tenke på konsekvensene. Politikerne rundt 2010 får skylden for klimautfordringene i 2052, politikerne da vet ikke hvilke konsekvenser deres klimapolitikk vil få. På samme måte som at faren ikke forstår konsekvensene av å signere papiret; at han sender sønnen ut i livsfare. Det er også flere voksenpersoner i romanen som er med på å gjøre ungdommen ”urett” og den mest opplagte er Wu Lo, gründeren bak hele konseptet. Tidlig i realityen får en inntrykk av at Wu Lo bryr seg om miljøet, men når kameraene er skrudd av og Bouvetøya 2052 er historie, plasserer han Roland i en evig Stimuli, fordi realityen ikke gikk den veien han ønsket. Netthackere fra den norske regjeringen klarer å overskride den egentlige realityutgaven med en annen, og i denne utgaven dør Roland.

Deltakerne i realityen Bouvetøya 2052 er altså plukket ut fra fem ulike verdensdeler, og de representerer fem ulike egenskaper. I starten fremstår de som statiske og platte representanter, plukket ut på bakgrunn av sine egenskaper, noe som blir understreket av de navnene de har fått. Nikolajeva (1995) kaller slike type karakterer for stereotyper. Barna som blir plukket ut til å delta i nettrealiteten, er *hjernen*, Kathrina Qog, en 15 år gammel jente fra Filippinene som vokste opp i Slummen og knuser alle kineserne i intelligenstester. Hun har spesialisert seg på klima og miljø gjennom hele skoletiden. Kathrina beskrives som mutt og ansiktet hennes blir omtalt som et steinansikt. Samuel Briggs er realityens Goliath, en stor sterk gutt på 17 år fra USA. I første tvekamp lar han Roland vinne med vilje og det viser seg etter hvert at han egentlig ikke heter Samuel. I realiteten er han en av Wu Los agenter, og den egentlige oppgaven hans på øya er å sikre tryggheten underveis i nettrealiteten. Grunnen til at han velger å gi Roland seieren i første tvekamp, er at han har skjönt at det er noe feil med nettrealiteten. Han går derfor ut av realityen med vilje. Tilbake i båten finner Briggs Grol (kapteinen) i lasterommet og i forsøket på å redde han får Briggs et dødelig elektrisk støt. *Øyet*, er den 17 år gamle Greg Marshall fra Australia. Han er hyret inn for å filme deltagerne på øya. Han vet lite om miljø og spør om hva egentlig fornybar energi er. Han sniker seg unna de fleste diskusjoner, og blir tilslutt funnet død i et tau knyttet til båten som skal frakte dem tilbake til skipet den siste dagen. *Strategen*, Manuela Traore, er 17 år og kommer fra Mali. Roland mener han har sett henne før. Hun elsker å føre ordet i gruppa og prøver å styre de andre dit hun vil. Hun får ekstrapoeng for å ta stor del i gruppesamarbeidet. Det viser seg etter hvert at

hun er Stefi som kom til Roland i stimulipakken han kjøpte på Mench. Manuela vokste opp som klimaflyktning i Afrikas tørkebelte, fikk et godt økonomisk tilbud og takket ja til å være undercover for å lure Roland.

De fem ungdommene er representert fra fem ulike verdensdeler. Dette er med på å vise det universelle i romanen. Forholdet mellom ungdom og voksen i forbindelse med klimaproblematikken er i denne romanen interessant. Gjennom de voksnes øyne ser en at de tenker på seg selv, og setter egne behov foran andre hensyn, som faren og Wu Lo gjør. Jamfør Buell (1995) handler dette om å ansvarliggjøre de som er årsaken til klimakatastrofene, og her i romanen er det de voksne. Når det kommer til å finne en løsning i klimasaken, er det ungdommen som er håpet.

3.8 Avsløring av antroposentriske holdninger

Å avsløre antroposentriske holdninger er ifølge Claudi (2013) en viktig målsetting i økokritikken, og han skriver at dette kan legge grunnlaget for å vurdere tekstens økologiske ”verdi”. De antroposentriske holdningene bygger på å sette mennesket i sentrum, og ting har kun verdi om det har verdi for mennesket. Det blir ikke tatt hensyn til for eksempel natur, men menneskets behov og ønsker blir prioritert framfor alt annet. I analyse av en tekst kan dette brukes for å forstå hvilke holdninger, verdier og maktstrukturer som råder i en kontekst. For å avsløre de antroposentriske holdningene i romanen vil jeg se på hvilke antroposentriske holdninger som ligger bakenfor oppgavene, rapportene og juryens tilbakemeldinger. Jeg har valgt å vie stor plass til disse tre oppgavene, fordi dette er essensen av miljø- og klimakrise i nettrealiteten, og gir et bilde av temaet som jeg mener er relevant for oppgaven.

Den første oppgaveteksten på realityens første dag er knyttet til bosteder og energiforbruk. Deltakernes konkrete oppgave er å finne to telt som de skal sette opp, deretter må de to med minst poeng etter dagen sove i disse teltene. Oppgaven knyttet til rapporten de skal skrive blir formulert slik:

Val av bustad er også i seg sjølve ein nøkkel for å løyse framtidens CO₂-problem. Byggenæringa – og bruk av bygg – står i dag for omtrent 40% av verdas energiforbruk og klimagassutslepp. Likevel går omlegginga til passivhus altfor seint, og da som kjent særleg i Oljetriangelet. De skal skrive ein rapport om moglege løysingar for bustadbygging i framtida, og korleis ei satsing på dette feltet kan og må tilpassast vår fortvilte klimasituasjon (Mæhle, 2015, s. 114).

Deltakernes rapport og svar på oppgaven handler om at alle verdens land må satse på smartteknologi fordi de mener at dette kan hjelpe individet både bevisst og ubevisst til å ta bedre miljøsyn. I et utdrag fra rapporten kan vi lese:

Det er styresmaktene, altså politikerane, i alle delar av verda, som må bane veg for dette, i tillegg til energirasjonering i alle lag av samfunnet, der det er nødvendig. Dei må føre ein politikk som kan gjere det lønnsamt å velje energivennlege hus. Elles fell alt saman, akkurat slik det gjorde i perioden 1990-2020, under perioden med den mislykka klimakvotesatsinga i dei vestlege landa (Mæhle, 2015, s. 133).

Deltakerne legger i stor grad vekt på at det er styresmaktene i de forskjellige landene som må ta ansvar for å legge til rette, både økonomisk og gjennom lover. De skriver også at det må bli enklere for innbyggere å velge slike type løsninger, og at en må finne fram til teknologiske løsninger som fortsatt kan støtte enkeltindividets komfortkrav. De avslutter rapporten med å skrive: ”Det vil bli dyrt. Men vi har ikkje råd til å la vere” (Mæhle, 2015, s. 133). Juryen på sin side savner en storpolitisk tenkning rundt temaet, med flere økonomiske, politiske og diplomatiske vinklinger slik at alle regjeringene vil gjennomføre tiltakene, selv de landene som er knyttet til oljetriangelet. De mener også at tiltakene ikke er realistiske å gjennomføre i praksis.

Om vi oppsummerer funnene fra den første oppgaven foreslår Ungdomsdeltakerne tiltak for å kunne endre energiforbruket knyttet til bosteder og bruk av bygg. Juryen på sin side mener at tiltakene ikke kan gjennomføres i praksis, og viser til Oljetriangelet som et eksempel på et område der landene vil ha vanskeligheter med å godta slike endringer. Her mener jeg at antroposentrisk holdninger kommer frem blant jurymedlemmene. De har bedt ungdommene om å se på klimatiltak som kan bedre jordens miljø, men fordi det byr på komplikasjoner i gjennomføringen, så ser juryen på som lite realistiske. Her ser vi tydelig hvordan maktstrukturer, verdier og holdninger til klimaet råder i denne konteksten. Ungdommene er egentlig bare på utstilling for å fronte en sak som de voksne i verden egentlig ser på som tapt. Ungdommene prøver å ta hensyn til naturen, men de voksnes behov blir prioritert framfor å gjennomføre strakstiltakene. Vi ser også en antroposentrisk holdning mot naturen i oppgaveformuleringen fra Wu Lo Productions. Det legges i formuleringen ingen vekt på at det er naturen som er i fare, og at det er på grunn av naturen at en må starte med strakstiltak. En klimavennlig satsing på boligbygging må gjennomføres fordi menneskene er i en fortvilet klimasituasjon. Slik spiller ikke oppgavene på samvittigheten mot at vi gjør urett mot naturen, men mot at mennesker vil miste goder som en har i dag. Dette er nok en tydelig antroposentrisk holdning som kommer frem gjennom denne undersøkelsen.

Den andre oppgaveteksten handler om fossil energi versus grønn, klimavennlig energi. Vi kan videre lese:

Det er avgjerande for framtida til planeten at det ekstreme CO₂-nivået i atmosfæren går ned. Dette har forskarar og politikarar verda over kjent til i over 50 år. Likevel har verdssamfunnet ikkje klart å fase ut kol-, olje- og gassproduksjonen eller å einast i ei satsing på fornybare energikjelder. Her ligg nøkkelen for å sikre at verda skal vere leveleg også i framtida. Korleis kan og må dette problemet løysast i vår tid? (Mæhle, 2015, s. 158)

De får vite at det i strandsona er rigga opp fire minikraftverk som er basert på: solenergi, vindenergi, bølgeenergi, og olje og gass. De skal velge et minikraftverk som må produsere nok strøm til å kunne klare oppgaven for siste dag. Samtidig blir de opplyst om at de også blir dømt ut fra et miljøkriterium:

”De må tenke på kva for energiløysingar som er mest hensiktsmessige for framtida og klimaet på Moder Jord. Denne todelte oppgåva – som altså spenner over nettrealitetsens to siste dagar – speglar slik sett eit av dagens viktigaste klimadilemma: kor mykje energi vi vil trenge i framtida, med den stadig akselererande folkeauken i mente. Og kor store naturressursar, fornybare og ikkje-fornybare, vi har å bruke” (Mæhle, 2015, s. 158).

Rapporten de senere skriver beskriver hovedårsaken til temperaturøkninger og klimaendringer på jorden med oljeventyrets start på 1970-tallet. Vi kan lese:

Satsinga på fornybar energi (sol, vind, vatn) har heile tida vore nøkkelen til å løyse klimautfordringa – og redusere klimagassutslepp. Men den fornybare energien kjem neppe på marknaden for fullt før kol-, olje- og gasskjeldene våre er oppbrukt i Vesten, skvisa for kvar minste drope. Dein einaste alternativa er at 1) regjeringane i Vesten snur sjølve og forpliktar seg til CO₂-stopp, eller 2) blir styrta av folket i miljøkupp. Sidan alternativ 2) trulev vil bli ei blodig og vond løysing, håper vi mest på at alternativ 1) igjen kan bli aktuelt: Det må nemleg skje ein straksstopp i CO₂-utsleppa – i alle land, i alle verdsdelar (Mæhle, 2015, s. 185)

De avslutter rapporten med følgende ord: ”Den nye nullutsleppslinja kan verke ekstrem, men det er dessverre den einaste moglege vegen i vår tid. Alternativet er mykje verre” (Mæhle, 2015, s. 186). Fra juryen får deltakerne beskjed om at de er ganske fornøyde med tiltakene de ønsker å gjennomføre. Det juryen ikke liker så godt er at de bare har ekstremløsninger som tiltak, da de mener at det blir vanskelig å få gjennomslag for en slik type politikk, spesielt mot Oljetriangelet og de vestlige landene. Juryen mener at ekstremveien er vanskelig å gå, selv om det kan virke som nødvendig.

Oppgaven på dag to i nettrealiteten handler altså om hvordan en skal kunne sikre mennesker å fortsatt kunne bo i en levelig verden også i framtiden. Vi får i oppgaveteksten vite at forskere

og politikere har visst om klimaproblematikken i 50 år, men likevel fortsetter å bruke fossilt brennstoff. Her ser vi også hvordan menneskene er i sentrum og at det ikke har blitt tatt hensyn til naturen de siste 50 årene. De menneskelige behovene står for sterkt mot klimakampen som føres i romanen, og slik viser dette frem en holdning til naturen at den ikke er viktig. Vi kan også lese i oppgaven at en må sikre at verden skal være levelig i fremtiden. En får en forståelse av at det er snakk om at verden skal være levelig for mennesker, og heller ikke her får vi inntrykk av at det er for naturen vi må gjennomføre tiltak mot miljø- og klimakrise, det er for mennesket sin skyld. Antroposentriske holdninger blir også avslørt med tanke på at oppgaven handler om hvordan en skal kunne utnytte naturens vind-, sol- eller vannkraft for at mennesker fortsatt skal kunne skaffe energi til daglige gjøremål. Heller ikke her blir det trukket fram verdien av og for eksempel bevare arts mangfold eller det biologiske mangfoldet.

Den siste oppgaven i nettrealiteten handler om å komme seg bort fra øya i båten som har blitt ladet ved hjelp av vindkraften de valgte i oppgave 2. I oppgaveteksten kan vi lese at dette kan bli en farefull ferd fordi Bouvetøya er omkranset av spisse klipper. De blir forklart at om de ikke kommer seg ut til båten i løpet av denne dagen vil skipet gå i bane rundt øya i to dager: ”men klarer de ikkje det heller, må de bli igjen på Bouvetøya. For godt” (Mæhle, 2015, s. 223). I tillegg til å komme seg bort fra øya skal deltakerne lage en rapport som handler om Energi og CO₂-utslepp i forbindelse med transport og kjøretøy. I bakgrunnsinformasjonen får vi vite at transportmidler som bil, båt og fly fører til enorme utslipp av CO₂ i atmosfæren:

[...] Slik sett er oppgåva siste dagen, den livsfarlege ferda i ein liten livbåt, eit symbol på planetens vidare ferd inn i den dystraste av klimafremtider. Sjansen for å lykkast innan tidsfristen, og med nok poeng, er nesten like liten både for dykk og for jorda. Og den einaste sjansen vi har, er om transportmidla våre i framtida baserer seg på fornybar energi (Mæhle, 2015, s. 226).

De får beskjed i oppgaveteksten om at den siste rapporten skal inneholde prognoser for hvordan klimaendringene vil ha forandret verden innen 2100, i tillegg til at de skal ha med perspektiver og visjoner for framtiden med spesiell vekt på transport og kjøretøy. Prognosene som deltakerne setter opp er:

1 Ein auke i den globale middeltemperaturen ved jordoverflata på nye 2 gradar, i alt 6 gradar for 2000-tallet.

2 Ein auke i havnivået på nye 0,3 m.

3 Enda større regionale klimaendringar. Meir spesifikt: Temperaturauken og effektane av denne blir størst på høge breiddegradar- og særleg om vinteren. I områda aller lengst nord og sør blir det meir nedbør, ikke oftare, men flere intense, langvarige byer. Det blir dessutan enda fleire orkanar og tyfonar i alle verdas område. Samtidig vil også eit stadig større belte sør og nord for ekvator bli ramma av tørke. Ørkenen vil strekke seg så langt nord som Tyskland og Frankrike i Vesten. Også desse regionane vil dermed få ein drastisk nedgang i matproduksjon, og mindre tilgang på drikkevatt.

4 Mat- og vassmangelen vil føre til enda fleire klimaflyktningar i verda. Vi anslår at talet vil nærme seg 1 milliard menneske, om ein tar med alle former for klimaflyttingar. Grønland vil bli det nye store landet, og vil innan 2100 truleg få 50 millionar innbyggjarar.

5 Område som er spesielt avhengige av drikkevatt frå isbrear (t.d. Nord-Pakistan, Nord-India og Lima i Peru), vil oppleve tørke, avfolkning og masseflukt på grunn av at isbreane har smelta heilt ned.

6 Skadeorganismar (for eksempel malariamygg) og epidemiske sjukdommar (for eksempel ebola) vil spreie seg til nye område og også bli vanlege på den nordlege halvkula (Mæhle, 2015, s. 247-248).

I tillegg foreslår de at å reise med kollektivtransport er en mulighet som må styrkes i alle land, og at en må forby reising med fly og privatbiler som kjører på fossilt brennstoff. Denne oppgaven blir aldri vurdert av en jury på grunn av den norske regjeringen har satt kjepper i hjulene for nettrealiteten.

Også denne siste oppgaven bærer preg av antroposentriske holdninger. Det er menneskets behov og ønske om å komme seg til andre land og steder som er grunnlaget for det store CO₂-utslippet i atmosfæren. Prognosene som ungdomsdeltakerne setter for 2100 er også antroposentriske i den forstand av at de også fokuserer på hvordan menneskene vil bli rammet om klimaendringene fortsetter slik de har gjort.

En undersøkelse av de antroposentriske holdningene i nettrealitetens oppgaver har vist at oppgavene og løsningene er knyttet til temaer som i hovedsak har verdi for mennesket. Det er snakk om hvordan mennesker skal bo, hvordan mennesker fortsatt skal kunne reise, og hvorfor en må gjøre klimatiltak for at det fortsatt skal kunne være en menneskehet på jordkloden. Men kanskje er det slik at for at folk skal ta miljø- og klimakrise på alvor så må en fokusere på hvordan menneskene kan ha det i fremtiden. Mot slutten av romanen er Roland fanget i Wu Lo's stimuli og med et innblikk i Rolands tanker kan vi lese:

Samtidig var jo dette, tragisk nok, nettopp eit bevis på at kreftene han kjempa så innbite imot, hadde vunne – og at dei alltid ville gjere det: Dei få utvalde på toppen av samfunnet vil alltid velje den løysinga, den versjonen av sanninga som gagnar dei sjølv best, framfor løysingar som er til det beste for fellesskapet og dermed planeten. Same kva for politiske posisjonar dei har. Denne egoismen ligg så å seie nedfelt i

menneskenaturen. Og deprimerande nok er det nettopp den som er grunnen til at jorda er dømt til 6 gradars oppvarming innan 2100 (Mæhle, 2015, s. 312).

Med dette sitatet viser egentlig Roland at han også har avslørt de antroposentriske holdningene i samfunnet. Han peker på at mennesket er egoistisk og at det derfor er så vanskelig å jobbe for løsninger som er til det beste for fellesskapet og dermed planeten.

3.9 En skremmende framstilling av miljø- og klimakrise

Buell (1995) beskriver apokalypse som de beste fortellingene for å kunne utvikle en miljømessig forestillingsevne. Jeg har tidligere argumentert for at postapokalypse er en effekt i dystopisk litteratur. Videre i denne analysen vil jeg se på hvordan en dystopisk fremstilling av verden kan påvirke mennesker til å ta miljø- og klimakrise på alvor. Skåve (2015) skriver at i de fleste dystopiske fortellinger med en økologisk tematikk er det kontrasten mellom naturen før og etter det store vendepunktet som blir belyst. *Bouvetøya 2052* skiller seg slik litt ut, fordi den beskriver i hovedsak hvordan det er å leve i en klimaforandret fremtid. Dette kan relateres til det som i økokritikken blir kalt 'toxic discourse', heretter omtalt med norsk oversettelse giftig diskurs, en teori Buell utviklet i 2001. Hans teori handler om hvordan angst oppstår med bakgrunn i en trussel om miljøfare på grunn av menneskeskapte inngrep i naturen. Skåve (2015, s.4) har trukket ut tre særpreg fra Buells giftig diskurs og sammenfatter dem slik: (1) Det blir skildret et paradisi som har blitt ødelagt. (2) Det er en forestilling om at det ikke finnes noen mulighet for å komme bort fra giften. (3) En forestilling om at makten i landet står i opposisjon til miljøforkjemperne og muligheten til å leve i et rent miljø. Skåve (2015, s. 4) skriver :

”Giftet” – the toxic – och dess effekter måste som jag ser det förstås i vid bemärkelse. Dels handlar det om skadliga ämnen som har en direktpåverkan på miljön och människors hälsa, inte bara när de släpps ut industriellt, utan också genom att de är en del av vårt dagliga liv, det vi äter och har på oss. Dels rör det sig om, delvis andra, ämnen vars effekter på klimatet i grunden förändrar människors levnadsvillkor.

Jeg vil videre undersøke hvordan den giftige diskursen kan beskrives i romanen med utgangspunkt i Skåves (2015) sammenfattelse av de tre kjennetegnene for slike tekster. Jeg vil også se på de intertekstuelle referansene som peker på andre dystopiske ungdomsbøker, før jeg vil avslutte med å se på det realistiske denne dystopiske romanen. Disse tre elementene sammen vil kunne si noe om hvordan en skremmende fremstilling av klimaendringer vil kunne tilføye enda et dannelsesaspekt for leseren.

3.9.1 Den giftige diskursen

Buells første punkt i en giftig diskurs er at det blir skildret et opprinnelig paradisi som har blitt ødelagt. I *Bouvetøya 2052* er det mye retrospeksjon tilbake til tidlig 2000-tallet. Denne retrospeksjonen mener jeg at er et tegn til leseren om at det fortsatt er mulig å gjøre endringer i dag, for å kunne unngå de tilstandene som blir beskrevet i romanen. Klimasituasjonen på begynnelsen av 2000-tallet blir ikke skildret som et paradisi i romanen, men for en leser kan dette likevel ses på som et ”paradisi”. Mennesker i dag er redde for hvordan morgendagens samfunn vil kunne utvikle seg, og som borger i et land som av FN har blitt kåret til verdens beste land å bo i, er en kanskje ekstra redd for å miste det en har i dag. Klimakatastrofen er allerede et faktum i romanen, og skylden blir lagt til de politiske valgene Norge gjennomførte på tidlig 2000-tallet. Ifølge Skåve (2017), er det de eldre som får ansvaret for hvordan verden har blitt i 2052, og det er de unge som må leve under de forholdene som ble lagt til grunn her. I denne romanen blir ikke paradiset tydelig skildret, men det bygges en bro mellom leserens tid og romanens tid ved at leseren vet hvordan det er å bo i en verden der klimaendringene enda ikke har truffet så hardt som det har i romanen. I 2052 har ”paradiset” blitt ødelagt på grunn av menneskeskapt klimaendring. Dette med det opprinnelige paradiset blir dermed en viktig brikke i det didaktiske perspektivet, da en som leser får inntrykket i romanen av at dagens levemåte vil ødelegge morgendagens samfunn.

Buells andre punkt i en giftig diskurs handler om at det ikke er mulig for menneskene i teksten å unnsnippe giften. I *Bouvetøya 2052* ser jeg på klimakrisen som giften, i den forstand at det er noe som er der til enhver tid, og det er umulig å unnsnippe. Når klimaendringene har kommet så langt som det har i romanen, så er det ikke mye menneskeheten kan gjøre med problemene. Romankarakterene kjenner klimaendringene på kroppen på flere måter.

Dei hadde gått inn til Eiriksvann for å fiske abbor, men i stedet landet fire stykk av den utryddingstrua ørreten. De hadde sluppet alle tilbake i vannet i et håp om at arten ville overleve. Dette var også en konsekvens av klimaendringene. Tenk deg ei fremtid der det ikkje er mogleg å fiske i marka. I det heile (Mæhle, 2015, s. 36).

Romanen presenterer 2052 med endringer både lokalt, som i eksempelet over, men også globalt, som at det har kommet mange klimaflyktninger til Norge, der afrikanerne er i flertall. Det at forfatteren velger å belyse klimaendringene både med lokale og globale eksempler gjør at en som leser får en forståelse av at dette gjelder hele verden, og at det ikke er et problem kun for Norge.

Det siste punktet Buell bruker for å omtale en giftig diskurs, er at makten i landet står i opposisjon mot miljøforkjemperne. I 2052 blir Norge styrt som et diktatur. Vi får vite at Norge i 2045 gikk inn i en allianse med Danmark og Skottland som de har kalt Oljetriangelet. Regjeringen klamrer seg til de siste restene av gammel oljemakt, og toppene innen olje og finans har kneblet alle satsinger på klimavennlig teknologi. Diktaturet Norge har gjort det straffbart å ytre seg til fordel for klimasaken offentlig. Det går rykter blant den norske befolkningen at klimaytrere vil få årelange dommer i fengsel i tillegg til å bli torturert. Regjeringen, med hjelp av finanstoppende, gir penger til Oslos fattigste; rusmisbrukere, pengehavarete og trygdetrengende. Slik får de fattige livsviktige tilskudd til privatøkonomien, mot at de stemmer på dagens regjering ved valget. Det gjør at regjeringen og oljeindustrien vinner de ”demokratiske valgene”, og slik beholder de maktposisjonen. De som utøver makten for politikerne, er trygghetspolitiet. Det er de som har ansvaret for å fengsle klimaaktivister. Vi får vite at Kina på den andre siden har blitt et åpent demokratisk samfunn, og at det der ikke er noen som slår ned på klimaaktivister, torturerer eller dreper klimaflyktninger. Norge er i 2052 på randen av borgerkrig, og kampen er i hovedsak mellom de som ønsker å tale klimasakens sak, og de som ønsker at oljeimperiet skal bestå. Kina fremstår på denne måten som det gode, de har valgt å ta klimaendringene på alvor, noe Norge ikke har gjort, da de nekter å gi avkall på oljepengenes goder. Skildringene av Norge og Kina på denne måten gir dagens oljepenger en bismak, og en som leser får følelsen av at Norge er et griskt land. Norge er i dag ett av verdens beste land og bo i, men romanen rokker ved sterke politiske spørsmål om hvordan Norge styres i dag, og hvordan Norge bør styres. Romanen gir slik et tydelig budskap om at penger kanskje ikke er alt, og det er viktigere at en setter klodens hensyn i sentrum.

En undersøkelse av Buells giftig diskurs begrep har vist hvordan romanen spiller på skremmende tanker. Om vi kort oppsummerer, så finner vi en klimaforandret fremtid, et ødelagt ”paradis”, makten er i opposisjon mot de klimavennlige, og til slutt og kanskje det viktigste; det finnes ingen måter eller steder i verden å unnsnippe det på. Dette har et viktig danningsaspekt, og viser at romanen gjør et forsøk på å skremme mennesker til å ta større hensyn til miljøet.

3.9.2 De skremmende intertekstuelle referansene

Nikolajeva (1998, s. 160–162) skriver at intertekstualitet har fått mye oppmerksomhet i de senere årene, dette innebærer elementer som parodi, litterære allusjoner, direkte sitat eller

indirekte henvisninger til tidligere tekster og forvrengninger av velkjente motiver. Hun skriver videre at i barnelitteraturen er poenget å bruke intertekstualiteten som en lesestrategi, og at forfatteren kan komme med denne henvisningen til leseren. I *Bouvetøya 2052* er det flere intertekstuelle forbindelser, og i starten av boken kan vi lese dette om realitykonseptet: ”Dei har bygd konseptet på bøker og filmar og realityprogram frå tidleg 2000-talet – det er det nye, det. Å lage realityar basert på gamle seriar som *Robinson* og *Energikampen...* - og *Dødslekene*” Mæhle, 2015, (s. 35). Alle de tre nevnte realityene baserer seg på kampen for tilværelsen, en betegnelse som også kan brukes om nettrealiteten som finner sted på Bouvetøya. Robinson er Daniel Defoes *Robinson Crusoe* fra 1718, som i de senere årene har blitt filmatisert, og blitt brukt som et realitykonsept. Hovedkonseptet er at personer havner på en øde øy, og må klare seg selv. Energikampen er et NRK-konsept der barn kjemper mot barn for å vinne heder og ære. Disse to intertekstuelle forbindelsene gjør at leseren får et innblikk i hva som venter deltakerne i nettrealiteten Bouvetøya 2052. Den fungerer også som en brobygging mellom leseren og 2052. Dette er viktig for at leseren skal kunne leve seg inn i fiksjonen, i Rolands situasjon og hans dannelsesforløp. Realitykonseptet Bouvetøya 2052 blir mer skremmende ved å sammenligne med triologien *The Hunger Games*. En kan gå ut ifra at de fleste ungdomslesere har et forhold til nettopp *The Hunger Games*, da bøkene til Suzanne Collins, i følge Gyldendal, er solgt i 87 millioner eksemplarer på verdensbasis, i tillegg til at bøkene har blitt filmatisert med stor suksess. *Bouvetøya 2052* får en skremmende effekt, når en får vite at det skal være likt som konseptet *The Hunger games*. Senere i boken får vi vite at de to ungdommene med minst poeng etter hver dag i realitykonseptet på kjempe på liv og død i en tvekamp med bare knyttnevene. Dette er også intertekstuel forbundet med *The Hungergames* der barna må drepe hverandre, eller bli drept selv, og vinneren er den som står igjen til slutt.

Nikolajeva (1998) skriver at intertekstualitet også kan gjelde åpne eller implisitte henvisninger til andre barnelitterære tekster. Et eksempel på dette i romanen er: ”Så Bouvetøya 2052 er berre ein kopi av andre kopiar? Alt er kopiar av kopiar. (Mæhle, 2015, s. 35)”. Setningen kan vi se på som intertekstuel forbundet med Johan Harstads *Darlah – 172 timer på månen* (2010). I denne romanen blir tre ungdommer plukket ut til å delta i et TV-konsept for å reparere omdømmet til NASA. Ungdommene vil ikke reise, men de voksne overstyrer barnas ønsker. I romanen møter vi onde dobbeltgjengere som er fullstendige kopier av de menneskene de møter. Dobbeltgjengerne klarer å komme seg til jordkloden, og i slutten av boken kan vi lese at disse er med på å gjøre ende på verden slik vi kjenner den i dag. Det er

flere måter vi finner en intertekstuell forbindelse mellom *Bouvetøya 2052* og *Darlah – 172 timer på månen* (2010). For det første er det realitykonseptet som Roland sier at er en kopi av andre realityprogrammer jf. sitatet ovenfor. Det er også en intertekstuell forbindelse på slutten av boken, der Roland er i en forhåndsprogrammert stimuli, der alt han ser er kopier av den virkelige verdenen. ”Og orda surra og gjekk inni hovudet, på repeat. Alt er kopiar av kopiar. Akkurat. Slik var det. Og den grufulle innsikta pipla sakte ned i han: Dette, det han opplevde akkurat no, det var ikkje verkeleg” (Mæhle, 2015, s. 311). Det menneskeskapte teknologiske framskrittet stimuli og hologram blir på denne måten en varsku til leseren. Den implisitte intertekstuelle forbindelsen til *Darlah – 172 timer på månen* (2010) som viser en avslutning der verdens ende er nær på grunn av de menneskelige kopiene gjør at vi stiller spørsmål ved teknologien. Dette er også didaktisk interessant ettersom forskning viser at flere ungdommer tror at klimaendringene i verden kan stanse opp på grunn av teknologiske fremskritt. Denne intertekstuelle referansen gjør at leseren kan få et dystopisk innblikk også på teknologien.

Om leseren har kjennskap til de intertekstuelle referansene som jeg har nevnt ovenfor kan dette gjøre *Bouvetøya 2052* til en enda mørkere historie for leseren. Jeg vil spesielt trekke frem igjen referansen til *Dødslekene* som kommer tidlig i romanen. Denne referansen er et frampek mot de utfordringene ungdommene står ovenfor i nettrealiteten, der de må kjempe mot hverandre på godt og ondt. I *Dødslekene* overlever hovedpersonene, det samme er tilfellet i *Bouvetøya 2052*. Uansett om leseren har kjennskap til *Dødslekene* fra før eller ei, kan leseren trekke en slutning om at i slike fortellinger er det vanlig at helten overlever, og at det kan gå bra til slutt. På den andre siden, om leseren kjenner til *Darlah – 172 timer på månen*, så vet de at den historien ikke ender godt. På samme måte som at fremtiden for en klimavennlig verden ikke ser veldig lys ut på slutten av romanen.

3.9.3 Romanens skremmende realistiske budskap

Skåve (2017, s. 100) skriver: ”I svenska ungdomsdystopier är ett realistiskt anslag det absolut vanligaste. Även om det är en tänkt framtid som skildras väljer författarna oftast att utgå från välbekanta förutsättningar och skapa fiktiva världar som är en tydlig förlängning av den nutida verklighet”. Det mest skremmende med *Bouvetøya 2052* er realismen i klimaendringene. I leserens virkelighet er det mange medieoppslag som omhandler nettopp hvordan en klimaforandret fremtid kan se ut, som for eksempel hvilke konsekvenser det kan skape når temperaturen på jordkloden stiger. Jamfør Skåve (2017) så kan vi se i denne romanen at Mæhle har tatt med seg dagens medieoppslag inn i romanen og gjort dem om til

en realitet. Jeg tenker da på at i romanen så har temperaturen på jordkloden økt, og dette har ført til at klimaflyktninger flykter til Norge. Polene har smeltet, artsmangfoldet er redusert og det biologiske mangfoldet er svekket. Slik bygger også den skremmende realismen i romanen en bro til leserens virkelighet, og dette har også dermed en danningsfunksjon. Når en som leser føler at denne skremmende historien kan bli sann, gjør dette kanskje noe med motivasjonen for å gjøre klimavennlige tiltak.

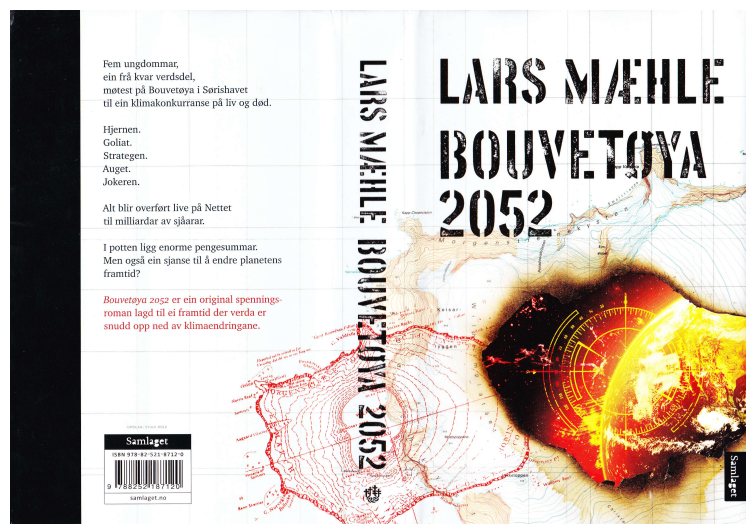
Skåve (2017, s. 107) skriver at til tross for dystopien så finnes det et håp om en bedre framtid. *Bouvetøya 2052* har et tydelig budskap til ungdomsleseren om at nettopp fremtiden krever at en handler nå, og ikke venter til 2050-tallet for å gjennomføre de miljøsynene en bør ta. En skildring av fremtiden blir på denne måten også en skildring av fortiden og opprinnelsen (Skåve, 2017, s.107) som i *Bouvetøya 2052* der en ser i retrospekt tilbake på det som kunne ha blitt gjort, som ikke ble gjort og slik speiler fremtiden. Hovedformålet med miljøtekster mener Bradford, Mallan, Stephens & McCallum (2008, s. 90) at handler om å forme holdninger ved å kontrastere utopiske og dystopiske muligheter. I *Bouvetøya 2052* er det i hovedsak en dystopisk verden som blir skildret, men historien er lagt frem i tid og derfor får en følelsen av at det fortsatt ikke er for sent å handle. Men det er også et tydelig budskap om at hvis en ikke gjør endringer i dag, kan fremtiden se langt mer dystopisk ut enn vi ønsker.

I dette kapittelet i undersøkelsen har jeg belyst hvordan romanen fremmer en skremmende framstilling av klimaendringene. Dette har kommet til syne gjennom å se på romanen i lys av begrepet giftig diskurs, de intertekstuelle referansene og hvordan budskapet er realistisk i seg selv. En analyse av disse tre komponentene har vist seg å ha et tydelig danningsaspekt på flere plan. For det første så kan man lese romanen slik at den gjør et forsøk på å skremme mennesker til å aktivt arbeide for å ta større miljøsyn i hverdagen, både med tanke på de dystopiske trekkene som romanen har, men også med bakgrunn i de intertekstuelle referansene. En får også en realitetssjekk i romanen, ved at en får et bilde av en klimaforandret fremtid der alle dystre spådommer i faktiske medier har inntruffet.

3.10 Et danningspotensial i romanens paratekster

Parateksten er ifølge Nina Goga i boken *Kart i barnelitteraturen* (2015) med på å kontekstualisere og skape forventninger hos leseren. Paratekst er en betegnelse som brukes om det som er utenpå selve fortellingen. Her inngår tittel, opplysninger om forfatter, forside og bakside, innsideperm, forord og etterord, osv. (Nikolajeva, 1998, s. 162). Goga (2015) forstår paratekstbegrepet med bakgrunn i Gèrard Genettes bok *Paratexts* (1997), og skriver at selv om hans forskning ikke implementerer et barnelitterært studium, er hans definisjon, eksempler og analytiske tilnæringsmåter produktivt å bruke, da en ser på de paratekstuelle elementene i barnelitteraturen. Goga (2015, s. 8) skriver: ”Med begrepet paratekst forstår Genette de litterære og typografiske konvensjonene som formidler mellom forleggeriets verden og den litterære verden”. Videre skriver Goga (2015) at parateksten er med på å skape forventninger hos leseren, og plasserer romanen i en kontekst som leseren kan forholde seg til i den videre lesingen. Ingeborg Mjør (2010) skriver at parateksten representerer strategier for å kunne sikre teksten den beste mottakelsen, og at den har meningsbærende funksjoner. Mjør (2010, s. 1) skriver videre: ”Parateksten kan vera eit minimalistisk tekstelement med stor makt over korleis ein tekst blir lesen”. Ut ifra ideen om paratekster som en inngang til romanen, og hvordan paratekstene kan ha makt over hvordan vi leser en tekst, mener jeg det er interessant å se på paratekstene til *Bouvetøya 2052*.

Ingeborg Mjør (2010) henvender seg til Ulla Rhedin (2001, s. 147) som kaller framsideanslaget for narrasjonens ”upptakt”. Som leser skriver Mjør (2010) at en kan forvente at framsiden har en funksjon og at den er representativ for fortellingen som skal komme, med tanke på karakter, situasjon, sted og konflikt. Bokens omslag er

laget av Stian Hole, og omslaget har flere interessante elementer. Om vi først ser på tekstene på omslaget, så finner vi på forsiden, forfatterens navn og bokens tittel, *Bouvetøya 2052*. Dette er det Nikolajeva (1998, s. 164) kaller en geografisk tittel, og hun omtaler slike type titler som: ”[...] de som syftar på en specifik plats som är av betydelse för handlingen”. Tittelen i romanen viser til navnet på nettrealiteten og Bouvetøya, der store deler av

handlingen finner sted. Bouvetøya er et faktisk sted, en norsk vulkanøy i Sørishavet. På norsk polarinstitutt sin hjemmeside kan vi lese at øya regnes som verdens mest isolerte øy og at cirka 95 % av øya er dekket av is (norsk polarinstitutt, 2016).

Skriftfonten har et trykt preg, og dette kan gi assosiasjoner til ”dog tags”, et identifikasjonsmerke en får utdelt i militæret. Dette kan være en henvisning til de barna som blir plukket ut til å delta i nettrealiteten. At de er brikker i et spill som styres av de som har makt – de voksne. Baksiden av omslaget har en verbalspråklig innholdspresentasjon der hovedkarakterene og konflikten blir kort oppsummert. I tillegg blir vi opplyst om at det er en original spenningsroman, lagt til en klimaforandret framtid, noe som også gjenspeiles i bokens tittel. Mjør (2010) skriver: ”Anslaget skal gjera lesaren interessert i å gå vidare og etablerer tekstband til seinare scener. Når ein lesar, barn eller vaksen, midtvegs i lesinga ønskjer å ta ein ny kikk på omslagsbildet vil det ofte handla om at ein erfarer slike band mellom tekst og paratekst” (s. 5). Omslaget til denne romanen fungerer på denne måten fordi det er miljø- og klimakrise som er temaet. I fortellingen kan vi flere steder lese at jordkloden blir varmere, ved et blikk på bokens omslag vil en slik få en bekreftelse av det en leser, og slik skapes det et tekstbånd mellom tekst og paratekster i romanen.

Om vi bretter ut omslaget, ser vi at det utgjør et helhetlig design. På forsiden av omslaget er det mest iøynefallende et fotografi av en varm jordklode som gløder med et fargespill av rødt og gult. Det ser ut som at kartet brenner, noe som viser oss at det er veldig varmt og kan peke tilbake på en klimaforandret jordklode. I bakgrunn finner vi verdensrommet, og i forgrunn et kompass. Mjør (2010, s. 5) skriver at fotografi ofte blir brukt for å kommunisere dokumentarisme. Fotografiet kan slik sett ha en sterk realisme-effekt, vi ”tror” på fotografi fordi det har dokumentarisk funksjon. I denne parateksten fungerer dette fotografiet som et tydelig frampek på hvilke utfordringer menneskeheten står ovenfor i romanen, men også i den reelle verden. I tillegg fungerer fotografiet som en understreking av at det som skjer i denne boken kan bli sant. Kompass er et kartografisk symbol, og kan være plassert der av flere grunner. Det viser blant annet til at en skal på en reise til et nytt sted, og slik trenger å orientere seg, men det kan også være en pekepinn på at en må stake ut en ny kurs i henhold til klimaspørsmålet. Med tanke på at dette er en roman skrevet med ungdom som målgruppe tenker jeg også at kompasset kan representere et danningsaspekt, og være et bilde på at man er på en reise mot voksenlivet.

Et annet paratekstuelte virkemiddel vi finner er kart, plassert både på bokens omslag, og i innsidepermene. I bakgrunnen av fotografiet på omslaget finner vi et topografisk kart over Bouvetøya, med høydekurver og stedsanvisninger på norsk. I tillegg finner vi nok et kart over Bouvetøya, tegnet inn med rød strek og med engelske stedsnavn, også dette med høydekurver. Det at vi finner to utsnitt av samme kart med forskjellige språk viser til det globale aspektet i denne fortellingen. Det er ikke bare i Norge at klimautfordringene er store, dette er et globalt problem. Det at kartene på omslagspermen er inntegnet med høydekurver gir kartet et vitenskapelig preg, og dette må ses i sammenheng med bokens dannelsesperspektiv. Det viser til romanens ønske om å formidle et budskap som er reelt og forankret i klimautfordringene. Om en ser på høydekurvene i kartet får vi også et inntrykk av det ekstreme, for her er det veldig bratt, og det ser ut som at det er flere farlige stup. Slik har det også en funksjon som miljøskildring ved å skissere opp et landskap som er skapt for spenning og fare. Hele omslaget er rutet opp, men vi finner ingen informasjon om målestokk.

På innsidepermen, både foran og bak, finner vi to identiske kart med lengde- og breddegrader. Vi får oppgitt kartets målestokk, stedsnavn langs kystlinjen og oversikt over de tre høyeste punktene på øya. Dette kan omtales som det Goga (2010) kaller et matematisk korrekt topografisk kart. Goga (2010) skriver: "Kart med rutenett og målestokk kan gi inntrykk av et regulert og kontrollert landskap" (s.11). I romanen er nettrealiteten lagt til denne øya, og den er kontrollert av Wu Lo, hjernen bak realiteten. Disse kartenes funksjon kan på den ene siden fungere som en avspeiling av historien, hvordan voksne kontrollerer barna som befinner seg på øya. På den andre siden kan også kartet brukes som et oppslagsverk for leseren, og Goga (2010 s. 9) skriver at de kan være til hjelp for leseren når de skal orientere seg i teksten i tillegg til å motivere til aktiv og strategisk lesing. Det at kartene er helt identiske, både foran og bak, gjør at en kan nå den samme informasjon fra den enden av boka en til hver tid er i nærheten av.

Kartene har en viktig funksjon med tanke på det realistiske aspektet. Både på omslaget og i innsidepermene er det matematisk korrekte topografiske kart over Bouvetøya, en øy som faktisk finnes. Dette gjør at boken får mer troverdighet. De reelle kartene er med på å underbygge også dannelsesaspektet i denne romanen. Forfatteren vil at vi skal ta klimaendringene på alvor, og dette underbygges med den reelle kartbruken.

En del av parateksten er også etterord. Denne romanens etterord består av en takk til vitenskapsmenn, kilder, videre anbefalt lesing og norske nettsider om klima og miljø. I denne

delen av romanen skriver forfatteren at han fikk ideen til boka ved å se et dokumentarprogram, og han takker den norske økonomen Jørgen Randers, og presenterer ham som medforfatter av boka. Om Randers kan vi lese at han har forsket på miljø- og klimaproblematikken. I tillegg til å nevne Randers, skriver Mæhle at han har brukt andre forskeres visjoner om hvordan verden vil se ut med tanke på sentrale klima- og samfunnsområder i 2052. Mæhle trekker også frem Bjørn Kraft ved havforskningsinstituttet, for bidrag til å skildre klimaet på Bouvetøya. Disse menneskene Mæhle har valgt å legge vekt på i etterordet, er med på å gi boken en faglig tyngde som igjen er med på å understreke bokens budskap. Det gir leseren en forståelse av at det de leser ikke bare er en fantasi, men noe som forskere mener at faktisk vil skje. Klimaendringene vil gi fatale konsekvenser om vi ikke gjør endringer nå, og det er ikke bare fortellingen i boken som formidler dette, men også etterordet. Mæhles måte å takke viktige bidragsytere i boken er med på å fortelle leseren at forfatteren mener alvor. For en leser gjør dette at budskapet i fortellingen blir mer sant. Etterordet gir boken, som er en fiktiv framtidsversjon, et realistisk preg og styrker troverdigheten til historien.

I tillegg til å takke forskere, har Mæhle også valgt å ha et eget etterord som han kaller anbefalt lesing. Her starter han med å skrive: ”Har du lyst til å vite meir om klimaendringar?” (Mæhle, 2015, s. 321). Videre ramser han opp FNs klimapanelers femte hovedrapport, hvilke søkeord en bør bruke på internett, bøker som tar for seg Norges klimapolitikk, og andre bøker som tar for seg hva som vil skje om temperaturen fortsetter å øke på jordkloden. Mæhle avslutter etterordet med å skrive om norske nettsider om klima og miljø hvor han ramser opp internettsider der en kan lese om fornybar energi. På denne måten inviterer forfatteren til å aktivt lese seg opp på miljø- og klimakrise, og ta grep for å selv kunne bli en økoborger.

Etterordet understreker virkeligheten i boka, dette er en effekt som slikt dokumentarisk materiale har. Vi vet at vi leser en fiktiv historie, men når det dokumentariske kommer inn så viser forfatteren også at romanen refererer til de reelle klimaendringene som verden står overfor.

For å oppsummere paratekstenes funksjon i denne boken så har den et tydelig danningspotensial med tanke på å oppfordre leseren til å ta et aktivt valg om å selv bli en økoborger. Paratekstene er med på å belyse handling og tema, og de er med på å skape troverdighet til fortellingens innhold. Dette blir understreket med fotografi, kartene på omslaget og innsidepermen. I tillegg til etterordet der vi kan lese om forskere som støtter hans

klimabudskap, og oppfordringen til leseren om å selv ta tak ved å lese seg opp på ulike nettsider. Etterordet gir slik rom for ettertanke hos leseren. Ved at forfatteren velger å gi leseren kanaler der de kan ”fortsette” lesingen om klimaendringer, understreker dette romanens tematikk og dannelsespotensial.

4 Drøfting

Innledningsvis presenterer jeg følgende problemstilling: Hvordan blir miljø- og klimakrise framstilt i Lars Mæhles *Bouvetøya 2052*, og hvilket danningspotensial finner vi i romanen? Her valgte jeg også å konkretisere problemstillingen ytterligere med to forskningsspørsmål: (1) *Hvilke litterære virkemidler benyttes for å framstille miljø- og klimakrise i Bouvetøya 2052?* (2) *På hvilken måte inviteres leseren til å reflektere og tenke omkring miljø- og klimakrise?* Jeg vil i denne drøftingsdelen besvare disse forskningsspørsmålene ved å oppsummere og drøfte dem i lys av relevant teori. Jeg har også valgt å trekke ut romanens danningspotensial som et eget delkapittel da dette gjennomsyrrer hele romanen.

4.1 Litterære virkemidler som benyttes for å fremstille miljø- og klimakrise

Miljø- og tidsskildringer

Romanens handling finner sted i en postapokalyptisk verden med dystopiske trekk. Dette gjenspeiles i romanens miljø- og tidsskildringer. Romanen legger handlingen til Oslo, Bouvetøya og Kina. Dette er tre kontrasterende steder som fremstiller miljø- og klimakrise på tre ulike måter. For å oppsummere og drøfte hvordan miljø- og tidsskildringene blir brukt for å fremstille miljø- og klimakrise har jeg valgt å benytte meg av Andersen (2014) sine forestillingsformer som han beskriver slik: ”jeg forstår en forestillingsform som en narrativ skabelon, der ligger til grunn for forestillingen” (Andersen, 2014, s. 108). De fem forestillingsformene han belyser er; det sosiale sammenbruddet, domfellelsen, konspirasjonen, den tapte villmark og sfæren. Jeg har valgt å benytte meg av tre av disse forestillingsformene; det sosiale sammenbruddet, den tapte villmark og sfæren.

Oslo kan beskrives som det sosiale sammenbrudd, slik Andersen (2014) omtaler det. Det sosiale sammenbruddet kommer til syne i fortellinger som viser et mellommenneskelig sammenbrudd, der ofte kriger, tap av menneskelig empati og sosial uro herjer (Andersen, 2014, s. 115-116). I Oslo ser vi hva klimaendringene har gjort med befolkningen. Klimaendringene har skapt splittelse, mennesker vender seg mot hverandre og det er en voldelig konflikt som pågår mellom klimavokterne og regjeringen. Brutalitet og egoisme har blant menneskene i Oslo blitt forsterket av klimaendringene og slik blir romanens miljø- og

tidsskildringer i Oslo et bilde på den elendigheten som miljø- og klimakrise kan føre med seg. Miljø- og klimakrise vises slik som en årsak-virkning i miljø- og tidsskildringene. På grunn av de menneskeskapte klimaendringene, har Norge gått fra å være et trygt land å bo i, til å bli det totalt motsatte.

På Bouvetøya er det villmarken og sterke naturkrefter som råder. Bouvetøya kan beskrives som det Andersen (2014) omtaler som Den tapte villmark. Om dette begrepet skriver han: ”Den globale oppvarming vil lede til et tab af de sidste vilde steder på kloden, hvilket vil medføre et menneskeligt tab, eftersom disse steder rummer en exceptionel skønhed samt en unik mulighed for meditativ fordybelse” (Andersen, 2014, s. 118). Ungdommene som befinner seg på Bouvetøya ser nok ikke på øya med denne beskrivelsen, men det er denne urørte og ville naturen som klimavokterne egentlig kjemper for. I romanen blir Bouvetøya et eksempel på den siste villmarken som også står i fare for å forsvinne på grunn av klimaendringene. Bouvetøya er et sted der naturen fortsatt råder, og det er ingen mennesker som klarer å bo permanent på øya på grunn av de sterke naturkreftene. Skildringene av hvordan naturen er tilstede på Bouvetøya, viser hvordan naturen herjer og råder. Slik blir Bouvetøya i romanen fremstilt som naturens fristed.

På slutten av romanen befinner hovedkarakteren seg i Kina. Vi får tidlig i romanen høre at Kina er et klimavennlig land som kjemper for en mer miljøvennlig verden. Roland får derimot aldri oppleve det ”ekte” Kina, fordi han er fanget i en stimuli. Slik kan vi si at Kina beskrives som det Andersen (2014) kaller sfæren: ”Menneskeheden vil via den globale oppvarming ødelægge den oprindelige biosfære i et sådan omfang, at den må skabe nye kunstige habitater for å overleve” (Andersen, 2014, s. 118-119). Konseptet stimuli som leseren blir dratt inn i, i Kina, viser dermed hvordan teknologi og en ny sosial organisering, kan benyttes for å konstruere en fiktiv verden i framtiden der en kan eliminere klimautfordringene. Slik viser miljøskildringene av Kina hvordan menneskene kan leve i teknologiens verden i framtiden, og på den måten slippe å ta hensyn til klimautfordringene, fordi utfordringene til miljø- og klimakrise kan elimineres i et teknologisk univers.

Andersen (2014) sine forestillingsformer viser hvordan de tre kontrasterende stedene Oslo, Bouvetøya og Kina presenterer ulike fremstillinger av miljø- og tidsskildringer i romanen. De representerer et sosialt sammenbrudd, tapt villmark og en verden med store teknologiske fremskritt. Slik representerer romanens miljøskildringer både det uhyggelige som klimaendringer kan føre med seg, men også at det kan finnes en teknologisk løsning. Om

denne teknologiske løsningen egentlig er en løsning på klimaendringene er det vel få mennesker som vil godta, men den setter uansett miljø- og klimakrisens holdninger, verdier og problemer på spissen.

Fortellerperspektiv

Et annet litterært virkemiddel jeg har belyst i analysedelen er fortellerperspektivet. Historien fortelles med en tredjepersonsforteller, og det er gjennom dialog og indre monologer at handlingen drives fremover. Fokaliseringsobjektene er Grol og Roland. Grol er på skipet ”Hanse Explorer” som seiler rundt Bouvetøya, og han vet ikke hvilke utfordringer deltakerne står ovenfor på øya. Grol er voksen, og bilde av at han går rundt øya kan knyttes til det å gå rundt klimaproblematikken og ikke ta tak i de utfordringene verden står ovenfor. Roland er romanens hovedperson og er i sentrum av hovedhandlingen. Gjennom dialog og indre monologer opplever leseren det samme som Roland, og innbys dermed til å ta del i hvordan det er å leve i en klimaendret framtid. Roland bruker et ungdomsspråk som føles autentisk for leseren (Slettan, 2014, s. 31). Gjennom Roland får leseren slik førstehåndsinformasjon om hvordan det er å leve i en klimaendret verden, og ved å bruke det autentiske ungdomsspråket får leseren tiltro til Roland sitt engasjement til klimasaken. Slik er fortellerperspektivet en viktig brikke i å legitimere handlingen og bekjempelsen av klimaendringer for ungdommer.

Fortellerperspektivet kan også ses på som problematisk. Vi ser miljø- og klimakrisen i romanen fra én persons synsvinkel, da leseren ikke får noen innsikt i klimakrisen gjennom Grol. Slik får leseren innsnevret innsikt. Vi vet dermed ikke hva de andre partene egentlig tenker om miljø- og klimakrisen. Oljetriangelet og den norske regjeringen blir fremstilt som de onde i teksten, fordi de vil fortsette å hegne om gammel oljemakt som er en motsetning til det hovedkarakteren Roland kjemper for. Det at vi aldri får noe innsyn til i innsiden av regjeringen, gjør at vi heller ikke får vite flere grunner til at de for eksempel ikke ønsker å ta imot klimaflyktninger. Slik frastjeler dette fortellerperspektivet leseren muligheten til å reflektere selv og til å velge parti. Fortellerperspektiver gir slik tydelige føringer for hvordan leseren skal forstå miljø- og klimakrise. Samtidig som dette frarøver leseren en mulighet å velge side, kan vi også si at dette er greit. Om vi ser til den overordnede delen av læreplanen, så legger dette noen føringer på hvilke verdier og holdninger vi ønsker at elevene skal tilegne seg om miljø- og klimakrise. Når vi vet hvilke utfordringer verden står ovenfor, så kan dette kanskje forsvare det ensidige fortellerperspektivet i romanen.

Spenningsmomenter og konflikter

Spenningene og konfliktene i romanen er også en del av de litterære virkemidlene. De fleste spenningsstoppene i romanen er på en eller annen måte knyttet til miljø- og klimakrisen. Eksempler på dette er klimamøtet på Youngstorget der Roland får vite at han er jokeren i nettrealiteten, de to tvekampene Roland må igjennom på Bouvetøya, og kampen om å komme seg bort fra Bouvetøya fordi det blåser opp til storm. Disse tre er alle eksempler på spenningsstopper i romanen som belyser miljø- og klimakrise. Konfliktene rommer også en implementering av miljø- og klimakrise, både på individ- og samfunnsnivå.

Et perspektiv som jeg vil belyse her i drøftingen er spenningen knyttet til romanens åpne avslutning. Denne åpne slutten inviterer, slik jeg ser det, til drøfting av to mulige avslutninger, en optimistisk og en pessimistisk. Den optimistiske avslutningen består av at Roland blir reddet fra Wu Los stimuli, og at han sammen med de andre klimaaktivistene tar opp kampen mot den norske regjeringen og de andre medlemmene av Oljetriangelet. Slik kan menneskeheten forhindre at miljø- og klimakrisen skal eskalere slik vi får det forespeilet i ungdommenes klimarapport og i romanen generelt. Den pessimistiske avslutningen er knyttet til verdens tragiske videre skjebne. Slik romanen har beskrevet det sammensatte forholdet mellom natur og kultur, hadde det kanskje vært naturlig å tenke seg en avslutning der klimaendringene fortsatte å eskalere, i tråd med den dystopiske sjangeren. Professor i pedagogikk Michael Nagel (2005) viser til at håp for framtiden er viktig for å unngå det han kaller ”lært håpløshet”, som kan oppstå når barn og unge hører om hvor vanskelig og umulig alt vil være i framtiden. Birkeland (2016, s. 10) skriver at i et spenningsmoment med to ulike avslutninger ligger det store muligheter til å alarmere, bevisstgjøre og aktivere leseren med tanke på de etiske spørsmålene som reises i en roman. Med tanke på at denne romanen er skrevet med ungdom som målgruppe og lagt til en klimaforandret framtid, er det kanskje heller ikke så rart at slutten er åpen. Som Garrard (2012) skriver, så fungerer apokalypse som dannende, kun hvis en kan skimte et fremtidshåp for planeten.

4.2 Leserens innbydelse til refleksjon og tanker omkring miljø- og klimakrise

Som Buell (1995) skriver, er en miljøtekst en tekst som er orientert mot klima og miljø. Tidligere i teksten presenterte jeg Buells (1995, s. 7-8) fire kriterier for en miljøtekst som i korte trekk handler om at naturen og mennesket er to likeverdige faktorer i verden, og at det er naturen som er det viktigste elementet i teksten. En analyse av romanen som miljøtekst har bidratt til at jeg kan si noe om hvordan miljø- og klimakrise blir framstilt i romanen, fordi Buell (1995) setter miljøtekstbegrepet i et system. I undersøkelsen har jeg sett at naturen i teksten er med på å drive hele romanens handling fremover, og slik er Buell (1995, s. 7-8) sitt første kriterium for en miljøtekst oppfylt, altså naturen er tilstede som noe mer enn et bakteppe for handlingen. I undersøkelsen fant jeg at moralen i teksten er at mennesket og naturen må være jevnstilte, altså er Buells andre kriterium for en miljøtekst oppfylt ved at mennesket ikke har noen verdimeessig forrang i forhold til andre levende vesen. Det tredje kriteriet som implementerer at en del av tekstens etiske horisont handler om at mennesket er ansvarlig for miljøet, blir også oppfylt gjennom at det er politikerne på 2000-tallet som får ansvaret for klimaet i 2052. Også Buells fjerde kriterium som omhandler en forståelse av at det fysiske miljøet må fremstilles som en prosess. Blir også oppfylt ved at en ser hvordan miljøet- og klimakrisen har utviklet seg fra tidlig 2000-tallet og frem til 2052. Slik er alle kriteriene oppfylt og romanen er en miljøtekst. Buell (1995) skriver at en miljøtekst er utgangspunktet for å kunne innby leseren til refleksjon og tanker omkring miljø- og klimakrise. *Bouvetøya 2052* som en miljøtekst inviterer spesielt til refleksjon og tanker rundt årsaken til at klimaendringene har kommet så langt når vi skriver år 2052. I romanen får menneskenes klimautslipp og politikernes handling av klimavoter på tidlig 2000-tall en stor skyld. Dette kan på den ene siden være med på å bevisstgjøre dagens ungdommer ved at de skjønner at de må ta et større miljømessig ansvar for naturen, men også engasjere seg i klimasaken offentlig og kanskje se til politikken som en måte å kunne gjøre endringer på et nasjonalt nivå. På den andre siden kan også romanen innby til at leserne får skyldfølelse for hvordan de lever i dag, og at de blir redde for at måten de lever på kan føre til at de er med på å skape miljø- og klimakrise i fremtiden.

Vi har i undersøkelsen sett at TV-ens formidling av miljø- og klimakrise kan være med på å distansere tv-seerne fra klimakrisen i verden. Vi ser også at TV-seerne blir distansert fra det ungdommene opplever på *Bouvetøya*, og at det er ingen voksne som tar til motmæle og

hindrer deltakelsen i nettrealiteten som foregår på liv og død. Slik er TV-en med på å utsette de virkelige konsekvensene av verdens katastrofer, jamfør Mørk (2014, s. 199). Dette innbyr slik til refleksjon og tanker rundt mediens rolle i formidlingen av miljø- og klimakrise i dag, i den reelle verden. TV er et apparat mange folk har i sine egne stuer, og for mange er dette en forlengelse av verden, ved at en her får mulighet til å oppleve hvordan andre har det og sette seg inn i nyhetsbildet og dagsaktuelle programmer. Mange ser på TV daglig, og kanskje dette gjør at det blir hverdagslig å se katastrofer og at det derfor blir slik at en ikke bryr seg like mye som en burde gjøre. Slik jeg ser det godtar vi mer i TV-underholdningens verden i dag enn hva en gjorde for bare 10 år siden. I dag er det sex, banning og sjikanering av andre mennesker i de beste sendetider. Når slik type underholdning kommer innimellom dokumentarer som belyser miljø- og klimakrise kan en stille seg spørsmål om også disse fungerer som en underholdning, og om det egentlig har en effekt på seeren.

Det er interessant å se hvilke holdninger som ligger i romanen for å kunne si noe om hvilken innbydelse disse har til refleksjon. Jeg har avslørt antroposentriske holdninger og disse kommer til uttrykk på flere måter i nettrealitetskonseptet gjennom; oppgavene, rapportene og juryens tilbakemelding til deltakerne. Undersøkelsen viser at ungdommene foreslår drastiske løsninger på oppgavene de får utdelt i nettrealiteten. Løsningene deres vil være klimavennlige for planeten, men juryen svarer med at dette ikke vil fungere, fordi det vil gå utover folks levestandard. Oppgavene, rapportene og tilbakemeldingene fra juryen viser at miljø- og klimakrise-problematikken i romanen i stor grad er satt opp mot menneskenes behov, og at det ikke er et fokus på å redde naturen. Bjørg Oddrun Hallås, Marianne Presthus Heggen, Hege Emma Rimmereide og Ture Schwebs (2017) skriver at det er gode grunner til at en skal avsløre de antroposentriske holdningene i bøker skrevet med barn og ungdom som målgruppe. De hevder at en økokritisk innfallsvinkel er nødvendig for å møte de store klima- og miljøutfordringene som en står ovenfor i dag og at synet på naturen som formidles til barn og unge derfor er en viktig faktor. Det er ikke bare i oppgavene, rapportene og tilbakemeldingene at vi finner det antroposentriske synet. Nettrealitets slagord er: ”Klimarapporten som vil redde verda”. Dette er i utgangspunktet et økosentrisk syn, men som vi har sett i analysen kunne slagordet like gjerne vært ”Klimarapporten som vil redde menneskeheten”. Gjennom hele boka blir det antroposentriske synet satt opp mot det økosentriske, men det kommer spesielt til syne i oppgavene, rapportene og i tilbakemeldingene fra juryen. Slik gir det antroposentriske synet rom for refleksjon og tanker.

Miljø- og klimakrise blir i romanen formidlet på en dyster måte. Ved å undersøke romanen med Buells tre kjennemerker for giftig diskurs, har jeg sett på tre ulike måter å beskrive det skremmende ved framstillingen av miljø- og klimakrise. Det at fortellingen viser en klimadyster fremtid der klimakrisen er et faktum, og noe som romankarakterene ikke kan unnsnippe, kan fremstå som skremmende for leseren. Det kommer også frem i romanen at dette er noe som skjer både lokalt og globalt, og slik er det ingen steder å unnsnippe klimakrisen, kanskje bortsett fra Bouvetøya, men der er leveforholdene for mennesker veldig vanskelige og det er vel nærliggende å tro at klimaendringene vil inntreffe her også snart. Klimakrisens dystre side blir forsterket ved bruk av intertekstuelle referanser til andre dystre ungdomsromaner. I tillegg til det realistiske budskapet som romanen presenterer, så fungerer retrospeksjonen som en bro fra leserens verden til fortellingen, da dagens dystre medieoppslag har blitt en realitet i romanens handling. Slik kan leseren forstå miljø- og klimakrise som at det ikke finnes noe håp for fremtiden. I innledningen presenterte jeg økokritikken med nære bånd til andre vitenskapelige retninger. Samfunnsforskeren Per Espen Stoknes (2014) skriver at dommedagsprofetier fungerer for å fange vår oppmerksomhet, men at det er dårlig egnet for å motivere oss til et personlig og bærekraftig miljøengasjement over tid. På bakgrunn av Stoknes sin påstand vil jeg si at romanen balanserer litt på en knivsegg. På den ene siden finner vi at romanen skal virke realistisk for å vekke tanker hos den unge leseren. På den andre siden har vi her også en "fallgrube" som kan hindre engasjement fordi det dystre, apokalyptiske budskapet kan svartmale hele framtidsbildet. Jeg tenker derfor at en roman som *Bouvetøya 2052*, er ekstra viktig å trekke inn i klasserommet slik at en sammen kan reflektere og tenke omkring miljø- og klimakrise.

Parateksten i romanen er interessant fordi den er leserens første møte med historien, og i analysekapittelet har jeg sett på paratekstenes betydning for hvordan den kan fungere som en inngang til romanen (Mjør, 2010). I *Bouvetøya 2052* har paratekstene en særlig viktig funksjon fordi den skaper interesse, nysgjerrighet og den har et realistisk preg. Kartene og fotografiet skaper en forventning hos leseren om at romanen dokumenterer noe sant (Goga, 2015; Mjør, 2010). Forfatterens etterord er også realistisk ved at han viser til reelle vitenskapsfolk og nettsider. Parateksten blir dermed en viktig del i det didaktiske perspektivet, fordi den bygger en bro mellom leserens verden og romanens univers. Slik inviteres leseren til å reflektere og tenke omkring miljø- og klimakrise på to nivåer, både i romanen men også i deres egen verden.

4.3 Danningsperspektivet

Slik jeg har vært inne på i innledningen, teoridelen og senere i analysen, så har økokritikk et didaktisk aspekt ved at det økokritiske feltet ser på forholdet mellom mennesker og natur. I tillegg har jeg i undersøkelsen sett at leseren inviteres til å reflektere og tenke omkring miljø- og klimakrise. Innenfor økokritikken er et spesielt viktig aspekt i nyere tid hvordan mennesker kan ta vare på naturen på en best mulig måte, med tanke på de klimaendringene verden står ovenfor. Det didaktiske aspektet ligger dermed i hvordan en ved hjelp av skjønnlitteratur kan utvikle økoborgere som ønsker å ta ansvar for naturen. Ved nærlesing av *Bouvetøya 2052*, har jeg flere steder skrevet om danningspotensialet til denne romanen. I dette kapitlet ønsker jeg å belyse hvordan danningspotensialet er i tråd med det Buell (1995) omtaler som en miljømessig forestillingsevne, som altså viser til at tekster kan gi kunnskap om at verden er i en miljøkrise og gir rom for refleksjon rundt de etiske spørsmålene en finner i klimalitteratur. Denne forestillingsevnen mener Buell (1995) er stor og relevant, og forplikter en som borger. Jeg vil også se hvordan bokens danningsaspekt spesielt er rettet inn mot ungdom som målgruppe, og jeg vil avslutte med å skrive om litteratursamtalen som et verktøy til å kunne tolke og bearbeide en slik type roman.

Bouvetøya 2052 er med på å utfordre de antroposentriske måtene å forstå natur på. Romanen utfordrer leseren ved å belyse natur som noe en ikke kan ta for gitt. Dette ser vi i romanen gjennom den store klimakrisen som karakterene kjenner på kroppen og opplever. Vi ser det også med klimaflyktingene som kommer til Norge, og at Norge er nær en borgerkrig på grunn av klimakonflikten. I tillegg setter Wu Lo opp en verdensomspennende nettrealitet for å forsøke å opplyse verdens befolkning om den klimakrisen de står ovenfor. Buell (1995) skriver at litteratur som utfordrer leseren ved å fremstille en verden som de ikke kjenner så godt til, kan brukes til å oppøve en miljømessig forestillingsevne. Hovedbudskapet i romanen er å oppfordre leseren til å gjøre endringer i dag, for å slippe at tilstandene skal eskalere til slik Mæhle beskriver det i 2052. Å belyse en klimaforandret fremtid der alt har gått galt, gjør at leseren sitter igjen med en usikkerhet om hvordan en skal kunne leve sammen i fremtiden. Dette kan også gjøre at en som leser tenker på hva som kan gjøres for å slippe disse tilstandene. Boken belyser de store bildene i framtiden, fra det globale til det lokale. Fra et eksempel i *Bouvetøya 2052* kan vi lese: "Snødekte fjell. Som om det var eit symbol på håpet for verda, ei påminning om at det framleis fanst snø og isbrear, at ikkje alt hadde smelta bort, slik som i Arktis og Antarktis og på Grønland" (Mæhle, 2015, s. 134). Denne skildringen av snøsmeltingen utfordrer leseren sitt etiske tankesett. Bildene som teksten gir, er med på å

endre den helhetlige måten å tenke liv på. Vi får en forståelse av at isen har blitt borte, i likhet med det artsmangfoldet som finnes på disse stedene i dag. De store endringene i verden som blir belyst i romanen, kan være med å trene opp en mer reflektert væremåte knyttet til menneskeskapt naturendringer, jf. Buell (1995).

Buell (1995) mener at apokalyptelitteratur kan føre til at mennesket tar større ansvar for naturen. Skildringene i *Bouvetøya 2052*, der polene smelter på grunn av høye temperaturer skapt av klimaendringer, kan ses på som dommedag for leseren. Buell (1995) mener at fantasien skal kunne komme miljøet til gode, og gjennom romanens handling og karakterenes handlinger får leseren ta et blikk inn i klimakrisen slik at vi blir på lag med naturen. Romanen gir oss også flere tilbakeblikk til tidlig 2000-tallet, og peker på de valgene som ble gjort da som har ført til de forholdene en kan lese om i romanen. Det er dette som i romanen gir menneskeheten en sjanse. De unge leserne får i romanen et indirekte budskap om at den livstilen de velger, er av betydning for miljøet og for fremtiden. Stoknes (2014) skriver om det han kaller klimaparakset: Selv om vi vet stadig mer om klimaproblemene så gjør vi lite med dem. Han presenterer fem bakenforliggende psykologiske grunner til at klimakommunikasjonen feiler, og en av disse grunnene handler om apokalyptens vinkling på klimaproblemene. Han mener at apokalypten fungerer for å fange oppmerksomheten, men at det er dårlig egnet for å motivere oss til et personlig, og bærekraftig engasjement over tid. I tillegg viser han til vinklinger som presenteres som at menneskene må ofre mye av de godene vi har vi hverdagen for å få bukt med klimaproblemene, og at dette er noe vi mennesker egentlig ikke er særlig interessert i.

Bouvetøya 2052 er lagt til en klimaforandret fremtid, der verden ser veldig annerledes ut sett i forhold til dagens verden. Skåve (2017, s. 107) skriver at i slike romaner: ”problematiseras relationen mellan människa, natur och kultur på ett sätt som också blir en spegel av samtidens stora frågor”. *Bouvetøya 2052* er en bok som har en undertekst som skjærer rett inn i dagens klimautfordringer, og det er en dystopisk økopessimisme som dominerer den klimaforandrede fremtiden. Leseren møter her et budskap om at den livstilen de velger, faktisk har betydning for miljøet og for framtiden. Dette budskapet er noe som har skapt, og som skaper et stort samfunnsengasjement. Mørk henvender seg til psykologen J. A. Appleyard (i Mørk, 2014, s. 206) som skriver at samfunnsengasjert litteratur passer utmerket for ungdomsleseren fordi den typiske ungdomsleseren søker meningen med livet. Mørk skriver: ”Den meningssøkende leseren er opptatt av å problematisere og reflektere over egen og andres situasjon” (Mørk,

2014, s. 206). *Bouvetøya 2052* legger opp til at ungdomsleseren må ta tak i klimautfordringene og starte å gjøre endringer i sin tilværelse.

Med bakgrunn i Stoknes sine påstander, kan det diskuteres hvor stor forskjell en slik type roman har for dannelsen og livsstilen til en ung leser, og det understreker viktigheten av at en ung leser får hjelp og støtte til å tolke en slik type skjønnlitteratur. I 2016 skrev Nina Goga en artikkel med tittelen ”Miljøbevissthet og språkbevissthet. Om ungdomsskoleelevers møte med klimalitteratur”. I denne artikkelen skriver hun om viktigheten av litteratursamtalen. Det er ikke sagt at en ungdomsleser vil kunne forstå og tolke de didaktiske aspektene ved miljøtekster på egen hånd. Goga (2016) skriver at skolen har en viktig rolle, for det er her elevene får mange av møtene og opplevelsene med litteratur. Hun skriver ”I denne litteraturlesingen ligger også et potensial til å skape tolkningsfellesskap der det er rom for at ulike stemmer (elevens, tekstens, lærerens) møte og forhandler om lese måter av teksten” (Goga, 2016, s.). En litteratursamtale kan lære elevene å lese og oppleve litteratur, i tillegg til å utvikle elevenes evne til å forstå en felles verden. En litteratursamtale om *Bouvetøya 2052* vil kunne hjelpe ungdomsleseren å forstå meningen med romanen, og å senere kunne takle andre lignende leseopplevelser. Det vil også være fint for en ungdomsleser å kunne bearbeide det en leser i denne romanen. Romanen setter eksistensielle spørsmål som hovedtema, og i en hverdag som mest sannsynlig er preget av identitetsutvikling, kan det være fint for ungdommer å snakke om det en har lest.

I disse dager holder kunnskapsløftet på å revideres, og i ’Overordnet del’ har klima og miljø fått en stor plass. Bøker som *Bouvetøya 2052* kan bidra i undervisningen ved at romanen rommer en forståelse av de grunnleggende dilemmaene i miljø- og klimakrise. Boken kan brukes som et utgangspunkt for konstruktive og bevisste samtaler som slik kan være med på å skape en bedre verden.

5 Avslutning

Målet med denne oppgaven var å undersøke hvordan miljø- og klimakrise blir framstilt i Lars Mæhles *Bouvetøya 2052*, og finne ut hvilket danningspotensiale vi finner i romanen. Utgangspunktet for undersøkelsen bunner i en interesse for å se hvilket bidrag skjønnlitteraturen kan ha for å få mennesker til å tenke mer økosentrisk og hvordan litteratur kan være med på å skape økoborgere.

De litterære virkemidlene som blir brukt for å framstille miljø- og klimakrise er altså miljø- og tidsskildringer, fortellerperspektiver og spenningsmomenter og ulike konflikter. Sammen utfyller de hverandre, og miljø- og klimakrise blir beskrevet og belyst på ulike måter gjennom de ulike virkemidlene. Miljø- og tidsskildringene viser hvordan romanen beskriver tre kontrasterende steder som belyser miljø- og klimakrise på tre ulike måter. En analyse av fortellerperspektivene viser oss hvordan det kan oppleves for ungdom å leve i en klimaforandret framtid, samtidig gir synsvinkelen et litt innsnevret syn på klimasaken ved at vi bare får belyst en persons tanker rundt miljø- og klimakrise. Spenningsmomentene og konfliktene viser at miljø- og klimakrise i hovedsak er årsaken til konfliktene, og at de fleste spenningsstoppene i romanen også er med bakgrunn i miljø- og klimakrise. Til sammen viser dette hvordan de litterære virkemidlene blir brukt for å fremstille miljø- og klimakrise i romanen.

Leseren blir invitert til å reflektere og tenke omkring miljø- og klimakrise. Ved å analysere romanen etter Buell sine fire kriterier for en miljøtekst kan jeg slå fast at romanen oppfyller alle kravene. Miljøtekster mener Buell (1995) at kan innby leseren til refleksjon og tanker omkring miljø- og klimakrise. Gjennom analysen av hans fire kriterier har vi sett at klimaendringene i romanen blir framstilt som en årsak-virkning, da skylden for klimaendringene i 2052 blir plassert i retrospeksjon til dagens tid. Dette mener jeg at gir en særlig invitasjon til leseren som må reflektere og tenke rundt egne klimautslipp. Forfatteren plasserer fem ungdommer på en avsidesliggende øy med en forventning om at de skal kjempe mot hverandre på liv og død, i beste sendetid, uten at noen voksne reagerer. Dette gjør at leseren blir invitert til å reflektere og tenke omkring TV-en sin rolle som medium i miljø- og klimakrise. Undersøkelsen viser også hvordan det antroposentriske synet blir formidlet i nettrealitets oppgaver, rapporter og i juryens tilbakemeldinger. Dette gir også rom for refleksjon og tanker hos leseren fordi disse handler om hvordan mennesker skal kunne leve i fremtiden på en best mulig måte, og implementerer ikke viktigheten av naturen. Paratekstene

gir uttrykk for å ville belyse realiteten i miljø- og klimakrisen. Refleksjon og tenkning rundt miljø- og klimakrise blir aktivert gjennom fotografier og kart som uttrykker at det som står i romanen er sant, og at om vi fortsetter klimautslippene som vi gjør i dag vil dette føre til tilstander i 2052 som blir belyst i romanen. En analyse av Buell sin giftige diskurs har vist at klimaendringene er globale, og at det ikke er mulighet for karakterene å unnsnippe klimaendringene. Dette inviterer til særlig skremmende refleksjoner og tanker hos leseren, og slik kan vi si at romanen forsøker å skremme leseren til å selv handle for en bedre verden. Disse elementene viser slik de ulike måtene leseren blir invitert til å reflektere og tenke omkring miljø- og klimakrise.

Teoridelen, analysen og drøftingen viser at det er et stort danningspotensial i denne romanen. Handlingen i *Bouvetøya 2052* blir presentert i en klimaforandret verden i krise, og dette gir i følge Buell (1995) rom for å utvikle en miljømessig forestillingsevne. Romanen gir rom for refleksjon rundt de etiske spørsmålene som hvordan vi skal leve sammen i en klimaforandret framtid og her ligger det et stort danningspotensial. Denne kunnskapen mener Buell (1995) at forplikter en som borger, og kan være med på å utvikle økoborgere som tar gode valg til det beste for naturen og jordkloden.

Når det gjelder videre undersøkelse av miljø- og klimakrise i ungdomsromaner, vil det være av interesse å gjennomføre en kvalitativ spørreundersøkelse der en intervjuer ungdommer for å selv høre hvordan de opplever å lese slik type litteratur. Goga (2016) presenterer en lignende undersøkelse i artikkelen "Miljøbevissthet og språkbevissthet", der hun undersøker: "[...] om, og eventuelt hvordan, en gruppe ungdomsskoleelever formulerte seg om natur og klima i møte med litteratur som på estetisk utforskende vis reflekterer over klimaendringer og klimautfordringer" (Goga, 2016, s. 61). Hun benytter seg i denne undersøkelsen av Agnar Lirhus og Rune Markhus diktbildebok *Hva var det hun sa?* (2014). En lignende undersøkelse mener jeg at hadde vært interessant å gjennomføre med *Bouvetøya 2052*, som en videreføring av denne oppgaven, da min undersøkelse har bestrebet å vise hvordan leseren kan oppleve romanen ved å se på danningsperspektivet, mens intervjuer av ungdommer ville kunne si noe om hvordan leseren faktisk opplever en slik type fremstilling av miljø- og klimakrise.

6 Bibliografi

PRIMÆRLITTERATUR

Mæhle, Lars. (2015). *Bouvetøya 2052*. Oslo: Samlaget

OMTALT LITTERATUR

Braaten, O. (1919). *Ulvehiet*. Kristiania: Forlaget av H. Aschehoug & CO

Collins, S. (2008-2010). *The Hunger Games*. London: Scholastic children's books

Carson, R. (1962). *Silent Spring*. London: Penguin group

Defoe, D. (1719). *Robinson Crusoe*. London: W. Taylor

Gaarder, J. (2013). *Anna – En fabel om klodens klima og miljø*. Oslo: Aschehoug

Hagerup, K. (2004 – 2006) *Regnmakerne* (triologi). Oslo: Enova

Harstad, J. (2010). *Darlah – 172 timer på månen*. Oslo: Cappelen Damm

Lirhus, A. & Markhus, R. (2014). *Hva var det hun sa?*. Moss: H//O//F

Mæhle, L. (2009). *Landet under isen*. Oslo: Det Norske Samlaget

Melli, A. (2008). *Barneregjeringen*. Oslo: Cappelen Damm

Nielsen, J. H. (2011). *Høsten*. Oslo: Cappelen Damm

Lerum, M. G. (2011). *Solstorm 1: Himmelslør*. Oslo: Aschehoug

Straume, S. (2017). *En menneskeskapt virkelighet – Klimaendring, sosiale forestillinger og pedagogisk filosofi*. Oslo: Republika

Stueland, E. (2016). *700-årsflommen: 13 innlegg om klimaendringer, poesi og politikk*. Oslo: Oktober

Torkildsen, T. (2011). *Dystopia 3*. Oslo: Samlaget

7 Litteraturliste

- Andersen, G. (2014). Klimakrisen i litteraturen. I M. Sørensen & M. Fugl Eskjær (Red.), *Klima og mennesker. Humanistiske perspektiver på klimaforandringer* (s.107-124). København: Museum Tusulanums Forlag
- Birkeland, T. & Mjør, I. (2012). *Barnelitteratur – sjangrar og teksttypar*. Oslo: Cappelen Damm.
- Birkeland, T. (2016). Forhandling om natur – kultur. En økokritisk lesning av Jörg Müller og Jörg Steiners bildebok Kaninliv (1978). *Barnelitterært Forskningstidsskrift*, 16(7). Hentet fra <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/blft.v7.33705>
- Bradford, C., Mallan, K., McCallum, R. & Stephens, J. (2011). *New World Orders in Contemporary Children's Literature: Utopian Transformations*. London: Palgrave
- Buell, L. (1995). *The Environmental Imagination. Thoreau, Nature Writing, and the Formation of American Culture*, London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Buell, L. (2001) *Writing for an Endangered World: Literature, Culture and Environment in the U.S. and Beyond*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press
- Buell, L. (2005). *The Future of Environmental Criticism*. New Jersey: Blackwell Publishing
- Buset, P. (2015, 15. Juli). Vil øke klimaengasjementet blant unge. *Vårt land*. Hentet fra <https://www.vl.no/kultur/vil-oke-klimaengasjementet-blant-unge-1.375227?paywall=true>
- Bruner, J. (1997). *Utdanningskultur og læring*. Oslo: ad Notam Gyldendal
- Claudi, M. B. (2014). *Litteraturteori*. Bergen: Fagbokforlaget
- Dobrin, S. I. & Kidd, K. B. (2004) "Introduction: Into the Wild", i S. I. Dobrin og K. B. Kidd (Red.) *Wild things: Children's culture and Ecocriticism*. (s. 1-15) Detroit, Michigan: Wayne State University Press
- Eek, B. (2016). En fabel for de stemmeløse? – om fakta og fiksjon i litteratur om klima. *Norsk barnebokinstitutt*. Hentet fra <http://utstillinger.barnebokinstituttet.no/en-fabel-for-de-stemmelose-om-fakta-og-fiksjon-i-litteratur-om-klima/>
- Flanagan, V. (2014). *Technology and identity in young adult fiction*. Basingstoke: Palgrave MacMillan
- Fjørtoft, H. (2011). *Jordsanger. Økokritiske analyser av Inger Christensens lange dikt* (Doktorgrads-avhandling, Universitetet i Tromsø) Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/243740>
- Fugler – symbolikk. (2009). I *Store norske leksikon*. Hentet 10. Mai 2018, fra https://snl.no/fugler_-_symbolikk
- Garrard, G. (2012). *Ecocriticism*. New York: Routledge

- Glotfelty, G. (1996). Introduction: Literary Studies in an Age of Environmental Crisis. I G. Glotfelty. & H. Fromm (Red.), *The ecocriticism reader* (s. 15-36). Georgia: The University of Georgia Press
- Goga, N. (2015). *Kart i barnlitteraturen*. Kristiansand: Portal forlag AS
- Goga, N. (2016). Miljøbevissthet og språkbevissthet – Om ungdomsskoleelevers møte med klimalitteratur. *Norsklæreren*, 16(3), 60-72. Hentet fra <http://blogg.hib.no/nachilit/wp-content/uploads/sites/9/2016/10/Goga-Miljoebevissthet-og-sprakbevissthet.pdf>
- Goga, N. (2017a) I begynnelsen var treet. Økokritisk lesning av omformingen fra et stykke tre til gutt i Carlo Collodis *Le avventure di Pinocchio*. *Storia di un burattino* (1883), *Barnelitterært Forskningstidsskrift*, 17(8:1), 1308750, DOI: 10.1080/20007493.2017.1308750
- Goga, N. (2017b). Økokritiske blikk på barnelitteratur. *Bøymen* 17(3), 75-87. Hentet fra <https://blogg.hvl.no/nachilit/wp-content/uploads/sites/9/2017/10/Goga-Oekokritiske-blikk-paa-barnelitteraturen.pdf>
- Hallås, B. O., Heggen, M. P. Rimmereide, H. E. & Schwebs, t. (2017, 4. august). Barnet og bærekraften. *Morgenbladet*. Hentet fra <https://morgenbladet.no/ideer/2017/08/barnet-og-baerekraften>
- Hansen, I. K. (2014). *Det tvetydige i apokalypsen - En økokritisk lesning av Afrodites basseng av Gert Nygårdshaug* (Masteroppgave, UiT Norges arktiske universitet). Hentet fra <https://munin.uit.no/handle/10037/6935>
- Hellesnes, (1969). *Ein utdana mann og eit dana menneske: Framlegg til eit utvida daningsomgrep*. Bergen: Universitetet i Bergen - Filosofisk institutt
- Kerridge, R. (1998). Introduction. I R. Kerridge & N. Sammells (Red.), *Writing the Environment* (s. 1- 9). New York: Zed Books
- Klafki, W. (1996). Kategorial dannelse. I E. L. Dale (Red.) *Skolens undervisning og barnets utvikling*. (s. 167- 259). Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Mørk, K. L. (2014). Lek og lidelse – Unge stemmer om ekstrem-tv. I E. S. Tønnessen (Red.) *Jakten på fortellinger – Barne- og ungdomslitteratur på tvers av medier*. (s. 196-210). Oslo: Universitetsforlaget
- Massey, G. & Bradford, C. (2011). Children As Ecocitizens: Ecocriticism and Environmental Texts. I K. Mallan & C. Bradford (Red.), *Contemporary Children`s Literature and Film* (s. 109-126). New York: Palgrave Macmillan
- Miljødirektoratet. (2002). Dette er bekjempningsmidler. Hentet fra http://www.miljodirektoratet.no/no/Nyheter/Nyheter/Old-klif/2002/Juli/Dette_er_bekjempningsmidler/
- Miljødirektoratet. (2016). *Naturmangfold*. Hentet fra <http://www.miljostatus.no/Tema/Naturmangfold/>
- Miljødirektoratet. (2017). *Klima*. Hentet fra <http://www.miljostatus.no/tema/klima/>

- Milne, A. (2005). Ecocriticism. I M. Groden, M. Kreiswirth & Imre Szeman (Red.) *John Hopkins guide to literary theory & criticism* (s. 280 – 285). Baltimore & London: The Johns Hopkins university press
- Mjør, I. (2010). I resepsjonens teneste. Paratekst som meningsberande element i barnelitteratur. *Nordic Journal of Child Aesthetics*, Vol. 1, 2010. Hentet fra <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/blft.v1i0.5856>
- Mæhle, L. (2015). *BOUVETØYA 2052 Framtidsthiller om klima*. Hentet fra <http://larsmahle.no/nyheter/bouvetoya-2052-framtidsthiller-om-klima/>
- Nagel, M. (2005). Constructing apathy: How environmentalism and environmental education may be fostering “learned hopelessness” in children. *Australian Journal of Environmental Education*, 05(21), 71.80.
- Nes, S. T. (2014) Den samtidsrealistiske ungdomsromanen. I S. Slettan (Red.) *Ungdomslitteratur – ei innføring*. (s. 29 – 42). Oslo: Cappelen Dam AS
- Nikolajeva, M. (1998). *Barnbokens byggkloassar*. Lund: Studentlitteratur
- Norsk Polarinstitutt. (2016). *Bouvetøya*. Hentet fra <http://www.npolar.no/no/bouvetoya/>
- Nussbaum, M. (1997). *Cultivating Humanity. A Classical Defense of Reform in Liberal Education*. Cambridge: Harvard University Press.
- Nyrnes, Å. (2017). Grøn topologi – Ei nylesing av Vergils hjul. *Kultur & Klasse*, 17(123). Hentet fra <https://tidsskrift.dk/kok/article/view/96840>
- Ratikainen, I. I. (2018). Miljø – biologi. I Store norske leksikon. Hentet 9. Mai 2018, fra https://snl.no/milj%C3%B8_-_biologi
- Skåve, Å. N. (2015) När det tar slut och börjar om igen": Ekokritiska perspektiv på Stefan Castas ungdomsdystopier. I barneboken. Lokalisert på <http://lnu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A824468&dswid=-555>
- Skåve, Å. N. (2017). Dystopiska och utopiska drag i svenska ungdomsromaner. I Å. Warnqvist (Red.) *Samtida svensk ungdomslitteratur - analyser*. (s. 95-108). Lund: Studentlitteratur
- Slettan S. (2014). Introduksjon. Om ungdomslitteratur. I S. Slettan (Red.) *Ungdomslitteratur – ei innføring*. (s. 9-23). Oslo: Cappelen Dam AS
- Statkraft. (s.a.). *Vindkraft*. Hentet fra <https://www.statkraft.no/Energikilder/Vindkraft>
- Storsletten, O. (2015). Gråbeingårdene. I Store norske leksikon. Hentet 17. April 2018, fra <https://snl.no/Gr%C3%A5being%C3%A5rdene>
- Svensen, Å. (2001). *Å bygge en verden av ord*. Bergen: Fagbokforlaget
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Generell del av læreplanen*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/37f2f7e1850046a0a3f676fd45851384/overo>

[rdnet-del---verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen.pdf](#)

- Aalstad, N. (2014). Dystre dystopier – en skildring av virkeligheten?. I *barnebok-kritikk*. Hentet fra <http://www.barnebokkritikk.no/dystre-dystopier-en-skildring-av-virkeligheten/#.WviZP9OuygQ>
- Aase, L. (2005a) Norskfaget – skolens fremste danningsfag? I K. Børhaug, A-B. Fenner & L. Aase (red.) *Fagenes begrunnelser: Skolens fag og arbeidsmåter i danningsperspektiv* (69–84). Bergen: Fagbokforlaget.
- Aase, L. (2005b) Skolefagenes ulike formål – danning og nytte. I K. Børhaug, A-B. Fenner & L. Aase (red.) *Fagenes begrunnelser: Skolens fag og arbeidsmåter i danningsperspektiv* (7–17). Bergen: Fagbokforlaget